

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**SAHİL BANDINDA KULLANICI TERCİHLERİNİN ZAMAN İÇİNDE
DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ: TRABZON SAHİL BANDI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif Merve AKYOL

ARALIK 2011

TRABZON

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**SAHİL BANDINDA KULLANICI TERCİHLERİNİN ZAMAN İÇİNDE
DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ: TRABZON SAHİL BANDI ÖRNEĞİ**

Elif Merve AKYOL

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
“PEYZAJ YÜKSEK MİMARİ”
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 05.12.2011
Tezin Savunma Tarihi : 23.12.2011**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN

Trabzon 2011

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalında

Elif Merve AKYOL tarafından hazırlanan

**SAHİL BANDINDA KULLANICI TERCİHLERİNİN ZAMAN İÇİNDE
DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ: TRABZON SAHİL BANDI ÖRNEĞİ**

**başlıklı bu çalışma, Enstitü Yönetim Kurulunun 06 / 12 / 2011 gün ve 1432/8 sayılı
kararıyla oluşturulan jüri tarafından yapılan sınavda**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN

Üye : Prof. Dr. Ayhan USTA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU

Prof. Dr. Sadettin KORKMAZ

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Zaman içinde değişen kent görünümünün kullanıcılar tarafından beğenilip tercih edilirliğini görsel kalite teorileriyle incelemeyi amaçladığım bu tez çalışması KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı yüksek lisans programında hazırlanmıştır.

Yüksek Lisans danışmanlığımı üstlenerek, eleştirileri, fikirleri ile beni yönlendiren ve tez konumun gelişmesini sağlayan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN' e bana gösterdiği ilgi ve yönlendirmeleri için teşekkür ederim.

Zamansızlığı içinde mutlaka benim için ayıracak zaman bulan, her konuda bana desteğini ve yardımını esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sema MUMCU' ya, eleştiri ve görüşlerinin benden esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Arzu KALIN' a, tez çalışmam sırasında beni dinlemekten hiç bıkmayan, zor anlarımda beni neşelendirip destek olan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Tuğba Düzenli' ye teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam sırasında beni dinlemekten hiç bıkmayan değerli oda arkadaşım Arş. Gör. Doruk Görkem ÖZKAN' a, tüm bu süre boyunca, bana usanmadan destek veren değerli arkadaşım Arş. Gör. Elif AYAN' a, tüm sıkıntılarımı uzakta bile olsa sabırla paylaşan, umutsuzluğa düştüğüm zamanlarda bana destek veren ve alan çalışması sırasında benden yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Eğitim sürecinde bana inanan, her koşulda desteğini gördüğüm babam Prof. Dr. Nurettin AKYOL' a, beni bu zor yolda asla yalnız bırakmayan Evren ALPAK' a, ne olursa olsun başaracağıma inanan annem Sevim, kardeşlerim Furkan ve Kübra AKYOL' a teşekkür ederim.

Elif Merve AKYOL
Trabzon 2011

TEZ BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Sahil Bandında Kullanıcı Tercihlerinin Zaman İçinde Değişiminin İncelenmesi: Trabzon Sahil Bandı Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Elif Merve AKYOL

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ.....	III
TEZ BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Araştırma Alanının Kuramsal Çatkısı ve Problem Belirleme	1
1.2. İnsan Çevre İlişkisi	6
1.2.1. Çevre Kavramı	6
1.2.2. İnsan - Çevre Etkileşimi.	7
1.3. İnsanın Algısal Bilişsel Modeli	11
1.3.1. Algıya İlişkin Genel Kavramlar ve Tanımlar	12
1.3.2. Çevresel Algı.....	13
1.3.3. Görsel Algı.....	16
1.3.3.1 Görsel Algılamada Araştırmalar	17
1.4. Görsel Kalite Teorileri.....	19
1.4.1. Kalite	19
1.4.2. Görsel Kalite.....	20
1.4.3. Görsel Kalite Teorilerine Dayalı Çalışmaların İncelenmesi	22
1.4.3.1. Psiko-fiziksel Paradigma (Algıya Dayalı Yaklaşımlar)	25
1.4.3.2. Çevre Tercihi ile Görsel Kalite Kavramlarının İlişkilendirilmesi ve Çalışmada Kullanılacak Kavramların Belirlenmesi	26
1.4.3.3. Tez Kapsamında Kullanılacak Görsel Kalite Kavramlarının Belirlenmesi	36
1.5. Araştırmanın Amaç ve Varsayımlarının Ortaya Koyulması	40
1.6. Araştırma Yöntemi İçinde Yer Alan Teknikler.....	42
1.6.1. Görsel Anket.....	42
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	46
2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi.....	46
2.2. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması.....	47

2.3.	Birinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup Tarafından Tanımlanması ve Değerlendirilmesi.....	53
2.4.	İkinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Kullanıcılar Tarafından Tanımlanması ve Sınıflandırılması.....	55
2.5.	Üçüncü Aşama: Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi	56
2.6.	Soruların Belirlenmesi.....	56
2.6.1.	Anket Süreci	60
2.6.2.	Anket Verilerinin Çözümlemler ve İstatistik Verilere Dönüştürülmesi.....	61
2.7.	Dördüncü Aşama: Tüm Aşamalarda Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi ..	62
3.	BULGULAR	63
3.1.	Birinci Aşama; Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup Tarafından Tanımlanması ve Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular.....	63
3.1.1.	Uzman Grubun Sosyo-Demografik Özellikleri.....	63
3.1.2.	Uzman Grubun Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Değerlendirmeleri.....	63
3.1.2.1.	Çömlekçi Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	64
3.1.2.2.	Ganita, Kemrekaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini İçeren Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Bulgular	67
3.1.2.3.	Kanuni Anadolu Lisesi Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular.....	70
3.1.2.4.	Moloza Doğru Sahilin Eski ve Yeni Görünümüne İlişkin Bulgular	73
3.1.2.5.	Moloz Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümüne İlişkin Bulgular	76
3.1.2.6.	Faroz Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	79
3.2.	İkinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Bulgular	82
3.2.1.	Anket Katılımcılarının Sosyo- Demografik Özellikleri.....	82
3.2.2.	Katılımcıların Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Değerlendirmeleri	83
3.2.2.1.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Çömlekçi Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	83
3.2.2.2.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Ganita, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini İçeren Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	86
3.2.2.3.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Kanuni Anadolu Lisesi Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular.	89
3.2.2.4.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Moloza Doğru Sahilin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	92
3.2.2.5.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Moloz Sahilinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	95
3.2.2.6.	Katılımcıların Değerlendirmeleri Sonucu Faroz Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular	98

3.3.	Üçüncü Aşama: Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesine İlişkin Bulgular	101
3.4.	Dördüncü Aşama: Tüm Verilerin Bir Arada Değerlendirilmesi, Eski ve Yeni Sahil Görünümleri Değerlendirmelerinin ve Tercihlerinin Kıyaslanması	103
3.4.1.	Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Uzman ve Uzman Olmayan Grup Değerlendirmelerinin Kıyaslanması.....	104
3.4.2.	Katılımcıların Eski ve Yeni Görünümler İçin Tanımladığı Kavramların Tercih ile Olan İlişkisinin Kıyaslanması	107
3.4.3.	Eski ve Yeni Kent Görünümlerinin Tercih Edilirliğinin Katılımcıların Yaşları Bakımından Kıyaslanması.....	112
4.	TARTIŞMA.....	114
4.1.	Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup ve Uzman Olmayan Grup Tarafından Değerlendirilmesine İlişkin Bulguların Tartışılması	114
4.2.	Eski ve Yeni Görünümlerin Tercih Edilirliğinin Kullanıcılar Bakımından Kıyaslanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	116
4.2.1.	Tercih ile Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Bulguların Tartışılması	120
5.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	121
6.	KAYNAKLAR.....	124
7.	EKLER	132
ÖZGEÇMİŞ		

Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

SAHİL BANDINDA KULLANICI TERCİHLERİNİN ZAMAN İÇİNDE DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ: TRABZON SAHİL BANDI ÖRNEĞİ

Elif Merve AKYOL

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN
2011, 131 Sayfa, 5 Sayfa Ek

Geçmişten günümüze süregelen mekânsal değişimler, nüfus artışı, tarihi yapıları görmezden gelen sağlıklı yapılaşmalar, kontrolsüz büyüyen kentsel mekânlar, insan ve kent arasındaki algısal ilişkilerin zayıflayarak kopma noktasına gelmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu olumsuz değişimler insanların çevreyi anlamasını ve algılamasını zorlaştırarak, çevrenin beğenilmemesine bundan dolayı da tercih edilmemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu sorunlardan yola çıkarak bu tez de, zaman içinde değişen kent görünümlerinin algılanmasında ve tercihinde, kent görünümünün eski ve yeni halini bilen insanlarla (deneyimliler), sadece yeni halini bilen insanlar (gençler) arasında tercih farklılıklarının olup olmadığının saptanması amaçlanmaktadır. Bunun için, çevre tercihleri ile ilgili çalışmalara ilişkin literatür araştırması ve bu çalışmaların önemli sonuçları hakkında bilgi verilerek, görsel kalite kavramlarının çevre tercihi ile ilişkisi açıklanmıştır. Böylece görsel kalite kavramlarından faydalanılarak, çevre tercihi ile ilgili bir araştırma modeli ortaya koyulmuştur. Ortaya koyulan bu modeldeki kavramların çevre tercihini etkileyip etkilemediği uygulama çalışması ile araştırılmıştır. Uygulama bölümünü oluşturan birinci aşamada, uzman grubun, ikinci aşamada ise, uzman olmayan grubun Trabzon sahilinin eski ve yeni dokusunu nasıl algıladıkları, üçüncü aşamada, uzman olmayan grubun eski ile yeni kent görümlerinden hangisini beğendikleri saptanmıştır. Dördüncü aşamada ise, tüm aşamalarda elde edilen verilere analizler yapılarak varsayımların sınanması amaçlanmıştır. Böylelikle insanların Trabzon'un hangi görünümünü hangi nedenlerden dolayı tercih ettikleri, hangi görünümü hangi nedenlerden dolayı tercih etmedikleri saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Tercihi, Görsel Kalite, Eski ve Yeni Kent Görünümleri

Master Thesis

AN ANALYSIS OF THE CHANGE OF THE USER PREFERENCES IN THE
COASTLINE OVER TIME: A CASE STUDY OF TRABZON COASTLINE

SUMMARY

Elif Merve AKYOL

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Landscape Architecture Graduate Program
Supervisor: Prof. Ali ÖZBİLEN
2011, 131 Pages, 5 Pages Appendix

Ongoing spatial changes across history, population increase, unplanned housing disregarding historical structure, uncontrollable growth of urban areas have resulted in the destruction of the relationships between the man and the city. These changes have shifted the way men perceive and understand the environment in a negative way; and thus they have begun to dislike and not to prefer it. Based upon these issues, this study deals with the differences of perception and preference of the concept of city, if any, between old aged people- who know what the city was like in the past and those belonging to the young generation. Firstly, the study reviewed the literature on the environment preferences focusing on the result of the studies dealing with this issue. It also dwelt on the relationship between the visual quality and the environment preferences, giving the study a research model in connection with the concepts of visual quality. This study was investigated to find out whether this research model in connection with the concepts of visual quality influenced environment preferences or not. In the first step, a group of experts, in the second, a group of non-experts were asked to evaluate coastal line in Trabzon using the concepts of visual quality. The third one, the group of non-experts were asked to determine whether they preferred the old or the new structure of the city. The fourth step analyzed altogether the data collected in the previous steps and tested the hypotheses. By this, the study aimed to find which structure of the city the participants liked/disliked most and why.

Key Words: Environmental Preferences, Visual Quality, Old and New city Views

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Araştırmanın teorik çatkısı.....	4
Şekil 2. Araştırma modelinin temel kavramları	6
Şekil 3. İnsanın-çevre uyuşmasını etkileyen algısal bilişsel süreçlerin kaynakları ve türleri.....	10
Şekil 4. Gerçek dünya ile algılanan dünya arasındaki ilişki	14
Şekil 5. Çevresel algı süreci	14
Şekil 6. Algı- biliş- davranış modeli	15
Şekil 7. Çevre algısı kavramının araştırma modeline eklenmesi	15
Şekil 8. Görsel kalite teorilerinin araştırma modeline eklenmesi	19
Şekil 9. Çevre tercihi kavramının modele eklenmesi.....	28
Şekil 10. Araştırma modeli	40
Şekil 11. Uygulama kısmını oluşturan aşamalar	47
Şekil 12. Çömlekçi bölgesinin yeni görünümü	49
Şekil 13. Çömlekçi bölgesinin eski görünümü	49
Şekil 14. Çömlekçi bölgesinin sahilden çekilmiş eski bir görünümü	49
Şekil 15. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerinin yeni görünümü.....	50
Şekil 16. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu lisesi bölgelerinin eski görünümü	50
Şekil 17. Ganita, Güzelhisar bölgelerinin eski görünüm	50
Şekil 18. Kanuni Anadolu Lisesinin yeni görünümü	51
Şekil 19. Kanuni Anadolu Lisesinin eski görünümü	51
Şekil 20. Kanuni Anadolu Lisesinin başka açıdan eski görünümü	51
Şekil 21. Moloz bölgesinin yeni görünümü	52
Şekil 22. Moloz bölgesinin eski görünümü.....	52
Şekil 23. Ganita'dan Moloza bir bakış	52
Şekil 24. Faroz yeni görünümü	53
Şekil 25. Faroz sahilinin denizden çekilmiş görünümü.....	53
Şekil 26. I. aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular	54
Şekil 27. II. aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular.	55
Şekil 28. III. aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular.....	56
Şekil 29. Frekans dağılım tablosu.	58
Şekil 30. IV. aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular	62

Şekil 31. Ankette kullanılan çömlekçinin eski fotoğrafı.....	64
Şekil 32. Ankette kullanılan çömlekçinin yeni fotoğrafı	64
Şekil 33. Çömlekçi eski-yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri	65
Şekil 34. Çömlekçi eski ve yeni görünümleri için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	66
Şekil 35. Ankette kullanılan Ganita, Kemer kaya ve Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren görünümün eski fotoğrafı	67
Şekil 36. Ankette kullanılan Ganita, Kemer kaya ve Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren görünümün yeni fotoğrafı	67
Şekil 37. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski-yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri	68
Şekil 38. Ganita, Kemer kaya, K.A.L. bölgelerini içeren eski ve yeni görünüm için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	69
Şekil 39. Ankette kullanılan kanuni anadolu lisesinin eski fotoğrafı.....	70
Şekil 40. Ankette kullanılan kanuni anadolu lisesinin yeni fotoğrafı	70
Şekil 41. Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri.....	71
Şekil 42. Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümleri için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	72
Şekil 43. Ankette kullanılan moloza doğru sahilin eski fotoğrafı.....	73
Şekil 44. Ankette kullanılan moloza doğru sahilin yeni fotoğrafı	73
Şekil 45. Moloza doğru sahilin eski ve yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri	74
Şekil 46. Moloza Doğru sahilin eski ve yeni görünümleri için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	75
Şekil 47. Ankette kullanılan Moloza bölgesinin eski fotoğrafı.....	76
Şekil 48. Ankette kullanılan Moloza bölgesinin yeni fotoğrafı	76
Şekil 49. Moloza sahilinin eski ve yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri	77
Şekil 50. Moloza sahilinin eski ve yeni görünümleri için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	78
Şekil 51. Ankette kullanılan Faroz bölgesinin eski fotoğrafı.....	79
Şekil 52. Ankette kullanılan Faroz bölgesinin yeni fotoğrafı	79
Şekil 53. Faroz sahilinin eski ve yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri.....	80
Şekil 54. Faroz sahilinin eski ve yeni görünümleri için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	81
Şekil 55. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Çömlekçi eski-yeni görünümlerinin frekans dağılımı değerleri	83

Şekil 56. Katılımcıların Çömlekçi bölgesi eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	85
Şekil 57. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski-yeni görünüşlerinin frekans dağılımı değerleri	86
Şekil 58. Katılımcıların Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	88
Şekil 59. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Kanuni Anadolu Lisesi bölgesinin eski-yeni görünüşlerinin frekans dağılımı değerleri.....	89
Şekil 60. Katılımcıların Kanuni Anadolu Lisesi bölgesinin eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	91
Şekil 61. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Moloza doğru sahilin eski-yeni görünüşlerinin frekans dağılımı değerleri	92
Şekil 62. Katılımcıların Moloza doğru sahil bölgesinin eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	94
Şekil 63. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu moloza sahilinin eski-yeni görünüşlerinin frekans dağılımı değerleri	95
Şekil 64. Katılımcıların Moloz sahil bölgesinin eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması	97
Şekil 65. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Faroz sahilinin eski-yeni görünüşlerinin frekans dağılımı değerleri	98
Şekil 66. Katılımcıların Faroz bölgesinin eski ve yeni görünüşleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması.....	100
Şekil 67. Tercih edilen görünüşlerin frekans dağılımı değerleri	102

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Görsel kaliteyi etkileyen kavramlar	25
Tablo 2. Tercih göstergelerine ilişkin model	30
Tablo 3. Uzman grubun anketinde yer alan kavramlar	57
Tablo 4. Katılımcı anketinde yer alan ifadeler	59
Tablo 5. Uzmana ilişkin sosyo-demografik özelliklerin dağılımı	63
Tablo 6. Çömlekçi eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	66
Tablo 7. Ganita, Kemerekaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski-yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler	69
Tablo 8. Kanuni Anadolu Lisesi eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler.....	72
Tablo 9. Moloza doğru sahilin eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler .	75
Tablo 10. Moloz eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	78
Tablo 11. Faroz eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler.....	81
Tablo 12. Anket katılımcılarının sosyo-demografik özellikleri	82
Tablo 13. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Çömlekçi eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	85
Tablo 14. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Ganita, Kemerekaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini içeren eski-yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler	88
Tablo 15. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Kanuni Anadolu Lisesi eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	91
Tablo 16. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Moloza doğru sahilin eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	94
Tablo 17. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Moloz eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler.....	97
Tablo 18. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Faroz eski-yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler	100
Tablo 19. Eski ve yeni görünümün tercih frekans dağılımı değerleri.....	102
Tablo 20. Çömlekçi eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması	104
Tablo 21. Ganita, Kemerekaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini içeren görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması.....	105
Tablo 22. Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman Olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması	105

Tablo 23. Moloza doğru sahilinin eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması	106
Tablo 24. Moloz eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması	106
Tablo 25. Faroz eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması	107
Tablo 26. Katılımcıların görsel kalite kavramları ile tanımladığı eski ve yeni görünümlerin tercih ile olan ilişkisi	108
Tablo 27. Moloza doğru eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri	108
Tablo 28. Kanuni Anadolu Lisesi eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri.....	109
Tablo 29. Moloz eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri.....	109
Tablo 30. Çömlekçi eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri	110
Tablo 31. Ganita, Kemerekaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini içeren eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri	111
Tablo 32. Faroz eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri.....	111
Tablo 33. Ankete katılan katılımcıların yaşları bakımından eski ve yeni görünümleri tercih etme dağılımları	113

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Araştırma Alanının Kuramsal Çatısı ve Problem Belirleme

Kentler, geçmişten günümüze kadar insanların ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda değişmiş ve şekillenmiştir. Sanayileşme ve nüfus artışı sonucu, kontrolsüz büyüyen kentsel mekânlar, tarihi yapıları görmezden gelen sağlıklı yapılaşmalar kentin geleneksel dokusunu bozmuşlardır. Yukarıda bahsedilen sanayileşme, nüfus artış gibi etmenler, kenti olumsuz yönde biçimlendirirken kültürü, toplumu, değer yargılarını da arka plana itmişlerdir. Bu da insan ve kent arasındaki ilişkilerin giderek kopmasına neden olmaktadır. Yaşanan bu değişimler kentin algılanabilirliğini de olumsuz yönde etkilemektedir.

İnsan çevresi ile ilgili bilgiyi duyuvar yardımıyla elde etmektedir. Elde edilen bu bilginin algılanması, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi davranış ve tercihlerimizi etkilemektedir (Lang, 1987). Algı çevre hakkında edinilen tüm bilginin kaynağı olmasından dolayı tercih etmenin merkezindeki süreçtir (McAndrew, 1993). Bu nedenle çevrede bulunan özelliklerin daha algılanabilir olması insanların orayı daha olumlu değerlendirmelerini sağlayacaktır (Kaplan, 1987).

Aksoy (1975) bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir; ‘insan ile kullanıcı arasındaki iletişim tam olarak kurulmalı, algısal ve bilişsel bütünlük kavramları tasarımda göz ardı edilmemelidir’. Çevre tasarımı yapılırken, insanın çevrenin bütününde bir bileşen olarak düşünülmesi gerektiğini de vurgulamıştır (Aksoy, 1975). Yani insanın bugüne kadar biriktirmiş olduğu kültürel değerler, tarihsel koşullanma olarak değerlendirilmemeli, dikkate alınmalıdır. Venturi de çevre tasarımcılarının toplumsal sorunlarla ilgilenmesi gerektiğini ve yapısal bir çevre tasarlamının ciddi bir araştırmaya dayalı olduğuna dikkat çekmektedir (Kalin, 2004). Bu bağlamda, bir tasarımcı ‘doğru mekânlar’ üretmek için tasarım yapmadan önce iyi bir araştırma yapmalı ve o alanı değerlendirmelidir.

Bir kentin ya da çevrenin kendine özgü karakteri vardır. Bunun bir sonucu olarak; çevreye biçim verme sorumluluğundaki insan ile çevre arasındaki etkileşim, çevrenin görsel niteliği ile ilgili ortaya çıkmaktadır (Şentürer, 1995). Çevreyi oluşturan özellikler bir arada mekânın fonksiyonlarına uygun olarak, bilinçli şekilde düzenlendiği sürece kullanıcılarına tatmin edici ve mutlu bir ortam sağlarlar (Yılmaz, 2007). Bu nedenle tasarımcıların çevre tasarımı yaparken, sadece işlevsel tatminin değil aynı zamanda görsel

tatminin de göz önünde bulundurulması gerektiği sıkça vurgulanmaya başlanmıştır (Aydınlı, 1992).

İnsanlar zamanlarının büyük kısmını onları çevreleyen kenti görerek, deneyimleyerek yaşarlar (Nasar, 1988). Bunun için, çevrenin görsel özellikleri çevrenin algılanmasında, kentsel çevrenin anlaşılmasında ve tercihinde önemli bir rol oynar, deneyim kazandırır ve çevresel kalitenin artırılmasında katkıda bulunur (Türkoğlu, 2002). İnsanlar kolay anlaşılabilir, kendileri ile ilişkili bilgi sağlayan mekânlar ararlar (Ungar,1999). Bu nedenle doğru ve tercih edilir mekanlar yaratmak isteyen mimarlar, peyzaj mimarları ve şehir bölge planlamacıları, insanların fiziksel dünyası ve bu fiziksel dünyayı zamanla değiştirip bozarak inşa ettikleri dünya arasındaki ilişkiyi incelemelidirler (Proshansky, 1970). Çünkü bu ilişki insanın davranışları, deneyimlerini ve tercihlerini etkiler. Böylece tasarımcı mekân oluştururken ve tasarlarken gerekli ipuçlarını bulmuş olacaktır.

Bu konudaki araştırmacıların öncülerinden Kaplan (1978) , ‘insanın evrimsel süreci göz önüne alındığında, tercihler temel gereksinimlerle yakından ilişkilidir’ demişlerdir. Yani tercih edilen çevreler, ihtiyaçlarının en fazla karşılandığı ve insanların daha etkin olduğu mekânlar olacaktır (Kaplan, 1978). Kaplan ve Kaplan bundan yola çıkarak insanların mekân tercihinin ön gören bir model ortaya koymuşlardır. Bu teori ‘insanlar algılayabildikleri ve kendileriyle ilişkili olan mekânları tercih ederler’ görüşüne dayanır. Ve çalışmalarının sonucunda çevre tercihinin ortaya koyan dört temel etken tanımlamışlardır. Tutarlılık, okunabilirlik, karmaşıklık ve gizem (Kaplan et al. 1998).

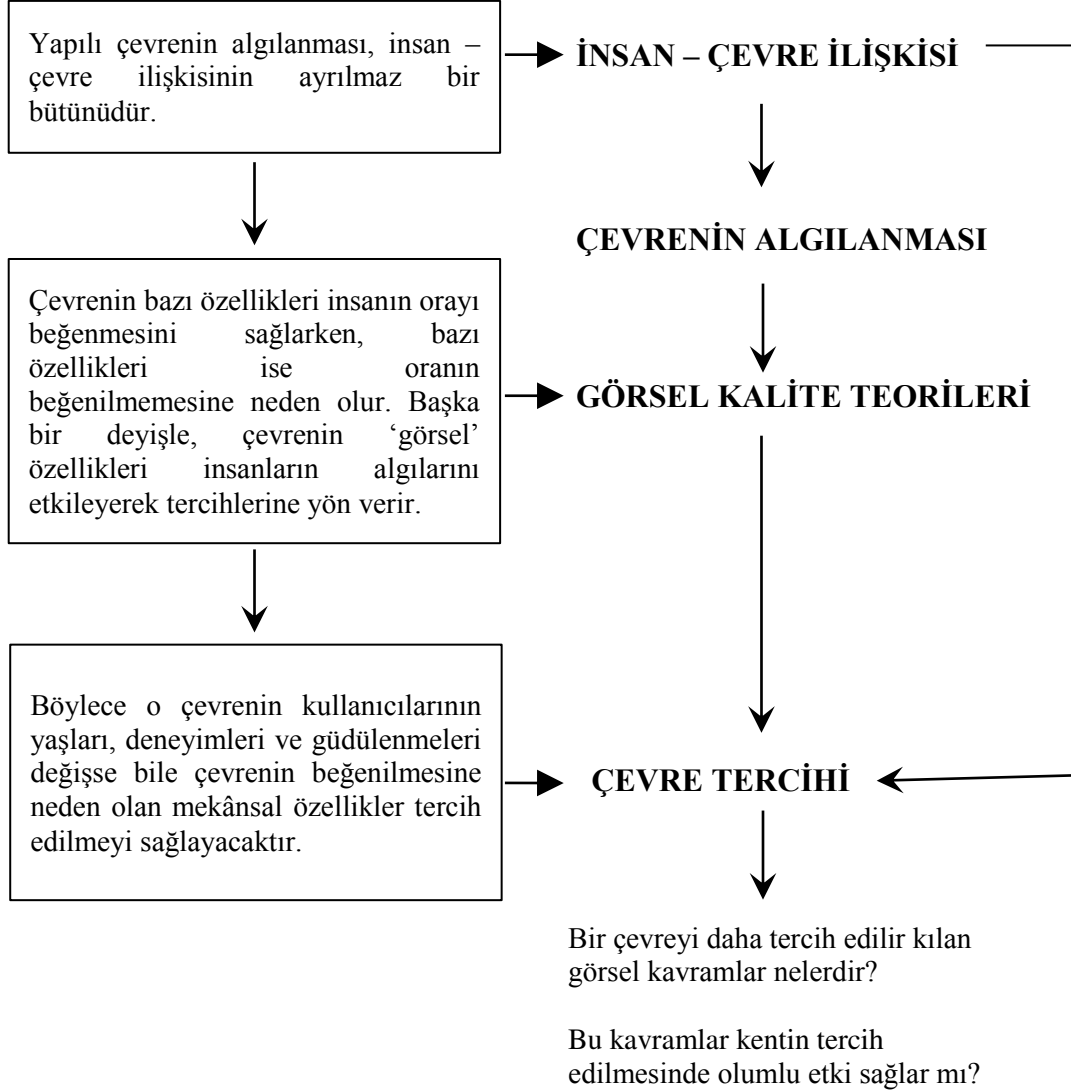
Berlyne’nin görsel kalite ve tercihe ilişkin yaptığı çalışmalar da yenilik, şaşırtıcılık, karmaşıklık gibi değişkenlere odaklanmıştır. Bu etkenlerin orta derece bulunduğu çevreler, insanlar tarafından olumlu yönde değerlendirilmekte ve tercih edilmektedirler. Tercih edilmeyen çevreler ise bu etkenlerin çok düşük ya da çok yüksek derecede olduğu çevrelerdir (Kaplan, 1987).

Nasar (1988) da sokak görünümünün kullanıcılar tarafından tercih ve algılarını inceleyen çalışmasında, görsellikte zenginlik, netlik, açıklık ve doğallığın arttırılmasının tercihi olumlu yönde etkileyeceğini söylemiştir. Ayrıca birçok araştırmacı insanların çevrenin özelliklerinde doğallığı, kapalılık içinde açıklığı, karmaşıklık içinde düzeni ve çeşitliliği tercih ettiklerini söylemiştir (Appleton, 1984; Ulrich, 1983).

Çevre tercihinin ilişkin araştırmalar, algı, deneyim ve görsel kalite kavramlarının önemine işaret ederken, tercih çalışmalarının ve görsel kalite değerlendirmelerinin uygulanmasındaki en büyük sorunun bireyler arasında anlaşma olması gerektirdiğini

söyler. Eğer farklılıklar sistematik olarak açıklanmaz ve bir teoriye oturtulmazsa tercihlere ilişkin bulgular gelişigüzel ve güvenilirmez olarak nitelendirilir (Hagerhall, 2001). Bu nedenle çalışmanın amacı, çevre tercihinde en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilen görsel kalite kavramlarını derinlemesine ele alarak bir teoriye oturtmaktır.

Çevre her geçen gün görsel bir karmaşaya ve belirsizliğe kayma oluşumu içindedir. Ve bu da okunabilirliğin kaybolmasına neden olmaktadır (Lynch, 1960). Çevreye tasarım aracılığıyla katılan yeni öğeler bir bütünün parçası değildir ve diğer öğelerle iletişim sağlayamamaktadır. Öğeler birbirinden bağımsız her biri ayrı dili konuşan toplumları andırmaktadır (Özbilen, 1982). Bu sorunlar insan-çevre arasındaki bağı koparmaya başlamıştır. Bu nedenle insan-çevre arasındaki ilişkinin aydınlatılması çevre tercihinde anahtar rolü oynar. Çevrenin bazı özellikleri insanların orayı beğenmelerini sağlarken, bazı özellikleri de oranın beğenilmemesine neden olur. Başka bir deyişle çevrenin görsel özellikleri oranın tercih edilmesini veya edilmemesini etkiler. Böylece o çevrenin kullanıcılarının deneyimleri, güdülenmeleri, yaşları değişse bile oranın beğenilmesini sağlayan mekânsal özellikler kullanıcı tercihlerinin ortak olmasını sağlayacaktır. Bu kabuller araştırmaya eklenerek araştırmanın teorik çatkısının oluşturulması sağlanmıştır.

Şekil 1. Araştırmanın teorik çatkısı

Araştırmada bundan sonra yanıtlanması gereken sorular şunlar olmuştur:

- Bir çevrenin algılanabilirliği nelere bağlıdır?
- Çevrenin hangi özellikleri algılamamızı kolaylaştırır?
- Hangi görsel kalite kavramları bir çevreyi diğerinden daha tercih edilir kılar?

Bu sorular algı - görsel kalite – tercih ilişkilerinin irdelenmelerini gerektirmiştir.

Nasar (1988), ‘bir mekândaki görsel kalite bu mekândaki deneyimleri-duyguları etkileyebilir, bu durum da birey beğeni duyduğu mekâna çekilebilir, beğeni duymadığı mekândan da uzak durabilir’ demiştir (Nasar, 1988). Günümüzde de çarpık kentleşmeler, kentin ruhuna uymayan yeni yapılar, sanayileşme, yollar, doğal yapıların bozulması, algılanabilirliğin kaosa dönüşmesi ve bunun gibi birçok olumsuz etken kentin görsel

kalitesini yani kentin algılanabilirliğini bozmuştur. Bu da insanların kentten kopmasına, çevrelerini beğendikleri için değil de zorunlu oldukları için kullanmalarına neden olmaya başlamıştır. Bu sorundan yola çıkarak çalışmada şu varsayımlar ileri sürülmüştür:

- Çevrelerin görsel özellikleri, o çevrenin beğenilmesinde ve tercih edilmesinde etkili faktörlerdendir.(Görsel Kalite Kavramları)
- İnsanların kolay algıladıkları çevreler, diğerlerine göre daha çok tercih edilirler

Bu düşünceler irdelenerek çalışmanın teorik çatkısı (Şekil-1) ve amacı ortaya konmuştur. Bu çalışmanın genel amacı, Trabzon sahil bandının eski ve yeni görünümlerinden hangisinin, hangi özellikleri nedeniyle daha çok tercih edildiğinin saptanması iken çalışma alanı için amaçlar ise şunlardır;

- Algı – insan- çevre etkileşimi ile tercih arasındaki ilişkinin saptanması
- Görsel kalite teorilerinin ortaya koyduğu kavramların çevre tercihinde etkili olup olmadığını saptanması
- Zaman içinde değişen kent görünümünün algılanmasında ve tercihinde, kent görünümünün eski ve yeni halini bilen insanlarla (deneyimliler), sadece yeni halini bilen insanlar (gençler) arasında tercih farklılıklarının olup olmadığını saptaması. Böylece çevrenin beğenilip tercih edilmesinin, çevrenin içinde barındırdığı özelliklerin, algısal bilişsel süreçler sonucunda insanlarda yaratmış olduğu etkiyle alakalı olduğunun ortaya koyulması hedeflenmiştir. Yani çevre tercihi aşinalık ve alışılmışlık gibi yaşanmışlığa bağlı faktörlerden çok, o çevrenin özelliklerinin insanlar tarafından anlamlandırılması ve algılanması ile ilişkilidir.

Bu bağlamda, elde edilecek bulgularla bir kent görünümünün diğer bir kent görünümüne göre daha çok tercih edilmesinde, beğenilmesinde etkili olan görsel özellikler ve tercih edilmemesinde, beğenilmemesinde etkili olan görsel özelliklerin neler olduğunun bulunması hedeflenmiştir. Yapılı çevrenin algılanması ve tercih edilirliliği insan çevre ilişkilerinin incelenmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, insan – çevre ilişkilerini algı psikolojisi kapsamında ele alan bu çalışmada, çevrenin görsel özellikleriyle ilgilenen görsel kalite kavramlarının, tercih sürecindeki etkisi vurgulanmaktadır.

Bu başlıklar çalışmanın birinci bölümde genel bilgiler başlığı altında ele alınmıştır. Ele alınan başlıklarla içindeki kavramların birbirleriyle ilişkileri bir model içinde anlatılmaya çalışılmıştır. Genel bilgilerde gündeme gelen her kavram modele eklenerek

model geliştirilmiş, literatür kısmının sonunda tüm model ortaya konmuştur. Bu doğrultuda modelin temel ilgi alanını oluşturan ve bu kısımda ele alınan kavramlar Şekil 2’de gösterilmiştir. Araştırmanın uygulama kısmında ise bu kavramların gerçekten çevre tercihinde etkili olup olmadığı, hangi kavramların beğeniyi, hangilerinin beğenmemeyi temsil ettiği ve deneyimlerin, güdülenmelerin, yaş aralığının tercihe etkileri olup olmadığı sorgulanacaktır.

Şekil 2. Araştırma modelinin temel kavramları

1.2. İnsan – Çevre İlişkisi

1.2.1. Çevre Kavramı

Çevre genel anlamda ‘organizmalar topluluğunun ya da bir organizmanın varlığını, gelişimini sürdürdüğü ortamdır’ biçiminde tanımlanır. Bu ortam fiziksel, sosyal, kültürel öğelerden ve insan elinin şekillendirmeye başladığı yapay koşullardan meydana gelmektedir. Bir başka deyişle çevre, onu oluşturan öğelerden ve insanlar arasındaki ilişkilerden oluşmaktadır. Çevre tesadüfî bir araya gelmiş şeylerden oluşmaz, onun bir yapısı vardır (Rapoport, 1977).

Ittelson (1960) da benzer bir tanım yaparak çevrenin, algılanabilen, farklı özellikleri ile insanları etkileyen, estetik değere sahip, farklı etkinliklere olanak sağlayan, farklı sosyal grupları içine alabilen ve içerdiği öğelerin karşılıklı etkileşebildiği ekolojik bir sistem olduğunu savunur.

Lawton (1970) ise çevreyi beş farklı başlık altında sınıflandırarak açıklamaya çalışmıştır. Lawton’a göre çevre, “Birey”; davranışları şekillendiren insan yapımı özellikler ve doğal öğeleri içeren “Fiziksel çevre”; bireysel ilişkiler açısından “Kişisel çevre”; bireyin sosyal ve demografik özellikleri tarafından belirlenen “Kişiler üstü çevre”; sosyal normlar ve yerleşmiş geleneklerden oluşan “Sosyal çevre” olarak çeşitli açılardan ele alınabilir (Onur, 2009)

Böylelikle çevre insan aktiviteleri için sadece sınırları olan bir mekân değildir, aynı zamanda davranış modelinin önemli bir parçası olarak düşünülmelidir (Lang, 1987). Yani

çevrenin yapısını, fiziksel çevre ve sosyal çevre oluşturmaktadır. Fiziksel çevre, ışık, ses gibi fiziksel uyarıcıların, biçim, renk, doku gibi fiziksel kavramlarla bütünleşmesi sonucu oluşur. Fiziksel çevre kapsamında kişinin algıladığı çevre, psikolojik çevresini, fiziksel çevre, toplumsal değerlerle belirlenen kültürel çevreyi ve davranışları belirleyen ekolojik çevreyi oluşturur (Aydınlı, 1992).

İnsanlar içlerinde bulundukları çevrenin özellikleri tarafından etkilenir ve bu doğrultuda davranışlar ortaya koyarlar. Bu nedenle çevrelerin insan davranışlarına etkilerinin anlaşılması için öncelikle insan – çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması gerekir. Bu bağlamda Rapoport fiziksel çevre ile insan arasındaki ilişkinin temelde 3 soru çerçevesinde tanımlanabileceğini belirtir: (Rapoport, 2004; 18)

- İnsan ile çevre arasında çift yönlü bir ilişki var ise, yani insan çevreyi etkiliyor, çevre de insanı etkiliyorsa, bu etkileşime dahil olan insan ve çevre özellikleri ve bunları tanımlayan kavramlar da vardır; bunlar nelerdir?
- Hangi çevrenin, hangi çevresel özellikleri, hangi görünüşü, hangi insan grubunu, hangi ölçüde niçin ve nasıl etkiler?
- İnsanların sosyal, kültürel ve psikolojik hangi özellikleri, yapıları çevrenin hangi özelliklerini etkiler?

Trabzon sahilinin doğal ve kültürel görünümü kontrolsüz büyüyen kentsel mekânlar ve düzensiz çarpık yapılaşmalar nedeniyle zaman içinde bozularak değişime uğramıştır. Bu tez çalışması bundan yola çıkarak, değişim sonucundaki kullanıcı tercihlerini irdelemektedir. Bu olumsuz değişimin fark edilebilmesi, çevrenin algılanıp değerlendirilebilmesi ve bu değerlendirmeler sonucunda eski ve yeni görünümlere ilişkin bir tercih ortaya koyulabilmesi için öncelikli olarak insanın çevre ile etkileşim içinde olması gerekmektedir. Bu nedenle bundan sonraki bölümde, insanları etkileyip davranışlarına yön veren insan – çevre etkileşimi irdelenerek, bu araştırmanın amacı ile en çok örtüşen yaklaşım ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1.2.2. İnsan – Çevre Etkileşimi

Son yıllarda insan – çevre etkileşimine önemli derecede bir ilgi olmuştur. Bu ilgi beraberinde insan – çevre etkileşimine yönelik çeşitli yaklaşımların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bölümde insan – çevre etkileşimine dair yaklaşımlar incelenerek, bu araştırmanın amacıyla en çok örtüşen yaklaşım saptanmaya çalışılmıştır. Böylelikle bu

başlık altında ele alınan yaklaşımlar sonucunda, araştırmanın teorik çatkısını oluşturacak temel kavramlara ulaşılmıştır.

Rapaport ve Gill' e (1959) göre, insan hem fiziksel hem kendi ürünü olan insan yapımı çevreye uyum sağlamaktadır. Uyum ilişkisi karşılıklı olup insan ve çevre birbirlerine uyum sağlarlar. İnsanın içinde yaşadığı çevreye uyabilmesi, çevreyi kendine uydurabilmesi ya da ondan yararlanabilmesi için o çevreyi tanımak ve anlamak zorundadır. İnsan ve çevre kavramları etkileşimli bir bütünün parçalarıdır. İnsanlar yaşamlarını bir çevrede sürdürür ve bu çevre ile karşılıklı etkileşimleri sonucu insan-çevre bütünü oluştururlar. Evrende hiç bir şey çevresi olmaksızın düşünülemez; en basit somut öğeden en karmaşık somut kavrama kadar, her türlü tanımlamanın çevresel referanslara gereksinim duyduğu günlük yaşamda açık olarak görülmektedir. İnsanların bulundukları ortamlardan ve çevrelerinden büyük ölçüde etkilendikleri; daha da öte bu ortamların insanların mutlulukları-mutsuzlukları üzerinde doğrudan etkisi olduğu çeşitli araştırmalar tarafından ortaya koyulmuştur (Şentürer, 1995; Özbilen, 1982). Bu durumda insan çevre iletişim sistemi, birbirini dengeleyen iki süreçten oluşmaktadır.

- Birinci süreç, çevresinden etkilenen insanların davranışlarındaki değişiklikleri ölçmek
- İkinci süreç ise davranışlarla ortaya çıkan yeni gereksinimlere göre çevrenin özelliklerini değiştirmektir.

Bu iki süreç arasındaki denge insan çevre ilişkilerinin niteliğini belirlemektedir. İnsan fiziksel çevre içinde hem bir fiziksel obje, hem de bir organizmadır. İnsan, çevrenin parçası olarak hem ona karşı tepkide bulunmakta, hem de çevresi tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle, bir taraftan kendi gereksinme, değer ve isteklerine göre çevresini değiştirmekte; diğer taraftan da değiştirilmiş çevreden kaynaklanan kişilik ve ruhsal yapısını etkileyen yeni gereksinimlere sahip olmaktadır (Aydınlı, 1986)

Ancak insan çevre etkileşimini ele alan bazı yaklaşımlar, çevreye tepki veren ve çevreyi oluşturan insanı çevre ile bir bütün olarak düşünmezler. Bu da insan- çevre etkileşiminde boşlukların doğmasına neden olmaktadır. (Ittelson, 1976). Bu yaklaşım çevreyi, insan davranışının kaynağı çevre ve insan etkinliğinin ürünü çevre şeklinde iki farklı yöne ayırmış olur. (Mumcu, 2009).

Halbuki insan bir çevrede yaşar, bu çevrenin bir parçası olur (Ittelson, Proshansky, Rivlin, 1970) çevreyi görür, duyumsar, algılar, değerlendirir ve bu sayede çevre ile karşılıklı bir ilişki içine girer. Bu ilişki sonucunda da insan çevreye bir anlam yükler, çevreye karşı bir beğeni duyar ya da duymaz. Yani insanın bir çevreyi görüp, beğenip,

tercih etmesi, çevreyi oluşturan görsel özellikleri algılayıp, anlamlandırmasıyla ilişkilidir. Bu da insan – çevre ilişkisini açıklamaya çalışan Altman'ın (1976) ortaya koyduğu algısal – bilişsel yaklaşım modelidir.

Çeşitli araştırmacılar, insan ve çevre etkileşimine ilişkin çalışmalarda temel yaklaşım olarak, insanın çevresini algılayıp, anlamlandırmasıyla ilişkili olan algısal ve bilişsel model üzerinde durmuştur (Craik, 1970). Ancak insan çevre etkileşimini ele alan bu yaklaşım, insanların bireysel algılarına odaklandığından yaklaşımda boşlukların doğmasına neden olur. Yani insanların çevrelerini ne dereceye kadar algıladıklarına, nasıl değerlendirdiklerine ve çevrenin bu talepleri ne dereceye kadar karşıladıklarına ilişkin analizler, insanların ortak tercihleri göz önünde tutularak yapılmazsa yaklaşımda boşlukların doğmasına neden olur. Kaplan (1983) insanların ortak tercihleri göz önünde bulundurulmadan, bireysel değerlendirmeler yapan çalışmaların çoğunluğunun çalışmadaki toplam değerlendirmenin yalnızca %1 - %5' ini elde edebileceği saptamıştır. Hâlbuki genel değerlendirme sonucuna varılabilmesi için, tamamlayıcı strateji olarak insanların genel olarak paylaştığı çevresel algılara bakılması gerekir (Kaplan, 1983).

Bu nedenle bu çalışmada, insanların görüp anlamlandırdıkları ve bunun sonucunda beğenip tercih ettikleri görünümünün belirlenebilmesi amacıyla, çevreye ilişkin bireysel tercihlerden çok, ortak tercihlerin neler olduğunun saptanması hedeflenmiştir. İnsanların çevreye ilişkin bir beğeni oluşturabilmeleri için ilk önce o çevreyi zihinlerinde anlamlandırmaları ve o çevreye ilişkin zihinlerinde bir imaj yaratmaları gerekir. Bu imajın her insan için ortak olması beklenemez. Ancak bir çevreye karşı ortak bir beğeni oluşabilmesi, insanların o çevreyi algılayabilmelerini kolaylaştıracak tutarlılık, okunabilirlik, karmaşıklık, doğallık gibi özelliklerin bulunmasıyla alakalıdır.

İnsanların çevreyi algılamasını kolaylaştıracak ve tercihlerini olumlu yönde etkileyecek bu özellikler, insanın algısal ve bilişsel süreçleri sonucunda çevrelerine vermiş oldukları tepkiler ile ortaya koyulmuştur. Yani bu özellikler çevreden alınan dış bilgilerden kaynaklanır. Özetle, insanın çevresi hakkındaki algısı çevresel algı ve çevresel biliş ürünüdür. Kaplan'ın (1983) insanların çevrelerine karşı vermiş oldukları tepkileri sınıflandırdıkları çalışmalarında (Şekil 3) da insanların çevrenin görünümüne ilişkin vermiş oldukları kararların çevresel algı ve çevresel bilişle ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu tez çalışması da insanların, değişen çevrenin özelliklerinin yani görünümünün farkında olup olmadığını saptanmaya çalıştığından, insanın algısal ve bilişsel modeli insan – çevre etkileşiminin ele alınmasında merkezi rol oynar.

Zihinsel etkinliğin kaynağı	Zihinsel Etkinliğin Türleri	
	Çevrenin görüntüsü	Planlar/eylemler
Çevre (dış)	1. Çevresel algı ve biliş	2. Gerekli duyulan ya da ihtiyaç duyulan eylem
Kişi (iç)	3. Düşünce	4. Amaca yönelik eylem ve eğilim

Şekil 3. İnsan-çevre uyuşmasını etkileyen algısal - bilişsel süreçlerin kaynakları ve türleri (Kaplan, 1983).

Altman (1976) da, insan – çevre etkileşimini ele alan yaklaşımların ortaya koyduğu modelleri sınıflandırır ve insanın algısal – bilişsel yaklaşımını da bu sınıflandırmaya dahil eder:

- İnsana ilişkin mekaniktik model; insan – makine ilişkilerini gözetken ve insanın duygularını, güdülerini içindeki verimine bağlı olarak ele alan bir yaklaşımdır. Bu tür araştırmalar Ergonomi kapsamı içinde yürütülmektedir.
- İnsanın davranışsal modeli; bu yaklaşım, kişilerin fiziksel çevre içinde gözlenebilir davranışlarına ilişkindir. İnsanların eylemleri ve faaliyetleri üzerine yoğunlaşması nedeniyle mimarlar, peyzaj mimarları ve şehir bölge planlamacıları tarafından oldukça benimsenen bir modeldir.
- İnsanın ekolojik modeli; insanı, karmaşık ekosistemin bir parçası olarak gören bu yaklaşım, çevre ve davranışı birbiriyle çok ilişkili olmaları nedeniyle ayrı ayrı incelemenin geçersiz olduğunu ileri sürmektedir.
- İnsanın algısal – bilişsel modeli; bu model, insanın çevreyi nasıl algıladığı, nasıl bildiği ya da anlam verdiğine ilişkin araştırmalarla insanların fiziksel çevreyle bütünleşen güdüsel durum araştırmalarını içerir.

Fiziksel etkeni ön plana alarak diğer etkenleri ihmal eden ergonomik psikoloji yaklaşımının özel durumlar dışında mimari tasarım çalışmaları için geçerli bir model olmadığı söylenebilir, yine insanın yalnızca gözlenebilir davranışlarını ele alarak insan – çevre etkileşimini çözmeye çalışan davranış modelinin, insanın içsel süreçlerine eğilmemesi nedeniyle bir anlamda eksik olduğu söylenebilir. Oysa algısal model, çevrenin kullanıcı ile ilişkilerinin algılama olayı ile var olduğu göz önüne alındığında önem kazanmaktadır (Ertürk, 1984)

Bu tez çalışması bağlamında problemin çözülmesine ilişkin olarak benimsenen yaklaşım, insanın algısal – bilişsel modeli ile örtüşmektedir. İnsanın çevresiyle karşılıklı ve çift yönlü bir ilişki içinde olması için, insanın çevresini tanımasının, anlamasının ve algılamasının zorunlu olduğu varsayılmıştır. Ancak Trabzon’da yaşayan insanların tarihi

yapıları görmezden gelen sağlıklı yapılaşmalar, nüfus artışı gibi olumsuz nedenlerden dolayı çevre ile ilişkisi zayıflayarak kopma noktasına gelmiştir. Bu olumsuz etkenler çevrenin tutarlılığını, doğallığını, okunabilirliğini, karmaşıklığını yok ederek yerine karmaşa ve kaosun bulunduğu bir çevre bırakmıştır. Bu nedenle çevre algılanabilirliğini, beğenilip tercih edilirliliğini kaybetmiş ve insanlar yaşadıkları çevreden kopmuşlardır. Dolayısıyla insan ve fiziksel çevre arasındaki karşılıklı etkileşimi oluşturan ve açıklayan kavramların insanın algısı ve bilişi olduğu varsayılmıştır. Bu da daha önceden belirtilen, insanın algısal ve bilişsel modelinin özelliklerini işaret eder (Altman, 1976). Bu araştırmada da insanın çevre tercihinde, çevrenin görsel özelliklerini nasıl algıladığı, bunların tercihe olumlu ya da olumsuz etkilerinin neler olduğunun incelenmesi planlanmıştır. Bu bağlamda bundan sonraki bölümde çalışmanın çıkış noktası oluşturan algısal ve bilişsel modele ve algıya yönelik bilgi verilerek çalışmaya yön verecek kavramlara ışık tutulmaya çalışılacaktır.

1.3. İnsanın Algısal ve Bilişsel Modeli

Son zamanlarda algı – biliş – güdü modeli, çevresel psikoloji araştırmalarının en önde gelen modellerindendir. Algı, biliş, güdü gibi insanı içe ait süreçleriyle ele alan bu yaklaşımın, psikolojide 19. yüzyılın başlarından süregelen uzun bir geçmişe sahip olması, bu yaklaşımın temel alan araştırmaların yaygınlığını olanaklı kılmıştır.

Günümüzde, çevresel araştırmalarla ilgili yaklaşımlar insanın çeşitli içsel süreçleriyle daha yakından ilgilenmeye ve kavramlaştırmaya başlamışlardır. Bu süreçler;

- Çevreye verilen ‘algısal yanıtları’ (insan çevresel özellikleri nasıl duyumsar, algılar ve organize eder),
- Çevresel uyaranlarla ilişkili olarak motivasyonel ve duygusal durumları’ (stres, olumlu ya da olumsuz duygular)
- Çevreye verilen bilişsel yanıtları’ (çevrenin karmaşıklığının, zenginliğinin ve anlamının değerlendirilmesi) içerir.

Bu model insanın içsel süreçleri olan bir organizma olarak kabul eder. Çevreye ilişkin psikolojik süreçlerle, açık davranışsal tepkilerden daha çok ilgilenir.

Araştırma yönelimli uygulamacıların bu modeli benimsemelerinin asıl amacı, insanın çevresinin farklı yönlerini nasıl gördüğünü, algıladığını, hissettiğini ve bunlara nasıl tepki

verdiğini açığa çıkarmaktır. Bu alanda oldukça fazla veri birikimi oluşmakta ve insana ilişkin bu model araştırmacılar tarafından sıkça kullanılmaktadır (Altman, 1976).

Gault da (1997) peyzaj algılarımızın tercihlerimizi nasıl etkilediğini, buna bağlı olarak da çevremize ilişkin seçimlerimizin nasıl etkilendiğinin anlaşılmasının önemli olduğunu bildirmiştir. Çevreyi nasıl algıladığımız ve farklı çevrelere ilişkin tercihlerimizi etkileyen faktörlerin neler olduğunun ortaya koyulması, toplumun bugünü, yarını, ihtiyaçları ve isteklerinin sağlanması için önemlidir (Gault, 1997).

Bu tez çalışmasında da geçmişe ve günümüze ait Trabzon kent görünümünün nasıl algılanıp değerlendirildiği ve tercih durumları ortaya koyularak, toplumun ihtiyaçlarına daha uygun olan kentsel çevrelere ilişkin özelliklere ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Algıya İlişkin Genel Kavramlar ve Tanımlar

İnsan bir çevre içinde yaşayabilmek için, o çevreyi tanımak zorundadır. Çevreyi tanımak, kavramak algılama olayı ile başlayan bir sürecin sonucudur. İnsanın çevresini nasıl kavradığı ve bu çevre ile gerçek çevre arasındaki ilişkinin nasıl olduğu her zaman tartışılmıştır. Aynı zamanda algının kişilere göre değişen bir olgu olduğu ve kişinin yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlı olarak da değiştiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte insan çevreden amaçlarına uygun bilgileri alır.

Çevre her zaman algılayabileceğimizden fazla bilgi yayar, fakat insanın algı kapasitesi bu bilgilerin hepsini algılamaya yetmemektedir. Bunların seçimi ve algılanması gözlemcinin nitelik ve amaçlarıyla ilgilidir. Örneğin tarihi çevrede yaşayan, oraya alışkın bir kişinin algılarıyla aynı çevredeki bir turist algıları arasında değişiklikler olacaktır (Erkman, 1973).

İnsanların bir çevreyi nasıl gördükleri, hissettikleri ve çevresine nasıl tepki gösterdikleri söz konusu olduğunda, o çevrenin nasıl algılandığı sorusu ortaya çıkmaktadır (Aksoy, 1979; Aydın, 1986). Dolayısıyla fiziksel ve kültürel yapısı bozulmamış, bu nedenle görünümünde insanların daha kolay algılayıp, anlamlandırabildikleri çevresel özelliklerin (tutarlılık, okunabilirlik, karmaşıklık, imgelenebilirlik, mekân duyumsaması ve doğallık) bulunduğu çevrelere, insanların daha olumlu tepkiler vermesi beklenir. Çünkü bu özellikler insanların çevreyi görüp o çevreye karşı vermiş oldukları algısal tepkilerdir. Bu özelliklerin bulunduğu çevreler ile insanların algılayıp zihninde tanımladıkları çevre birbirleriyle örtüşmekte, bu nedenle daha kolay kavranıp, beğenilmektedir. Bu tez

alışmasında eski görünümlerin bu çevresel özellikleri içerdiği için daha çok beğenilip, tercih edildiği varsayılmıştır.

Bu tür çevresel özelliklerin neler olabileceği veya ne tür etkilerin insanları olumlu yönde etkileyeceğini araştırmak için çevresel algı ve görsel algıya ilişkin çeşitli çalışmalardan yararlanılmaktadır (Aksoy, 1979; Aydınlı, 1986). Bu çalışmanın temel amacı da eski ve yeni kent görünümlerinin barındırdığı özelliklerin insanlar üzerindeki etkilerinin neler olduğu ve bu etkilerin tercihi nasıl yönlendirdiğini saptamak olduğu için bundan sonraki bölümünde çevresel algı ve görsel algı kavramı açıklanmaya çalışılmıştır.

1.3.2. Çevresel Algı

Çevresel algı çalışmaları, çevresel psikolojinin bir alt başığını oluşturmaktadır ve çevresel algının, algılayan ve çevresi arasındaki etkileşimi kapsayan bir süreç olduğu birçok yazar tarafından vurgulanmaktadır (Ertürk, 1984).

Gault (1997) evresel algıyı, çevreden kaynaklanan uyarıcı etkilerin ve bilgilerin, duyu organlarıyla alınması ve bunların zihinsel süreçlerle kavranması ve anlaşılmaları olarak tanımlamaktadır.

Porteous (1996) ve Bell (1999) de benzer bir tanım yaparak, çevresel algıyı duyu yoluyla alınan bilginin seçilmesi, düzenlenmesi ve yorumlanması süreci olarak tanımlamışlardır.

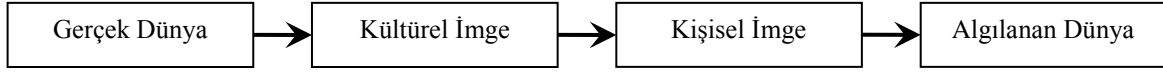
Küller (1972), çevrenin tüm algısının sınırlı sayıdaki anlamsal boyutlar içinde belirlenebileceğini belirterek, çevresel algı kavramını, ‘kişi – evre ilişkisinin algı ve biliş e ait bileşenleri ile zihinsel süreç’ olarak tanımlamakta, bunun yanında ‘evresel değerlendirme’ kavramına da yer vererek algının bu yanlarının, öğretilerek bilinçli hale getirilmiş ve karar verme süreci içine girmiş olduğunu belirtmektedir (Ertürk, 1984).

Gibson (1950), evresel algıyı bir bilgi edinme süreci olarak görmekte, çevresel algı için gerekli tüm bilginin duyu organlarını etkileyen fiziksel enerji örüntülerinde bulunduğunu ileri sürmektedir.

Lang ‘ın (1987) evresel algı tanımlaması da ‘evreden bilgi alma ya da edinme sürecidir’ şeklindedir. Bu süreç aktif bir süreçtir ve iki yönlüdür. Bu şekilde algı iki süreçten oluşur; birincisi, mekândan gelen bilgileri duygularımız aracılığı ile yorumladığımız duyumsal süreç (environmental perception), ikincisi ise bunun devamında farkında olarak ya da olmayarak edinilen mekânsal bilgileri yaşanmışlığa bağlı olarak

zihnimizde yorumladığımız zihinsel süreçtir (environmental cognition). Bundan dolayı çevrenin algılanması sadece fizyolojik bir olgu değildir, aynı zamanda bireyin geçmiş deneyimlerine, sosyal ve kültürel etkenlere göre de değişir (Campbell, 1982).

Rapoport (1977) bu bağlamda bir model ortaya koymuştur;

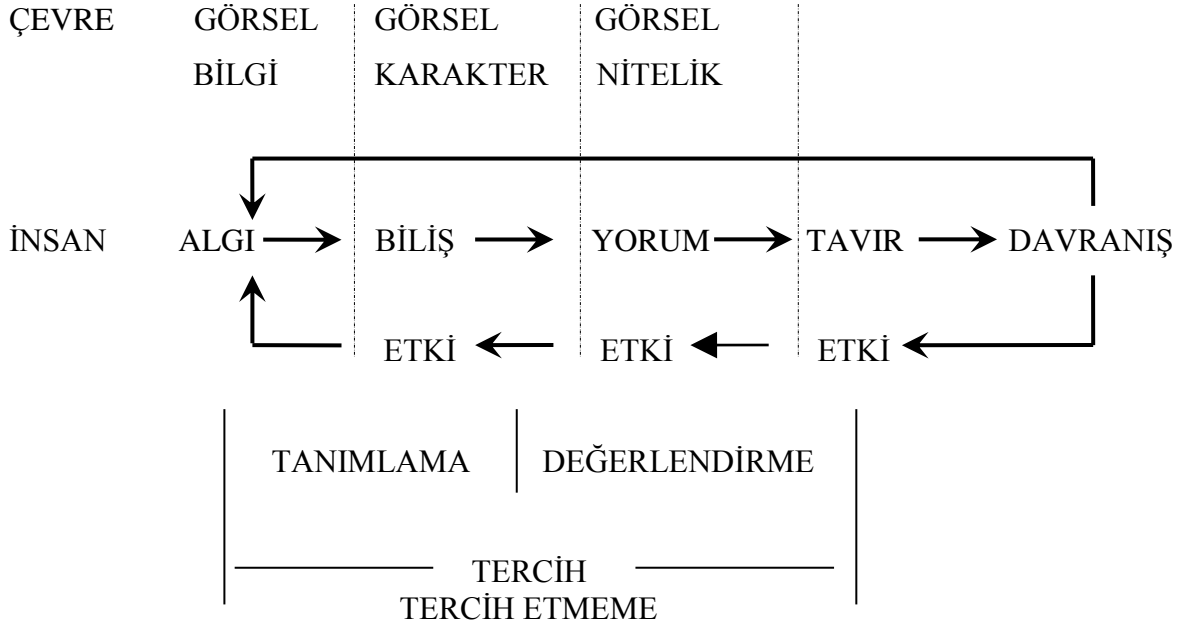
Şekil 4. Gerçek dünya ile algılanan dünya arasındaki ilişki (Rapoport, 1977)

Bu modelde belirlenen kişisel imge, kişinin ayırıcı özelliğinden, kültürel imge ise toplumun ortak özelliğinden gelmektedir. Başka bir deyişle bireyler arası farklılık gösteren anlık algı, zamanla diğerleriyle ilişkili kılınarak birleştirilmiş olur (Özbilen, 1982). Ancak insan ile çevre arasındaki etkileşimin incelenmesinde algı kavramı tek başına yeterli değildir. Buna ilişkin olarak Rapoport (1977) ‘algılama, biliş – değerlendirme süreçlerinin (Şekil 5) oluşturduğu dizinin içinde bir süreklilik vardır ve bu bileşenlerin alanları birbiriyle kesişmektedir’ demiştir. Bu bağlamda çevrenin algılanması; bilinmesi ve değerlendirilmesinin sürekliliği, çevrenin duyu organları ile hissedilmesi, çevrenin algılanış biçiminin anlaşılması ve çevrenin niteliklerinin tanınması sonucunda; seçim yapma ve değerlendirme sürecidir. Yani bu üç bileşen bir bütünün parçalarıdır (Rapoport, 1977)

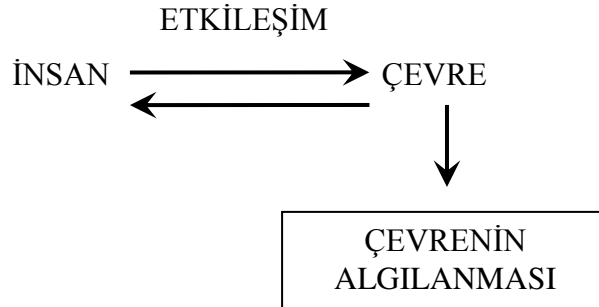
Şekil 5. Çevresel algı süreci (Rapoport, 1977)

Seattle’nin (1977) kurmuş olduğu algı – biliş – davranış modeli de (Şekil 6) bu yaklaşımla örtüşmektedir. Bu modele göre, algı, çevreye ait görsel bilgiyi, görsel bilgi, görsel karakteri belirleyerek bilişi, görsel karakter, görsel niteliği belirleyerek yorumu oluşturmakta, tavır ve davranışla çevreye eylem olarak dönüşüp iki yönlü bir süreci belirleyerek geri beslemeyle tekrar algıyı etkilemektedir. Burada algı ve biliş süreçleri tanımlamayı, yorumlama süreci de değerlendirmeyi belirlemektedir. Tanımlama ve değerlendirme, tercih sonucuna yönelmektedir (Özbilen, 1982).

Şekil 6. Algı – biliş – davranış modeli (Seattle, Özbilen'den 1982)

Bu model doğrultusunda, tercihin algısal mekanizmaların bir sonucu olarak oluştuğunu görüyoruz. İnsan – çevre ilişkisi sonucunda, insanın çevreyi algılamasına dair bu sonuçlar Şekil 7’de araştırma modeline eklenerek diğer kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

Şekil 7. Çevre algısı kavramının araştırma modeline eklenmesi

Çevre algısının dolayısıyla çevre tercihinin, büyük ölçüde görme duyusundan, çevrenin görsel karakterinden ve özelliklerinden sağlandığı da (Şekil 6) ortaya koyulmuştur (Porteous, 1996).

Böylece algıyı olumlu etkileyen çevresel özelliklerin saptanması, insanların tercih ettikleri çevrenin görsel özelliklerinin saptanması ile aynı anlama gelir. Bu nedenle insanların bir çevreyi tercih etmelerinde etkili olan çevrenin algılanabilirliğinin, çevrenin görsel olarak algılanmasıyla ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. İnsanlar bir yeri

algılayabilmek için ilk önce orayı görürler, algılarlar, değerlendirirler ve orayla ilgili bir davranış ortaya koyarlar. Bu tez çalışmasında da insanların eski ve yeni görünüşleri görüp, bu görünüşleri nasıl algılayıp bir beğeni ortaya koyduğu irdelenmektedir. Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki kısmında görsel algı kavramı ele alınmıştır.

1.3.3. Görsel Algı

Algılama biçimleri, işitme, dokunma, koklama, tat alma ve görme algısı şeklinde sıralanmaktadır. Fiziksel çevrenin biçimlenişi ve ilişkilerinin kavranabilmesi, algılanabilmesinde bu duyular, %60 görsel, %30 işitme, %10 dokunma olarak dağılım gösterir (Townsend, 1997). Çevreden toplanan bu algıların %80'ni görme yoluyla beyne iletildiği düşünülürse, göz ve beyin arasında gerçekleşen iletim, çevreden bilgi almanın en etkili yöntemidir (Person, Purcell, Staats, Falchero, Lamb, 1998) Yani bir çevrenin algılanması, ekonomik, kültürel, sosyal etkenlerle kişiden kişiye farklılık gösterse de, bir çevrenin geniş kitlelerce benzer biçimde algılandığı düşünüldüğünde, görsel iletişimin önemi göz ardı edilemez (Denel, 1970). Bu bağlamda görsel algı kavramı irdelenmiştir.

Aydınlı (1986) görsel algıyı etkileyen görsel süreçler, insanın iki türlü görmesine bağlıdır der. Bu süreçler, kapalı ve açık görüş olgularını barındırmaktadır. Kapalı görüşte, insan tanıdığı bir şeyi yani görmesi gerektiğini görmektedir. Açık görüşe bağlı algılama ise kişinin etkinlik içinde bulunduğu ve görsel olarak kendini adadığı seçmeci ve kurgucu bir bakıştır.

Gibson (1950) görsel algıyı anlamının yolunun, algılamanın nerede başladığının belirlenmesinden geçtiğini ve algılamanın fiziksel nesnelerle, ışık ve gözle başladığını belirtir (Yılmaz, 2007). Yani görsel algı, çevrenin fiziksel ve sosyal faktörlerinin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır (Aydınlı, 1986). Bu etkileşim sonucunda çevre insana bilgi verir. İnsan çevreden gelen bu bilgiyi zihninde anlamlı bir şablona yerleştirmeye çalışır. Gelen veri anlamsız olduğunda zihin bu bilgiyi tanıyamamaktadır. Bu durumda, zihin daha önce depoladığı değerlendirme temelinden gelen anlamsız verilere ön yorum katmaktadır. Böylece neyi algıladığımız daha önce neyi bildiğimize dayanmaktadır. Zihin rastgele ya da bilinmeyen görsel öğeyle karşılaştığında, veriyi belirli kalıplaşmış tercihlere göre düzenlemektedir. Bunlar çevrenin çeşitli görsel özelliklerine göre zihinde yorumlanır (Roth, 2000).

Doğal ve kültürel yapısı değişmemiş ve insanların böyle algılayıp, zihinlerinde anlamlandırdıkları eski görünüm, zaman içinde olumsuz değişimler nedeniyle algılanabilirliği kaybettiğinde, insanlar bu yeni görünüm,leri zihinlerindeki tanımlamalar ile örtüştürememektedirler. Dolayısıyla değişimler sonucunda ortaya çıkan yeni çevreler insanlara anlamsız gelmekte ve beğenilirliğini kaybetmektedir. Bu tez çalışmasında da eski görünüm,lerin görsel özelliklerinin insanlar tarafından daha çok algılanıp beğenildiği varsayılmıştır. Bu nedenle çevrelerin insanlarda yaratmış olduğu görsel algı bu tez çalışması kapsamına alınarak irdelenmiştir.

1.3.3.1. Görsel Algılamada Araştırmalar

Çevresel algı ile görsel tercih ölçülendirmeleriyle ilgili önde gelen araştırmacılarından biri Henry Sanoff' dur (1973). Sanoff, ilk çalışmalarında gençlerin konut alanlarını nasıl tanımladıkları ve değerlendirme yaptıkları ile ilgili olarak sosyal öğrenme konusunda fotoğraflarını kullanarak, yapısal şekillenmede farklılık ve benzerlik çıkartan bulguların kırsal ve kentsel kökenli gençler tarafından ne şekilde kullanıldığını saptamaya çalışmıştır. Flachsbart ve Peterson (1973) ise gerçek kent ve bina fotoğraflarını kullanmış ve insanların tercihlerini oluşturan tasarım ilkelerini saptamak için ırk ve gelir temeline göre farklılaşan gözlemci kitlesine bu çalışmayı uygulamışlardır. Ek olarak Groat (1988), görsel bileşenlere ilişkin olarak konutların değerlendirilmesi ile bir adım ileriye gitmiştir (Ünlü, 1998). Bu tez çalışmasında da insanların, eski ve yeni kent görümlerinin görsel özelliklerine vermiş oldukları algısal tepkiler arasında fark olup olmadığı gösterilen fotoğraflarla belirlenmeye çalışılmıştır.

Prak (1977) yapısal çevrede görsel algılamının uygulanmasına ilişkin olarak çeşitli örnekler ileri sürmüştür. Prak, Gestalt ilke ve kuramlarının görsel çevrede geçerliliğini ortaya koymuştur. Önerisinde devamlılık, basitlik, tekrar, mekânsal egemenlik, yumuşak cephe, kavramsal mekân, kuşatılmış mekân, birliktelik ve karmaşıklık gibi konular vardır. Bunlar peyzaj özelliklerinin görsel kalite değerlendirmelerinde, biçimsel estetik yaklaşımını benimseyen araştırmacılar tarafından kullanılmaktadırlar.

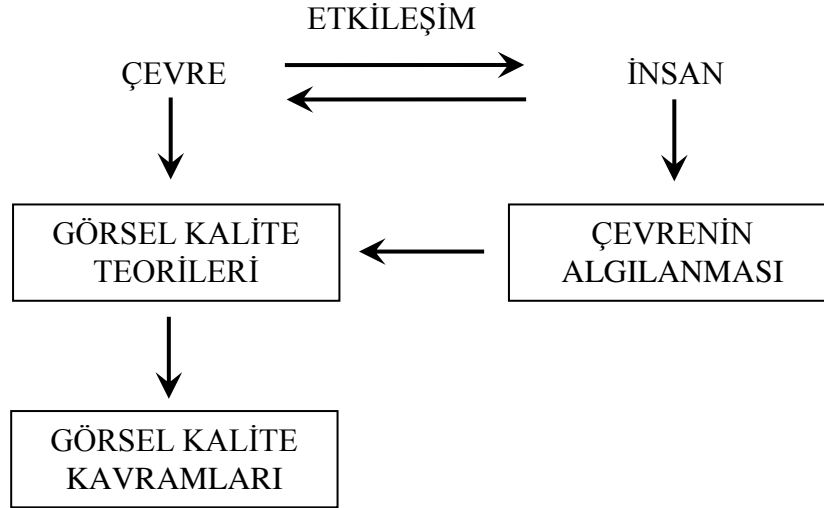
Tasarımda yapılan estetik ve görsel bu yaklaşımlar, çevrenin görsel özelliklerini dolayısıyla algılanabilirliğini arttırmak içindir. Çevrenin görsel özellikleri ile, insanların algısı ve bilişiyle ilgilenen bu yaklaşımlar, görsel kalite ve çevresel psikolojiden kaynaklanmaktadır. Bunlar deneyim zincirlemelerine, görsel karmaşıklığa, görsel etki ve

tercihe odaklanmışlardır. Bu alandaki ilk çalışmalar (Appleyard ve diğ., 1967; Beck, 1967; Sonnenfeld, 1967) bu konuların üzerine odaklanmasına karşın, daha sonraki çalışmalar görsel etki ve karmaşıklık ile daha çok ilgilenmiştir (Nasar, 1988).

Bu bağlamda Nasar (1988) insanların çevrelerinin görsel özelliklerine dikkat ettiklerini, görsel çevre ile insan duyusu arasındaki ilişkinin özelliklerinin bilinmesiyle tasarımcıların, kullanıcıların etkinliklerine ve tercihlerine daha iyi uyum sağlayan, çevreleri daha başarılı bir şekilde planlayıp, tasarlayabileceğini bildirir. Kaplan'lar da tercihe ilişkin benzer tanımlamalar yapmışlardır. Ayrıca Appleton'un orta koyduğu Görsel Hâkimiyet – Görsel Korunma Teorisine dayanarak 'Bilgi İşleme Teorisi' ni geliştirmiştir. Bu iki teori temelde aynı kavram üzerine, çevresel bilginin elde edilmesi üzerine kurgulanmıştır, başka bir deyişle insanların peyzaj tercihleri çevresel bilginin alınması ya da türü ile ilişkilendirilmektedir. Appleton (1975) bilginin en iyi hangi konumlarda elde edileceği ile ilgilenirken Kaplan'ın (1987) ortaya koyduğu model çevreden elde edilen bilginin türü (anlama ve keşfetme) ve bilginin elde edilme şeklini (doğrudan ya da sonuç çıkararak) irdeler (Mumcu, 2009). Bu teori çevrenin sağladığı içeriğin değerlendirilmesine odaklanır. Kaplan'ın bu modeli zaman içinde başka araştırmacılar tarafından benimsenerek farklı kavramların ortaya koyulmasını da sağlamıştır. Temelde çevrenin görsel özellikleriyle ilgilenen bu araştırmacıların teorileri Görsel Kalite Teorileri olarak adlandırılır.

Bu tez çalışması kapsamında, insanların eski ve yeni görünümlere ilişkin beğendikleri ve tercih ettikleri çevrelerin özellikleri, insanların çevrelerini görüp, algılayıp bunun sonucunda o çevreden edindikleri bilgi ile değerlendirilmektedir. Bu nedenle insanların bir çevreye karşı beğeni ve tercihte bulunmaları, o çevrenin insanlar üzerinde yaratmış olduğu psikolojik yaklaşımla ele alınmaktadır. Çünkü çevrenin içeriğinde bulundurduğu tutarlılık, okunabilirlik, karmaşıklık ve doğallık gibi özelliklerin insanlar üzerindeki etkisi, insanın o çevreyi algılayabilmesiyle yani algısal ve bilişsel süreçleriyle ortaya koyulmaktadır. Dolayısıyla insanların çevrelerini değerlendirmelerine ilişkin bu psikolojik- algısal yaklaşım, toplumun ortak tercihlerini ortaya koyan çevresel özelliklerin neler olduğunun belirlenmesinde benimsenmiştir. Görsel kalite teorileri de yukarıda bahsedildiği gibi çevrenin görsel özellikleriyle ve bu özelliklerin insanlar tarafından nasıl elde edildiğiyle ve ne tür elde edildiğiyle ilgilenmektedir. Bu çalışmada görsel kalite teorilerinin incelenme amacı eski ve yeni görünümlerin hangi özellikleri nedeniyle beğenildiğinin ve tercih edildiğinin, hangi özellikleri nedeniyle tercih edilmediğinin saptanmasıdır. Yani görsel kalite teorilerinin ortaya koyduğu kavramların belirlenerek

bu tez çalışması kapsamına alınması hedeflenmiştir. Bu bakış açısı doğrultusunda Görsel Kalite Teorisi modele eklenerek diğer kavramlarla ilişkisi Şekil 8’ de gösterilmiştir.

Şekil 8. Görsel kalite teorisinin araştırma modeline eklenmesi

1.4. Görsel Kalite Teorileri

Bir çevreyle ilgili olarak ‘görsel kalite’ teorilerinin ya da kavramlarının açıklanabilmesi için öncelikle kalite kavramının tanımlanması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında ‘kalite’ kavramı ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1.4.1. Kalite

Kalite en genel anlamda, temel ihtiyaçlardan (yiyecek su, barınak) manevi ihtiyaçlara (doğayla bütünleşmek, güç duygusu) ve temel doğal değerlere kadar her şeyi kapsamaktadır (Daniel, 2001).

Burt ’un (1978) tanımına göre daha geniş anlamda kalite: ihtiyaçların karşılanmasına imkân veren toplam özelliklerdir. Bunlar, bireysel özelliklerle de ilişkilidir. Bu ilişkilerin bina içinde veya dışında da tümleşik ve dengeli olması gerekmektedir (İnceoğlu, 2007).

Crosby (1996) de benzer bir tanım yaparak, kaliteyi “ihtiyaçların sağlanması” şeklinde açıklamaktadır. Buna ek olarak kaliteyi gerçek ve algılanan kalite olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bunlar;

- Gerçek kalite, bir cismin ya da çevrenin kalitesi kendi doğasındadır. Yani çevrenin beklenen standartlara ulaşmasıdır.
- Algılanan kalite ise bir cismin ya da çevrenin kullanıcı ihtiyacını, beklentilerini karşılama düzeyidir. Bunun sonucunda da kullanıcının çevreyi göreceli değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.

Cold'a göre (1993) kalite; statik, nesnel, rasyonel ya da mantıksal olarak ele alınamaz. Kalite deneyimi kökensel olarak birey ve nesnenin yüz yüze gelme durumudur. Bireyin karakteristik özellikleri, nesne ve durum ile ilgilidir (İnceoğlu, 2007). Bu bağlamda kalite, ekolojik, kültürel ve psikolojik faktörleri içerir (Wherrett, 1996). Yani özetle kalite, çevreyle ilgili tüm konuları ve insanın çevre deneyimlerini, tecrübelerini, algılarını ve bilişini kapsamaktadır (Gobster, 1999).

Garvin (1996) bunlara ek olarak kalitenin sekiz önemli boyutuna değinmiştir. Bunlar;

- Performans Kalitesi
- Özelliklerin Kalitesi
- Güvenilirlik Kalitesi
- Uygunluk Kalitesi
- Dayanıklılık Kalitesi
- Servis imkânlarının Kalitesi
- Görsel Kalite
- Algılanan Kalite' dir.

Bu tez çalışması kapsamında, çevrenin görsel özellikleri ve bu özelliklerin insanlar üzerindeki etkisi ele aldığından, kalite kavramı 'görsel kalite' ve buna bağlı olarak 'algılanan kalite' boyutunda irdelenmiştir. Ayrıca, bireyin çevreyi görsel kaynaklar yoluyla algılaması, algının zihinsel süreçten geçerek değerlendirilmesi, değerlendirme sonucunda da deneyimlenen çevre ile ilgili elde edilen kalite kavramının görsel verilerle doğrudan ilişki olması 'görsel kalite' kavramının açıklanmasını gerektirmiştir.

1.4.2. Görsel Kalite

Clay ve Smidt (2004) görsel kalite, tanımı zor ve karmaşık bir yapıdır demişlerdir. Ve bu kavramı şu şekilde açıklamışlardır: 'Peyzaj ürünü bir oluşum ve kişilerin peyzaj deneyimlerinin etkileşimidir'. Görsellik, bir yerin genel görünümü olarak görülse de, gerçekte mevcut peyzaj özelliklerini algılama yeteneğidir. Yani çevrenin görsel kalite

değerlendirilmesi, bireyin duyumsal, duygusal ve zihinsel süreçlerinin birlikteliğiyle başarılı olabilir. Çevrenin görsel özellikleri, görsel algılama ile insanın duygu ve düşüncesinde biçim olarak tanımlanır. İnsan biçim yoluyla algıladığı, yorumladığı çevre ile iletişim kurarken, çevrenin taşıdığı özellikler, görsel algılama yolu ile ya beğenilir ya da beğenilmez (Şentürer, 1995). Çevrenin kolaylıkla algılanıp beğenilmesini sağlayan özellikler, insanları o çevreyi tercih etmelerini sağlarlar. Ancak her tercih edilen çevrenin, bu özellikleri taşıyacağı söylenemez. Bu tez çalışmasında da, tercih edilmeyen görünümlerin, algılanabilirliği, beğeniyi sağlayan özellikleri zayıf oranda içerdiği varsayılmıştır.

Val ve diğ. (2006) ise görsel kaliteyi, göreceli estetik mükemmelliği olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, bir çevreyi oluşturan bileşenlerin görsel özelliklerinin bireyde uyandırdığı etkinin değerlendirilmesi şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu nedenle görsel kalite, psikolojik bir yapıdır ve öznel değerlendirmeleri içerir (Ward, Russell, 1981). Bu değerlendirmeler insanın temel ihtiyaçlarıyla (barınma, yemek, su vb.) alakalı değildir (Daniel, 2001). Öncelikli olarak ya çevreyi (görünümün renkliliğinin, uyumunun, birlikteliğinin çeşitliliğinin vb. değerlendirilmesini) ya da insanın çevre hakkındaki hislerini (görünümün insanlarda heyecan vericiliği uyarması veya hoş gitmesi vb. gibi değerlendirilmesini) referans alır. İlk bahsedilen değerlendirme algısal ve bilişsel yaklaşımlar olarak adlandırılırken, ikincisi ise duygusal yaklaşımlar olarak adlandırılır (Ward, Russell, 1981). Bu tez çalışmasında eski ve yeni kent görünümlerinin içerdiği özelliklerin uyumuna, çeşitliliğine, birlikteliğine, doğallığına ilişkin değerlendirilmeler irdelenmektedir. Bu nedenle, çevre ile ilgili görsel kalite değerlendirmeleri algısal ve bilişsel yaklaşımlar grubu içinde ele alınmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi görsel kalite kavramı çevre tercihini açıklamaya çalışan araştırmacılar arasında kabul görmüştür ve farklı yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımların araştırmalarda nasıl kullanıldığının, yaklaşımlardan doğan kavramların araştırmadaki deneklere nasıl iletildiğinin anlaşılmasının, bu tez çalışmasının teorik çatkısında yer alacak kavramların ve yöntemin saptanmasında önemli bir katkısı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle bu teorilere dayalı çalışmalar araştırılıp, incelenmiştir.

1.4.3. Görsel Kalite Teorilerine Dayalı Çalışmaların İncelenmesi

Görsel kalite, insanların çevreyi nasıl gördükleri, algıladıkları ve bunun sonucunda insanların çevreye ilişkin değerlendirmeleri ile ilgilenir (Val ve diğ., 2006). İnsanın bu evrimi ile çevrenin görsel kalitesi (estetigi) arasında bir bağlantı olduğu görüşü de geçmiş otuz yılda birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda araştırmacılar çevre tercihini belirlemek için görsel kalite teorileri ortaya koymuşlardır.

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar göstermiştir ki, görsel kalitenin çevre tercihine olan etkileri temelde evrimsel/ekolojik yaklaşımlar ve kültürel tercih yaklaşımlarıyla irdelenmektedir. Kültürel tercih yaklaşımına göre, insanların çevre tercihleri kültürel geçmişlerine dayanmaktadır ve bu tarz yaklaşımlar çabuk ve etkili cevap almaya odaklanmaktadır. Ayrıca çevre tercihi, kişinin yaş, cinsiyet, meslek, akademik geçmiş gibi kişisel özellikleriyle belirlenirken, Tuan (1974)'ın Topophilia teorisinden (biçimsel estetik paradigması) yararlanılmaktadır (Bell, 1999). Ekolojik/evrimsel yaklaşıma göre ise bir çevrenin veya peyzajın görsel kalitesi, insanın yaşamını yansıtmakta ve bu bağlamda çevre tercihleri insanın biyolojik ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olmaktadır. Bütün insanların evrimsel alt yapıları benzer olsa da çevrede var olan özellikler insanların çevre değerlendirmelerini pozitif veya negatif yönde etkileyebilmektedir. Ekolojik/evrimsel yaklaşım algıya ve çevreden bilgi almaya dayalı yaklaşımlardan (psikolojik paradigma, psiko-fizksel paradigma) yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuyla alakalı iki önemli teori Appleton'ın (1975) Görsel Hakimiyet – Görsel Korunma Teorisi, Kaplan ve Kaplan (1989b) Bilgi İşleme Teorisi'dir (Mumcu, 2009).

Tüm bu peyzaj tercihi ile ilgili yaklaşımlar (kültürel yaklaşım, ekolojik yaklaşım) ve teoriler (Görsel Hakimiyet - Görsel Korunma Teorisi, Bilgi İşleme Teorisi) göz önüne alındığında, iki temel yaklaşım tanımlanmıştır.

- Birincisi nesnel yaklaşım (objektif paradigma); peyzajın özelliklerine özgü görsel kaliteyi
- İkinci ise öznel yaklaşım (subjektif paradigma); insanların gözündeki peyzaj kalitesini içermektedir. (Fuante de Val et. Al. 2006).

1. Nesnel yaklaşım (objektif paradigma): Bu yaklaşımda çevrenin görsel kalitesinin, çevrenin kendi özelliklerinde yani kendi doğasında olduğu savunulmaktadır (Val ve diğ., 2006). Çevrenin fiziksel görünümünde bulunan biçimlerin, renklerin, çizgilerin ve dokuların birlikteliğinin, uyumunun görsel kaliteyi oluşturduğu savunulur ve görsel kalite

değerlendirmesinin uzman grup tarafından yapılmasının gerektiği ileri sürülmektedir (Wherreth, 1996).

Çevrenin görünümündeki biçimsel estetikle ilgilenen nesnel yaklaşımının kapsadığı bir paradigma vardır. Bu:

- Biçimsel Estetik Paradigma; Görsel kalite özellikleri fiziksel çevreye ait somut biçimsel niteliklerden kaynaklanır ve görsel kalite özellikleri bir nesne gibi analiz edilir (Forest Service, 1994).

Nesnel yaklaşım → Biçimsel estetik paradigma

2. Öznel yaklaşım (subjektif paradigma): Bu yaklaşımda çevrenin görsel kalitesi, araştırmacının tercih ve eğilimleri dikkate alınmadan, kullanıcının tercihleri sorgulanarak, istatistiki testlerle analiz ve değerlendirme yapılarak ortaya çıkarılır (Lothian, 1999). Bazı araştırmacılar öznel yaklaşımı, toplum tercihlerinin, kişilerin kültürel geçmişlerinden, çevreyle nasıl ilişki kurduklarına göre değişebileceği söyleyerek eleştirmektedirler. Ancak Winchcombe ve Revell (2004), çevre tercihi insanlar arasında farklılık gösterse de belirli peyzaj özelliklerinin tercihi olumlu yönde etkileyeceğini söylemişlerdir. Lothian (1999) da öznel yaklaşım için ‘bazı ön yargılar oluşsa da kullanıcı tercihleri ve değerlendirmeleri dikkate alındığından nesnel yaklaşıma göre daha objektiftir’ demiştir.

Çevresel algı ve tercih araştırmalarında benimsenen öznel yaklaşımın kapsadığı iki paradigma vardır. Bunlar:

- Psikolojik Paradigma: Görsel kalitenin bakan kişinin gözünde olduğunu savunur. Ve kaliteyi, çevrenin fiziksel unsurlarını ele almadan, psikolojik açıdan değerlendirir (Hoffman, 1997).
- Psiko-fiziksel Paradigma (Algıya dayalı yaklaşım): Çevrenin fiziksel özellikleri ile kullanıcıların algısal tepkileri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla araştırma yapmaktadır (Schroeder ve Daniel, 1981). Bireyin bir çevre için yaptığı görsel kalite değerlendirmesi, peyzajın görsel verilerinin, bireyin psikolojik süreçleriyle olan ilgisinin ortak bir ürünüdür (Zube, 1974).

Öznel yaklaşım → Psikolojik paradigma
 Psiko-fiziksel paradigma (algıya dayalı yaklaşım) → Görsel Hakimiyet-Görsel Korunma
 Bilgi İşleme Teorisi

Bu tez çalışması kapsamında nesnel yaklaşım modeli benimsenmeyerek öznel yaklaşım modeli irdelenmiştir. Bunun en önemli nedeni nesnel yaklaşımda uzmana yönelik değerlendirme yapılmasıdır. Uzman değerlendirmeleri kesinliği, doğruluğu ve geçerliliğinin eksikliği konusunda eleştirilmektedir (Daniel, 2001). Bu da şu şekilde açıklanmaktadır; aynı peyzajı veya çevreyi farklı uzmanların değerlendirmesi, farklı çevrelerin değerlendirilmesi kadar farklılık gösterir. Ayrıca bu tez çalışması, insanların çevrelerini hangi özellikleri nedeniyle beğenip, hangi özellikleri nedeniyle beğenmedikleri dolayısıyla tercih etme nedenlerinin neler olduğu saptanmaya çalışılmaktadır. İnsanların çevrelerini beğenmeleri ve bunun sonucunda bir tercih de bulunmalarının, çevreyi görüp, algıladıktan sonra ona karşı algısal tepkiler vermesi sonucu olduğu ortaya koyulmuştur. Bu nedenle, çevrenin görsel özelliklerinin insanlarda yaratmış olduğu algısal tepkiler yukarıda açıklandığı gibi öznel yaklaşımın kapsadığı psikofiziksel-algısal yaklaşımla irdelenmiştir. Böylelikle çevrenin özelliklerinin yan yana gelişleri ve bu yan yana geliş biçimlerinin, algısal ve bilişsel süreçler sonucunda insanlarda uyandırdığı tutarlılık, okunabilirlik, imgelenebilirlik, doğallık, mekân duyumsaması ve karmaşıklık gibi etkilerin çevre tercihinin olan etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

Görsel kalite değerlendirmelerinde peyzajın görsel özelliklerinin, insanda yaratmış olduğu etkiyi benimseyen biçimsel yaklaşımın ve bu tez çalışmasında benimsenen insanın çevrenin özelliklerine vermiş olduğu algısal ve bilişsel tepkileri benimseyen psiko-fiziksel yaklaşımın (algıya dayalı yaklaşımlar) ortaya koyduğu kavramlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Görsel kaliteyi etkileyen kavramlar

GÖRSEL KALİTE DEĞERLENDİRMESİNİ ETKİLEYEN KAVRAMLAR						
Peyzajın Görsel Özellikleri				İnsan		
Fiziksel Çevre Bileşenleri	Peyzaj Türü	Bileşenlerin bir araya gelerek oluşturduğu biçimsel karakterler	Peyzajın Kültürel Özellikleri	Algı, Biliş ve deneyim)	Kültürel Faktörler	Sosyo-demografik Faktörleri
• Biçim • Doku • Renk • Çizgi • Yön • Ölçü	• Kentsel • Kırsal • Orman • Dağ	• Birlik • Egemenlik • Denge • Bütünlük • Farklılık	• Binalar • Yollar • Köprüler • Tarihi binalar	• Tutarlılık (Berlyne,1974; Kaplan,1977; Herzog, 1989; Ode ve Fry, 2002) • Okunabilirlik (Kaplan, 1987; Kaplan ve Kaplan, 1982, Brown, et. al., 1986) • Karmaşıklık (Bell, 1999; Herzog, 1989; Kaplan ve Kaplan 1989b; Litton, 1972) • Gizem (Kaplan,1987; Berlyne, 1974) • Algılanabilirlik (Herzog,1985; Murphy, 2005)	• Eğitim • Geçmiş bilgi birikimi • Yaşanılan çevre • Beklentiler • Tavır	• Cinsiyet • Yaş • Meslek • Eğitim • Gelir

1.4.3.1. Psiko-Fiziksel Paradigma (Algıya Dayalı Yaklaşımlar)

Algıya dayalı yaklaşımlar, çevreden bilgi elde edilmesi ve bunun sonucunda çevre tercihinin ne yönde yapıldığının ortaya konulması üzerine kurgulanmışlardır. Böylece çevreden alınan bilgiler ile elde edilen algısal değişkenlerle, çevresel değer yargıları arasındaki bağlantıyı kurmayı amaçlar. Bu yaklaşım, çevrenin fiziksel özellikleri ve psikolojik özellikleri birbirleri ile ilişkili olduğundan, çevrenin fiziksel özelliklerine belirli ölçüde bağlı olarak, insanların çevresel değerlerine ilişkin algısını dikkatli bir şekilde belirtir (Herzog, 1985). Yani bu tür yaklaşımlarda çevrenin görsel kalitesi buna bağlı olarak da çevre tercihi, çevrenin özelliklerinin insanlarda uyandırdığı psikolojik süreçler ile ilişkilendirilmektedir (Daniel, 2001, Fuente de Val et. al., 2006). Psikolojik yaklaşım, algısal ve bilişsel ölçekler arasındaki ilişkiyi, tercih özelliklerini ve insanların çevresel tercihlerini tespit eden psikolojik özellikleri içeren hipotezleri bulmayı dener (Herzog, 1985). Algıya dayalı psikolojik yaklaşımların temeli evrimsel/ekolojik yaklaşımlardır ve odaklanılan konu, insanların tercihlerindeki farklılıkları yerine tercihlerindeki ortak

noktalar ya da fikir birliği sağlanan konulardır. Daha öncede bahsedildiği gibi görsel kalite ve çevre tercihi arasındaki ilişkilendirmeler Appleton (1975)'ın Görsel Hâkimiyet ve Görsel Koruma Teorisi ve Kaplan'ın (1987) Bilgi İşleme Teorisi ile geliştirilmiştir. Mumcu (2009) çalışmasında ele aldığı alanı çevreden edinilen bilginin en iyi hangi konumlarda elde edileceği ya da elde edilen bilginin konumlarının özelliklerini değerlendirmiş ve bu değerlendirmeyi yaparken görsel hâkimiyet – görsel korunma teorisini seçmiştir.

Bu tez çalışmasında eski ve yeni görünümünün insanlarda uyandırdığı algısal tepkiler araştırıldığından çevreden elde edilen bilginin türü ya da bilginin elde edilme şeklini irdelemektedir. Yani bu çalışmada bireyin çevreye baktığı noktanın konumundan çok bakılan çevrenin sağladığı içeriğin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Kaplan'ların ortaya koymuş oldukları Bilgi İşleme Teorisi kavramlarının çevre tercihi ile olan ilişkisi ve birçok araştırmacının bu teoriye dayanarak çevrenin görsel kalitesinin algılanabilirliği ile ilgili ortaya koymuş oldukları kavramların, çevre tercihi ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Böylelikle çevrenin tercih edilirliliğini belirleyen görsel kalite kavramlarına ulaşılmıştır.

1.4.3.2. Çevre Tercihi ile Görsel Kalite Kavramlarının İlişkilendirilmesi ve Çalışmada Kullanılacak Kavramların Belirlenmesi

Çevresel tercih araştırmaları, son yıllarda yoğun etkinliğin olduğu bir alan haline gelmiştir. Bu alanda önemli miktarda faydalı bilgiler elde edilmiş ve bunlar çeşitli problemlerin çözümünde uygulanmaya başlanmıştır. Metodolojik bilgilerde de oldukça önemli ilerlemeler sağlanmıştır (Kaplan, 1987). Bu çalışmalar sonucunda tercih, bir çevrenin ya da peyzajın diğerine göre daha fazla sevildiği anlamına gelen bir karar verme, seçim yapma ya da değerlendirme işlemi olarak tanımlanmıştır (Gault, 1997). Ancak fiziksel çevre görünüşleri, ne dereceye kadar tercih edildikleri bakımından oldukça çeşitlilik göstermektedirler. Deneysel çalışmalar sonucunda bulunan tercihi belirleyebilecek (öngörebilecek) değişkenler hem bilginin işlenmesi içindeki anlamları hem de evrimsel önemleri bakımından değerlendirilebilirler. Bu şekilde, tercihi öngören göstergelerden bazıları, oldukça geniş bir bilgi işlenmesi gerektirmektedir. Bu nedenle algı-biliş ve etki arasındaki bazı bağlar ancak 'çevresel tercihe' ilişkin teorik bir çatkının içinde anlaşılabilir. Bu çatki yalnızca araştırmalar için tutarlı bir rehber olmakla kalmaz

aynı zamanda çevrenin görsel özelliklerinin (kalitesinin) insan davranışı ve tercihinde bir faktör olarak önemini ve yaygınlığını vurgular (Kaplan, 1987).

Tercihin değerlendirilebilmesi için şu soru sorulmaktadır;

Bir peyzajın veya çevrenin görsel kalitesi, insanın tercihi, deneyimi için neden önemlidir? şeklindedir. Bu teorik sorular zaman zaman ‘Neden’ ve ‘nasıl’ soruları olarak ele alınırlar.

- Nasıl sorusu büyük ölçüde bir peyzajın ya da çevrenin özelliklerinin incelenmesiyle ve bunların nasıl algılandığıyla bağlantılıdır.
- Neden sorusu ise, bazı peyzaj ve çevre özelliklerinin insanlar için neden önemli olduğunu ele alır. Bu sorular insanın davranışlarının ve tercihlerinin altında yatan kültür, psikolojik ve biyolojik faktörler gibi temel faktörlerin yorumlanmasını içerir (Hagerhall, 2001).

Bu tez çalışmasında, insan-çevre etkileşimi, insanın çevreyi algılaması ve bu algılama sonucunda çevreye karşı bir değerlendirme yapması kapsamında incelenmiştir. Bu nedenle bir çevrenin insanlar için neden önemli olduğu değil, o çevrenin insanlar tarafından nasıl algılanıp değerlendirildiği ve tercih edildiği ele alınmaktadır.

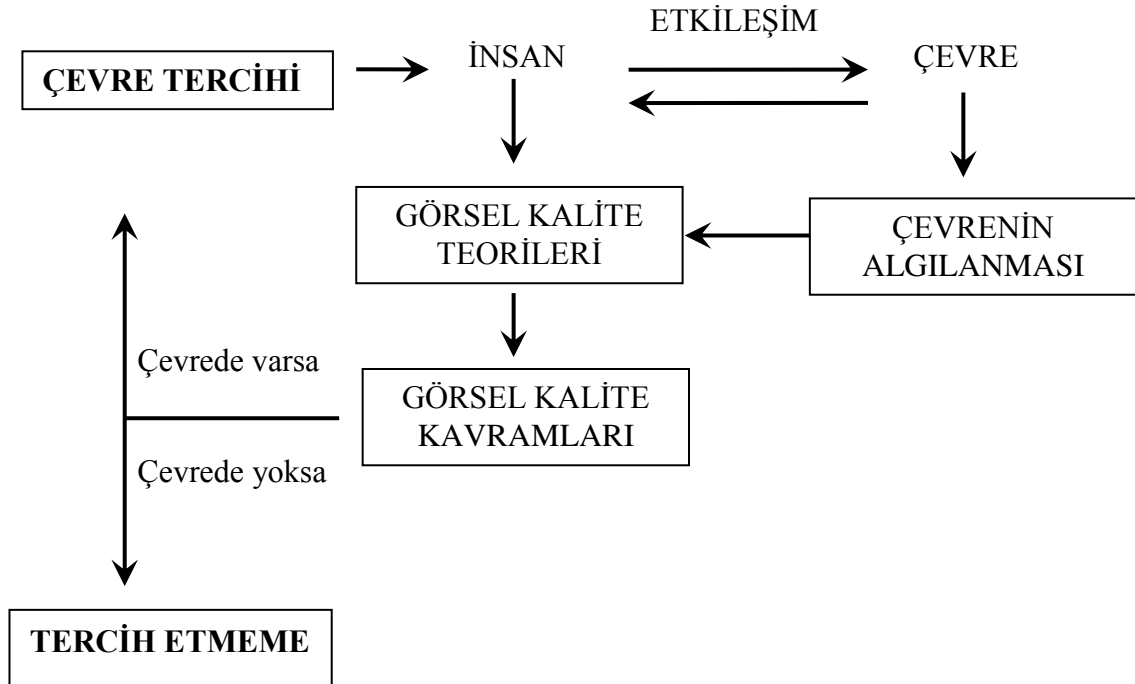
Bir çevrenin tercih edilip edilmemesi, o çevrenin insanlar tarafından nasıl algılandığına bağlı olduğu kadar, çevreyi değerlendiren kullanıcılardaki farklılıklara, peyzajın türüne de bağlıdır.

Yapılan araştırmalarda, belirli peyzajlar için tercih değerlendirmelerindeki yüksek değişimin, denek gruplarının aynı görsel uyarıcıya farklı cevaplar vermelerinden kaynaklanıyor olabileceği söylenmiştir. Diğer yandan tercihlerdeki farklılıkların düşük değişim göstermelerinin bütün deneklerin benzer değerlendirmeler yapmasının sonucu olabileceği söylenmiştir. Benzer tercihlerin çevre ile uyumsuz olan ‘çirkin’ algısı ile bağlantılı olduğu, ‘çirkin’ manzaralar için fikir birliği oluşmasının daha olası olduğu öne sürülmüştür. Bununla birlikte ‘güzel’ algısının öznel ve tarifi zor olduğu, duygu-etki ile ilişkili olduğu bildirilmiştir. Peyzaj tercihindeki değişikliğin bu açıklaması Purcell ve Lamb tarafından incelenmiş hiyerarşik küme analizleri kullanılarak geçerli olduğu saptanmıştır (Hagerhall, 2001).

Tercih farklılıklarının olası bir açıklaması da görsel kalitenin, gösterilen peyzaj manzaralarının türü ile ilişkili olabileceğidir. İnsanların tercih değerlendirmesi, karşılaşılan peyzajın zihindeki ideal peyzajla kıyaslanmasını içerir. Bachelard insanın zihinsel yapısının görsel kalite (estetik) analizleri için bir model olarak kullanılabileceğini belirtmiştir. Buradan, görsel kalite değerlendirmelerinde, deneyimlerinde zihnin aracı

olduğu bu nedenle görsel deneyimin (algının) zihnin yapısının bir yansıması olduğu sonucu çıkar (Bourassa, 1990). Kişi zihninde farklı peyzaj türlerine az ya da çok dereceye kadar uyabilecek birden fazla ideal peyzaj taşıyabilir. İdeal peyzaj iki farklı bazen birbirleriyle ilişkili koşulu kapsar. Birincisi bir toplumda var olan ideal peyzaja karşılık gelir ve peyzaj türleri için de toplumsal ve kişisel ideal peyzaj ortak yönlü olabilir. Diğeri ise bireyler için özel anlamları olan peyzajlardır, bireysel deneyimler ve belirli yerlere ilişkin geçmişteki anılara bağlı olarak bir yere bağlanma ve peyzajın idealleştirilmesini içerir.

Bu tez çalışmasında insanların eski ve yeni görünümlere ilişkin bir beğeni ve tercih ortaya koymaları, toplumun ortak tercihleri göz önünde bulundurularak irdelenmektedir. Böylelikle bu görünümler, kişilerin bireysel geçmişlerine, deneyimlerine ve anılarına göre değerlendirilmeyip, görünümlerin özelliklerinin kullanıcıların genelinde nasıl bir etki yarattığı saptanmış olur. Bu bakış açısı doğrultusunda çevre tercihi kavramı modele eklenerek diğer kavramlarla ilişkisi Şekil 9’da gösterilmiştir.

Şekil 9. Çevre tercihi kavramının modele eklenmesi

Bu araştırma kapsamında görsel kalite teorilerinin incelenme amacı, çevre tercihi ile ilişkili görsel kalite kavramlarını ortaya koymaktır. Bundan sonraki aşamayı bu kavramların neler olduğunun belirlenmesi oluşturmaktadır.

Çevre tercihi ile ilişkili görsel kalite kavramlarının belirlenmesi;

Çevre tercihi ile ilgili görsel kalite kavramlarını saptayabilmek için, bu alanda yoğun çalışmaları bulunan, Kaplan (1975,1987), Kaplan ve Kaplan (1982), Berlyne (1974), Nasar (1988), Herzog (1984,1985, 1987, 1989), Horayangkura (1978), Lynch (1960), Gault (1997), Garling (1976), Hershberger ve Cass (1974), Tveit ve diğ. (2006), Ode ve diğ. (2008) çalışmaları taranmıştır. Bu literatür araştırması sonucunda:

Nasar (1994, 1997), görsel kalite teorilerine ilişkin ortaya koyduğu formal estetik özelliklerini;

- Açıklık-genişlik (Kaplan, 1975; Horayangkura, 1978; Küller, 1975; Garling, 1976; Hershberger ve Cass, 1974), gizem (Lynch ve Gimblett,1992; Kaplan,1987; Lamb ve Purcell,1990), karmaşıklık (Kaplan, 1975; Küller, 1975), düzen (manzarayı oluşturan elemanlar arasındaki uyum/uygunluk) ve tutarlılık (Berlyne,1974; Kaplan,1977; Herzog, 1989; Oosterndorp ve Berlyne, 1978; Horayangkura, 1978), doğallık (Kaplan ve Kaplan, 1982; Peterson, 1967) olarak belirlemiştir. Nasar (1988) yerleşim yerlerinin görünümlerinin algılanması, değerlendirilmesi ve tercih edilmesi ile ilgili yaptığı çalışmasında bu özellikleri kullanarak kullanıcılar arasındaki ortak tercihlerin bulunmasını amaçlamıştır. Bunun için otuz konut görünümünün, fotoğrafları kullanılmış ve araştırma sonucunda konut görünümleri için üç tane ortak algısal ve bilişsel tercih boyutu ortaya konmuştur. Bunlar,

- Çeşitlilik/karmaşıklık
- Doğallık/açıklık
- Tutarlılıktır.

Berlyne (1974) de çevre tercihi ile ilişkin dört görsel kalite kavramı belirlemiştir. Bunlar;

- Şaşırtıcılık, yenilik, karmaşıklık ve uyumsuzluktur. Gault (1997) peyzaj tercihini insanın bilişsel ve deneyimsel süreçleri ile ilişkilendirdiği çalışmasında, bu kavramlar arasında araştırmacıların en çok karmaşıklık ve çeşitlilik üzerinde durduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca okunabilirlik (Brown, 1986; Kaplan, 1987) ve imgelenebilirlik-tanımlanabilirlik (Herzog, 1984, 1985, 1987; Lynch,1960) kavramlarında tercih ile doğrudan ilişkisini saptamıştır. Böylelikle Gault (1997) insan tercihlerini, bilişsel ve deneyimsel süreçlerle irdelediği çalışmasında üç temel kavram ortaya koymuştur.

- Karmaşıklık
- Okunabilirlik

- İmgelenebilirlik

Tveit ve diğerleri (2006), peyzaj özelliklerinin yani karakterinin insanlar için gerçekten ne ifade ettiğini belirlemeye çalıştıkları araştırmalarında dokuz temel kavram tanımlamışlardır. Ve bu dokuz kavram peyzajın görsel kalitesi (estetiği) ve peyzaj tercihini kapsayan literatür çalışmaları sonucu ortaya koyulmuştur. Bu kavramlar;

- Sahip çıkma, tutarlılık, tarihsellik, görsel ölçek, imgelenebilirlik, karmaşıklık, geçicilik, doğallık ve mekân duyumsamasıdır. Bu araştırma doğrultusunda belirlenen bu kavramlar, görsel peyzajın farklı karakterlerinin kullanıcılar tarafından tanımlanması ve değerlendirilmesi için kullanılmıştır. Sonuç olarak bu kavramlar birbirinden bağımsız olarak değerlendirilseler de birbirleriyle yakından alakalıdır ve görsel peyzaj kalitesi bütünü oluşturmak için bir arada bulunmalıdırlar sonucuna varılmıştır. Ve tercihi en çok etkileyen kavramlar olarak;

- Tutarlılık
- İmgelenebilirlik
- Mekân duyumsaması
- Doğallık
- Tarihsellik kavramları belirlenmiştir.

Tüm bu peyzaj ve çevre tercihiyle ilgili tanımlanan kavramlar arasında en çok kabul gören Kaplanların tercihin belirlenmesine yönelik teorik katkıdır (Ramanujan, 2006). Rachel ve Stephan Kaplan' ın bu modeli (1989a), insanın çevrede iki temel ihtiyaca sahip olduklarını kabul eder; anlamak ve keşfetmek. Dahası bu ihtiyaçlar çevrenin algılanmasıyla ilişkilidirler ve çevrede ' Bilgilendirme Değişkenlerinin' var olmasıyla karşılanabilirler. Bu değişkenler tutarlılık (hemen anlama), karmaşıklık (hemen keşfetme), okunabilirlik (anlayarak sonuç çıkarma) ve gizemdir (keşfederek sonuç çıkarma). Çevrenin bu dört bileşeni içermesi tercihin olumlu yönde yapılmasına olanak sağlar. Başka bir deyişle, tercih belirleyicileri olarak bu dört değişken tanımlanabilir (Stamps, 2004). Bu değişkenler Tablo 2'de gösterilmiştir (Kaplan, 1987).

Tablo 2. Tercih göstergelerine ilişkin model (Kaplan, 1987)

BİLGİ ELDE ETME BİLGİNİN TÜRÜ	ANLAMA	KEŞFETME
ANINDA	TUTARLILIK	KARMAŞIKLIK
SONUÇ ÇIKARARAK	OKUNABİLİRLİK	GİZEM

Literatür araştırmaları sonucunda çevre tercihi ile en çok ilişkilendirilen görsel kalite kavramları aşağıda detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

Bu değişkenlerin tümünün içinde en çok vurgulanan karmaşıklık (Kaplan, 1987). Berlyne (1974) göre karmaşıklık, çevrenin içinde çeşitli unsurların var olması ve bireyin çevrenin bu çeşitliliği algılamasıdır. Yani çevrenin özelliklerinin bireyde uyarılma hissi oluşturmaları estetik çekiciliğin artırılmasını sağlar. Görsel uyarıcılara dayalı birçok araştırma karmaşıklık ve tercih arasında ters – U şeklinde bir ilişki bulmuştur. Diğer bir deyişle karmaşıklığın tercih edilmeye ilişkin optimal bir değeri vardır, bu noktanın altındaki ya da üstündeki karmaşıklık değerleri daha az tercih edilirler. Ancak yapılan bazı araştırmalar karmaşıklığın çevrenin estetik değerlendirilmesinde belirsiz rol oynadığını belirlemiş ve karmaşıklıkla tercih arasında güvenilir, güçlü genel ilişkiler görülmemiştir (Russell, Snodgrass, 1987). Bu yanılgının nedeni yapılan araştırmalarda, doğal manzaralarla kent manzaraları arasında tercih değerlendirmeleri yapmış olmalarıdır. Zube bunun elmalar ile armutları kıyaslamaya benzediğini belirtmiştir. Bunun nedenini de şöyle açıklamaktadır; doğal peyzaj biyolojik olarak deneyimlenirken, kentsel peyzaj kültürel olarak deneyimlenir. Bütün insanlar belirli türdeki doğal peyzajlar için bazı içgüdüsel tercihleri paylaşabilirler ancak kentsel peyzajlar için tercihler kendileri için o peyzajın anlamlar içerdiği gruba üye olmaya bağlıdır. Bu nedenle çevrenin estetik değerlendirilmesiyle ilgili araştırmalarda doğru ve güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için bu ayrımın yapılmasına dikkat etmek gerekir (Bourassa, 1990)

- Trabzon kentinin eski görünümünde optimal değerde bulunan karmaşıklığın, yeni kent görünümünde çarpık kentleşme ve kontrolsüz büyüyen kentsel mekanlar sonucu kaosa ve karışıklığa dönüşmesi karmaşıklık kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Böylelikle katılımcıların eski ve yeni kent görünimleri arasındaki karmaşıklık farkını değerlendirmeleri ve karmaşıklığın bir kentin beğenilmesinde ve tercih edilmesindeki öneminin ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Karmaşıklık → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Kaplan'ın (1987) çevre tercihinde estetik, etki ve bilişi incelediği araştırmasında, çevreden çevreye tercihlerde önemli derecede bir değişiklik olması ve karmaşıklığın bu değişimin önemli bir miktarını açıklayamaması tercihin diğer göstergelerinin araştırılması için güçlü bir eğilim oluşturmıştır. Kaplanlar doğal çevrelerin yapay çevrelere göre daha

fazla tercih edilirken, doğal olan çevrelerin kendi içindeki tercihlerde de oldukça geniş bir farklılığın olduğunu söylemiştir. En çok tercih edilen doğal manzaralar, manzaranın içine hareket ettikçe daha fazla bilginin sağlanabileceğini vaat etmektedirler. Bu şekilde daha fazla bilginin vaadi ‘Gizem’ olarak isimlendirilmiştir. Bu terim bilgi ile ilgilenmekte yani manzaranın derinliklerine doğru daha fazla bilginin kazanılabileceğini anlatmaktadır. Aynı zamanda tahmin (beklenti) ile de ilişkilidir. Yani manzaranın daha derinlerine gitmenin ek bilgi ile sonuçlanacağı beklentisidir. Bu değişken daha çok doğal manzaraların tercihinde değerlendirilmektedir (Kaplan, 1987).

- Bu tez çalışması, değişen kent görünümünün arasındaki tercihin farklılıklarını ortaya koyduğundan gizem kavramı bu çalışma kapsamında irdelenmemiştir.

Kaplan’ın (1987) insanın algısı ve bilişinin çevre tercihinin etkisini incelediği araştırmasında, katılımcılar, gerçek manzara çizimlerinin olduğu slaytların bazılarını anlamakta zorlanmışlardır ve bu görünümünün birbirleriyle uyumlu olmadıklarından (birbirini desteklemediklerini) bahsetmişlerdir. Bu sorunların iyi bir gestalt ortaya koyan, tekrar eden, benzerlik gösteren elemanların eksikliğinden ortaya çıktığı saptanmıştır. Ayrıca organize edilmesi ve yorumlanması zor olan çevreler sadece düşük tercih değerine sahip olmakla kalmazlar aynı zamanda bu çevrelere öfke ve kızgınlıkta duyulur. Bu bağlamda R. Kaplan tutarlılığın tercihin önemli bir göstergesi olduğunu saptamıştır ve tercih modeline tutarlılığı eklemişlerdir.

- Trabzon kentinin eski görünümünün çevresel özelliklerinin birbirleriyle uyumlu ve bir düzen içinde olduğu, yeni kent görünümünde ise bu özellikleri kaybetmesi nedeniyle algılanabilirliğinin kaybolması tutarlılık kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Böylelikle katılımcıların eski ve yeni kent görünümleri arasındaki tutarlılık farkını değerlendirmeleri ve tutarlılığın bir kentin beğenilmesinde ve tercih edilmesindeki öneminin ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Tutarlılık → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Kaplan (1987) ve Brown (1986), çevre tercihi ile ilgili yaptığı çalışmasında, okunabilirlik kavramını ele almış ve bunu çevreyi anlamayı arttıran bilgi ile ilişkilendirmiştir. Ve çevrenin okunabilirliği ile ilgili olarak en önemli konunun belirginlik olduğunu söylemiştir. Bir mekânın okunaklılığını arttırmak için, görüntünün odak noktası ya da nirengi barındırması gerekmektedir, bu elemanlar yönlennmeyi kolaylaştırır.

Okunaklı bir mekân da birey yalnızca bir varış noktasına doğru değil aynı zamanda geldiği noktaya doğru da yolunu rahatlıkla bulabilir (Kaplan, 1987).

- Trabzon kentinin eski görünümünde odak noktası oluşturan yapıların varlığı, görünümün bu özelliklerden dolayı belirginliği, yeni kent görünümünde tarihi yapıları görmezden gelen sağlıklı yapılaşmalar nedeniyle bu odak noktalarının ve belirginliğin görünmez hale gelmesi okunabilirlik kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Böylelikle katılımcıların eski ve yeni kent görünümleri arasındaki okunabilirlik farkını değerlendirmeleri ve okunabilirliğin bir kentin beğenilmesinde ve tercih edilmesindeki öneminin ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Okunabilirlik → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Kaplan ve arkadaşları (1972), Gallegher (1977) tercihin en önemli belirleyicilerinden biri olarak bu kavramların dışında doğallık kavramını da ele almışlardır. Doğallığı, en az insan etkisinin hissedildiği peyzajlar olarak tanımlayarak, insanların bu yerleri yapay olan yerlere göre daha çok beğendiklerini söylemişlerdir. Wohlwill ve Harris (1980) ve Ulrich ve arkadaşları (1991) doğallık kavramını, bitki, su, kaya gibi doğal elemanların peyzajdaki varoluşu olarak tanımlamaktadırlar. Brush ve Palmer (1979), Thayer ve Atwood (1978) da araştırmaları sonucunda bu çalışmalarla fikir birliği sağlamış, kentsel peyzajların tercih edilirliliğinin arttırılmasında, su, bitki gibi doğal elemanların, peyzaj görünüşündeki varlığının etkili olduğunu saptamışlardır (Kalin, 2004).

- Trabzon kentinin eski görünümünde su, kaya gibi doğal elemanların insan yapı çevre ile dengeli bir şekilde bulunması, yeni kent görünümünde ise nüfus artışı, sağlıklı yapılaşmalar nedeniyle bu doğallığı sağlayan elemanların varlığını kaybetmesi doğallık kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Böylelikle katılımcıların eski ve yeni kent görünümleri arasındaki doğallık farkını değerlendirmeleri ve doğallığın bir kentin beğenilmesinde ve tercih edilmesindeki öneminin ortaya koyulması hedeflenmiştir.

Doğallık → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Çevrenin insanlarda yarattığı etkiyi ele alan Lynch (1960), imgelenebilirlik kavramını irdelemiştir ve bu kavramı çevrenin özelliklerinin kullanıcılarda yarattığı güçlü bir imaj olarak tanımlamıştır. Litton (1972) ise bu kavramı canlılık olarak adlandırmakta ve peyzajın farklılığı, görsel çekiciliğinin insanların algısını dolayısıyla çevrenin görsel kalitesini arttıracaklarını savunmaktadır (Tüfekçioğlu, 2008). Yani fiziksel yapıların peyzaja güçlü bir kimlik verdiği bu nedenle bu tür yapıların bir çevrede bulunmasının insanların orayı beğenip, tercih etmesinde etkili olduğu ortaya koyulmuştur.

- Trabzon eski görünümde, orayı tanımlayan ve o çevreye bir anlam yükleyen fiziksel yapılar, yeni kent görünümde algılanamayıp, fark edilemez duruma gelmiştir. Bu tez çalışmasında katılımcıların eski ve yeni kent görünümleri arasındaki imgelenebilirlik farkını değerlendirmeleri ve bu kavramın bu görünümünün tercih edilmesinde bir etken olup olmadığının saptanabilmesi için araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

İmgelenebilirlik → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Murphy (2005), Cohen (2001), Lynch (1960), tercihin en önemli belirleyicilerinden biri olarak mekân duyumsaması kavramını ortaya koymuşlardır. Ve bu kavramı bir çevrenin kimliğini yansıtan, oraya özgünlük katan, insanların oraya sahip çıkmasını sağlayan ve insanın algısal ve bilişsel deneyimleri sonucu çevreye vermiş oldukları tepki şeklinde tanımlamaktadırlar.

- Trabzon kentinin eski görünümünün çevreye özgünlük veren ve çevrenin kimliğini yansıtan özelliklere sahip olması, yeni görünümün ise özgünlükten uzak karmaşaya sahip çevresel özelliklere sahip olması mekân duyumsaması kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesini sağlamıştır. Böylelikle mekan duyumsaması kavramının eski ve yeni kent görünümünün tercihinde etkili olup olmadığının saptanması hedeflenmiştir.

Mekan duyumsaması → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Tveit ve diğ. (2006), bir peyzaja karakterini kazandıran özelliği tarihsellik olarak adlandırmışlar ve bu özelliğin bir çevrede bulunmasının görsel kaliteyi arttıracaklarını ve bundan dolayı da insanların buraları tercih edeceklerini ortaya koymuştur. Tarihselliği

ortaya çıkaran tarihi dokular, günümüzün peyzajını zenginleştirirler. Bu nedenle tarihi yapıların varlığı hemen hemen her yerde o yerin çekiciliğini ve tercih edilirliliğini arttırır (Tüfekçioğlu, 2008).

- Trabzon eski sahilinde var olan tarihi dokuların bazıları, günümüz görünümünde kontrolsüz büyüyen mekânlar, çarpık kentleşme nedeniyle algılanabilirliğini kaybetmiş, bazıları da tamamen yıkılmıştır. Bu tez çalışmasında katılımcıların eski ve yeni kent görünümeleri arasındaki tarihi dokunun farkını değerlendirmeleri ve bu kavramın bu görünümelerin tercih edilmesinde bir etken olup olmadığının saptanabilmesi için araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Tarihsellik → Trabzon kentinin eski ve yeni görünümünün değerlendirilmesine ilişkin görsel özellikler

Araştırmalar en çok vurgulanan kavramların, insanın biliş ve deneyim faktörlerini yani bilginin edinilmesi, çevrenin farkında olunmasına ilişkin insan algısının soyut özelliklerini ele alan karmaşıklık, okunabilirlik, tutarlılık, imgelenebilirlik (anlam), mekân duyumsaması, doğallık ve tarihsellik olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, bu kavramları içeriğinde üst düzeyde barındıran peyzaj görünümünün, bu kavramları içeriğinde barındırmayan görünümlere göre daha çok tercih edileceğini bildirmişlerdir. Böylelikle bu araştırmacıların çalışmaları doğrultusunda ve Trabzon sahil bandının eski görünümünde var olup bugün çarpık yapılaşma ve kontrolsüz büyüme nedeniyle kent görünümünde bulunmadığı belirlenen bu kavramlar araştırmanın kapsamına eklenmiştir. Çünkü araştırmacılar, insanların, farklılıkları olan, çeşitlilik sağlayan, anlamlandırabildikleri, algılayabildikleri ve tanımlayabildikleri, görünümdeki elemanların birbirleriyle uyumlu, dengeli ve bütünlük içinde olduğu kent peyzajı görünümünü daha çok tercih ettiklerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca tarihi dokunun bozulmadığı, mekânın kimliğini yansıtan görünümünde tercihe etkisi saptanmıştır. Araştırmalar sonucunda, bu kavramların bulunmadığı görünümlerin tercih edilirliliğinin, düşük olduğu saptanmıştır. Daha çok tercih edilen kent peyzajı görünümünün bu yedi kavramın bulunduğu görünümler olduğu varsayıldığından bu kavramlar araştırma modeline eklenerek diğer kavramlarla ilişkisi kurulmuştur. Bu kavramların bu tez çalışması kapsamında nasıl tanımlandıkları ve araştırmacının benimsediği kabuller aşağıda verilmiştir.

1.4.3.3. Tez Kapsamında Kullanılacak Görsel Kalite Kavramları

Tutarlılık:

Yapılan araştırmalarda (Berlyne,1974; Kaplan,1977; Herzog, 1989; Oosterndorp ve Berlyne, 1978; Horayangkura, 1978), bu kavramın temelinin, birlik, uyum, bütünlük, düzen dengeli dağılım ve tekrara dayandırıldığı görülmektedir. Bu tez çalışmasında bu özelliklerin yüksek oranda bulunduğu bir görüntünün, düşük oranda bulunduğu görüntülere göre insanlar tarafından daha kolay anlaşılıp, kavranacağı benimsenmiştir. Trabzon eski sahil görünümü bu özellikleri içerdiği için insanların zihninde kolayca anlamlandırılabilirler. Bu da eski görünümün bu özellikleri içermeyen yeni görünümünden daha iyi algılanmasını, böylelikle daha çok tercih edilmesini sağlarlar. Ayrıca insan yapımı çevre ile doğal çevre (bitki, su, kaya vb.) unsurlarının uyumunu bir arada görmek de tutarlılığın sağlanması için gerekli bir özellik olarsak benimsenmişti. Eski görünümde dengeli bir şekilde bulunan ve algılanan doğal ve yapılı çevre, yeni görünümde değişimler sonucu doğal çevrenin algılanamaması ile sonuçlanmıştır. Böylelikle bir peyzajdaki tek bir öğenin görünümüne bakılarak tutarlılık değerlendirmeleri yapılamayacağı, tüm öğeler bir araya gelip bir bütün oluşturduğunda bir peyzajın tutarlı olup olmadığı kararı verilebileceği kabullenilip, tutarlılık kavramı bu tez çalışması kapsamına dahil edilmiştir. Böylelikle eski ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tanımlanmasında, değerlendirilmesinde ve tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında tutarlılık peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

Tutarlılık → • Uyum
• Dengeli dağılım
• Bütünlük
• Tekrar

Okunabilirlik:

Yapılan araştırmalarda (Brown, 1986; Kaplan, 1987) bu kavram, bir peyzajın ya da çevrenin ne kadar algılanabildiği ile ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur. Bu tez çalışmasında insanların bir yeri algılayabilmesi için orada, iyi tanımlanmış mekânlar, dokular, mekâna iyi yayılmış ayırt edici elemanlar ve odak noktalarının görsel algı yolu ile idrak edilmesi gerektiği benimsenmiştir. Trabzon eski görünümünde ayırt edici elemanlar

ve odak noktalarının ön planda olduğu, yeni görünümde ise bu elemanlardan bazılarının yıkıldığı, yıkılmayanlarında kötü yapılaşma nedeniyle görünmez hale geldiği için okunabilirlik bu tez çalışması kapsamına dahil edilmiştir. Böylelikle eski ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tanımlanmasında, değerlendirilmesinde ve tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında okunabilirlik peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

Okunabilirlik → • Algılanabilirlik
• Görünürlük

Mekân duyumsaması:

Literatür araştırmasında sonucunda elde edilen bilgilerden mekânın özgünlüğünün, farklılığını, algılanabilirliğinin, mekân duyumsamasını oluşturduğu ve buraların insanlarda unutulmaz bir izlenim yarattığı (Murphy, 2005; Cohen,2001; Lynch, 1960) bu tez çalışması kapsamında benimsenmiştir. Trabzon sahilinin eski görünümde de yapıları çevre, doğal çevre, tarihi ve mimari değeri olan öğeler bir düzen içinde olup, yapıları çevrenin farklılığı ve bozulmamışlığı oraya bir özgünlük kazandırmaktadır, Yani eski görünümde çevrenin kimliğinin algılanması, çevreye ait kültürü hissettiren değerlerin bulunması, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin uyumu, mekâna ait öğelerin birbirleriyle ilişkisinin güçlü olması, orada mekân duyumsaması kavramının var olduğunu gösterir. Tüm bu özelliklerin yeni görünümde bulunmaması nedeniyle bu kavram bu tez kapsamına dahil edilmiştir. Böylelikle eski ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tanımlanmasında, değerlendirilmesinde ve tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında mekân duyumsaması peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

Mekân duyumsaması → • Özgünlük
• Mekân kimliği

Tarihsellik:

Aynı alanın farklı tarihsel dönemlerin etkilerini taşıması, o alandaki tarihi yapıların çeşitliliği ve algılanabilirliği peyzaj kalitesini yükselteceği bu tez çalışmasında benimsenmiştir. Trabzon eski sahil görünümde var olan bu yapıların bazıları yıkılmış

bazıları da zamanla görünebilirliğini kaybetmişlerdir. Bu kabuller doğrultusunda eski ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tanımlanmasında, değerlendirilmesinde ve tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmesi için tarihsellik kavramı bu tez çalışması kapsamına dahil edilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında tarihsellik peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

Tarihsellik → • Tarihi devamlılık
• Tarihi zenginlik

İmgelenebilirlik:

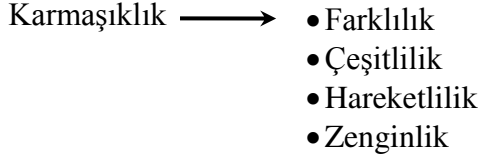
İmgelenebilirlik kavramı; peyzaj elemanlarının ve bunların toplam etkisinin, insanda yarattığı güçlü görsel etkidir. Yani, peyzajı hatırlanabilir ve ayırt edilebilir kılan, peyzaj elemanları ve öğelerinin varlığının peyzajın tercih edilirliliğini arttıracak bu tez çalışmasında benimsenmiştir. Eski görünümde hatırlanabilir ve ayırt edici elemanların olması oranın fark edilebilir özelliği yani görsel çekiciliği olarak tanımlanmaktadır. Bu kabuller doğrultusunda eski ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmesi için imgelenebilirlik kavramı bu tez çalışması kapsamına dahil edilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında imgelenebilirlik peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

İmgelenebilirlik → • Mekân duygusu
• Anlamlandırma

Karmaşıklık:

Bu kavram, görsel peyzaj kalitesinin ana kriterlerinden biri olarak bu çalışmada ele alınmıştır. Karmaşıklık, farklı görsel elemanların aynı ortamda bir arada bulunmalarından ve bunların form, şekil, boyut farklılığından oluşmaktadır. Farklı objelerin varlığı, çeşitliliği ve zenginliği karmaşıklığın potansiyel göstergeleridir. Karmaşıklık iki türe ayrılmaktadır. Düzenli karmaşıklık bir görüntüye görsel zenginlik katarken düzensiz karmaşıklık kaotik bir durum yaratır. Yüksek estetik kalite yaratabilmek için düzenlilik içinde karmaşıklık olması gerekmektedir. Trabzon kentinin eski görünümünde optimal değerde bulunan karmaşıklığın, yeni kent görünümünde çarpık kentleşme ve kontrolsüz büyüyen kentsel mekanlar sonucu kaosa ve karışıklığa dönüştüğü görüşü karmaşıklık kavramının bu tez çalışması kapsamına dahil edilmesine neden olmuştur. Böylelikle eski

ve yeni görünümünün katılımcılar tarafından tanımlanmasında, değerlendirilmesinde ve tercih edilmesinde bu kavramın etkili olup olmadığı saptanabilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında karmaşıklık peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

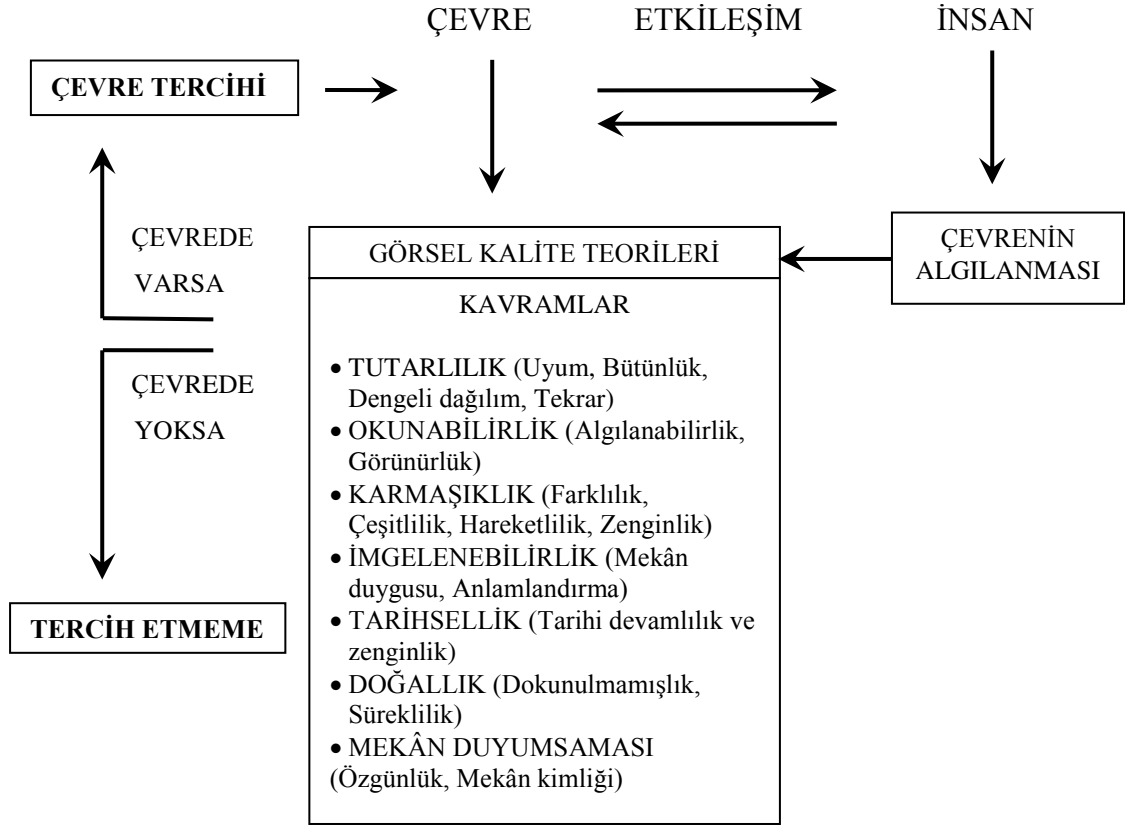

Doğallık:

Doğallık kavramı bir peyzajın algılanan doğal durumuna ne kadar yakın olduğunu anlatmaktır. Yani bir alanda insan yapımı ürünler yoğunlukta olsa bile (binalar, yollar, köprüler, duvarlar), eğer o alandaki doğal elemanlar (bitki, su, kaya), yapay elemanlara göre baskın durumda ise ve o alan kullanıcılar tarafından doğal olarak algılanıyor ise alan doğal olarak tanımlanabilir (Kaplan ve arkadaşları,1972; Gallegher, 1977). Araştırmalarda, kentsel çevreler içinde doğal elemanların varlığının, tercihe olumlu etkisi ortaya konmuştur. Bu bilgilerden yola çıkılarak, tez çalışmasında doğallık peyzaj bileşen ve öğeleri şu özellikler ile tanımlanmıştır:

Bu kavramların araştırma modeline eklenmesi ile araştırma modeli tamamlanmıştır (Şekil 10). Bu model insan – çevre tercihi ilişkisini açığa çıkarmakta, insan – çevre etkileşimi, algı, çevresel algı, görsel algı, görsel kalite gibi insan – çevre tercihi etkileyen çeşitli kavramları birbirleri ile ilişkilendirir ve ilişkilerin sonucunda çevre tercihi ile ilgili değerlendirmeleri ortaya koyar. Böylece farklı özelliklerdeki görünümü içeren çevrelerin, insanlar tarafından tercih farklılıklarının, çevrenin hangi özelliklerine göre oluştuğunun açıklanması ilişkin kavramsal bir model ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Şekil 10. Araştırma modeli

1.5. Araştırmanın Amaç ve Varsayımlarının Ortaya Koyulması

Bu tez çalışmasında, insan – çevre tercihi arasındaki ilişkiyi incelemek için benimsenen çevreden bilgi almaya ve algıya dayalı yaklaşımlar, çeşitli görsel kalite kavramlarına ulaşılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu yaklaşımlar, bireyin duygusal tercihleriyle ilgilenseler de, temelde toplumsal ortak tercihlere odaklanmaktadır. Toplumsal ortak tercihler, bireyler arasındaki tercih farklılıkları yerine, ortak noktaların saptanmasını amaçlar. Böylelikle insanların peyzaj tercihlerini pozitif ya da negatif yönde etkileyen özellikler, bilimsel bir temele oturmuş kavramlarla desteklenmiş olur. İnsanların bir peyzaja karşı tercihlerini değerlendirirken, sağlam bir temele oturmuş bilimsel kavramları kullanmak araştırmanın güvenilirliğini artırır.

Bu çalışmada, görsel kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık, bir kentin zamanla değişen görünümünün hangisinin, hangi özellikler nedeniyle tercih edildiğinin saptanması amacıyla kullanılmıştır. Hangi peyzaj özelliklerini içeren çevrelerin, tercihi arttıracacağı sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla incelenen teorilerden, Kaplan'ların Bilgi İşleme

Teorisinin birçok araştırmacı tarafından kabul gördüğü daha önceden söylenmişti. Bunun nedeni bu teorinin, bakılan peyzajın ya da çevrenin sağladığı içeriğe, yani insanlarda yarattığı etkiye odaklanmasıdır. Bu tez çalışmasında da değişen kent görünümünün içeriği, bunun insanlarda yarattığı etki ve sonuç olarak kullanıcıların değerlendirmelerini ne yönde yaptığı irdelenmektedir. Bu nedenle bilgi işleme teorisinin ortaya koyduğu kavramlardan yararlanılabileceği sonucuna varılmıştır. Bu durumda görsel kalite kavramlarının, çevrenin tercih edilirliğinde insanlar üzerinde büyük bir etkiye neden olduğu varsayılmıştır.

Bu kavramların çalışma kapsamına alınması, çalışmanın amacını ve varsayımlarını doğrudan etkilemiştir. Çalışmanın genel amacını, bir peyzajın tercih edilirliğine ve tercih edilmemesine neden olan özelliklerin saptanması iken, çalışma alanı için amaçlar şunlardır:

- Kullanıcılar tarafından beğenilip tercih edilen ve beğenilmeyip tercih edilmeyen kent görünümünün saptanması,
- Görsel kalite teorilerinin ortaya koyduğu kavramların (tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık) Trabzon sahilinin eski ve yeni kent görünümünün tercihinde bir etken olup olmadığının saptanması,
- Tercihle bu kavramlar arasında bir ilişki ortaya koyulursa; bu kavramlardan hangilerinin Trabzon sahil bandının eski görünümünde var olduğunun saptanması, hangi kavramların varlığını, günümüzdeki kent görünümüne kadar taşıyabildiğinin, hangilerinin giderek kaybolduğunun saptanması,
- Bu amaç doğrultusunda, kullanıcılar tarafından tercih edilen kent görünümünün içerdiği kavramların neler olduğunun saptanması, beğenilmeyen kent görünümünün hangi kavramları içermediği için tercih edilmediğinin saptanması,
- Zaman içinde değişen kent görünümünün algılanmasında ve tercihinde, kent görünümünün eski ve yeni halini bilen insanlarla (deneyimliler), sadece yeni halini bilen insanlar (gençler) arasında tercih farklılıklarının olup olmadığının saptanması amaçlanmıştır. Çünkü eski Trabzon sahilini bilenlerin, eskiye özlem duydukları için eskiye olumlu yönde tepki verecekleri, eski görünümü bilmeyen insanların fiziki güdülenmeler, aşinalık ve alışkanlıklar nedeniyle olumsuz yönde değişen kent görünümünün farkında olamayabilecekleri beklenmektedir. Ancak eskiyi bilmeyen insanlara eski ve yeni görünüm gösterildiğinde eski görünümü

daha çok beğenmeleri ve tercih etmeleri beklenmektedir. Böylelikle eski ve yeni görünümlerin tercih edilirliliğinin değerdendirilmesinde, aşinalık, deneyim, güdülenme alışkanlık gibi yaşa ve yaşanmışlığa bağı faktörlerin etkili olmadığının ortaya koyulması hedeflenmiştir. Bu sayede araştırmanın sonucu genel geçer, kişisel özelliklere bağı olmaktan çıkıp, toplumsal tercih bulguları olarak değerdendirilebilir.

Bu amaçlar şu varsayımları desteklemeye yöneliktir;

- Bir peyzajın ya da manzaranın tercih edilirliliğı orada tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık kavramlarının bulunması ile doğrudan ilişkilidir.
- Bu özelliklerin daha güçlü olduğu yerler bu özelliklerin daha zayıf olduğu yerlerden daha çok tercih edilirler.
- Trabzon sahilinin eski görünümünü daha algılanabilir, anlamlandırılabilir peyzaj özelliklerini içerir, çarpık kentleşme, sanayileşme gibi nedenlerden dolayı ise yeni görünümün algılanabilirliği zaman içinde kaosa dönüşmüştür. Bundan dolayı Trabzon sahilinin eski görünümü yeni görünümüne göre daha çok beğenilip tercih edilir.
- Bazı görsel kalite kavramlarının çevrenin özelliklerinde bulunması, insanların deneyimleri, aşinalıkları, güdülenmeleri, yaşları ve yaşanmışlıkları farklı olsa bile oranın tercih edilmesini sağlar. Yani önemli olan çevrelerin insanların algılayabilecekleri çevresel özellikleri içermesidir.

1.6. Araştırma Yöntemi İçinde Yer Alan Teknikler

Araştırmanın bu kısmında, uygulamada kullanılacak olan araştırma tekniklerine yer verilmiştir. Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmak için simülasyon yöntemi adı altında, görsel anket tekniğı kullanılarak bütüncül bir araştırma yaklaşımı benimsenmiştir.

1.6.1. Görsel Anket

Çevre - davranış araştırmalarında çevreye ilişkin bazı bilişsel, anlatımsal ve algısal bilgiler, sözlü olmaktan çok görsel olarak önceden kodlandırılmamış tekniklerle daha iyi

irdelenme şansına sahiptirler (Gür, 1996). Bu tür çalışmalarda, güvenilirliğin sağlanması için, araştırmanın büyük gruplarla yapılması gerekmektedir. Ancak çok sayıda denegin alana götürülmesi zor olduğundan, alan fotoğraflarının deneklere sunulmasının daha uygun olacağı araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. Örneğin; Zhang (2006), peyzaj tercihi araştırmalarının ve peyzajın özellikleri ile ilgili tercihlerin, tercih edilen yerin fotoğrafları ile ölçülebileceğini söylemektedir.

Çevre tercih çalışmalarında, manzara, konut ya da kent görünümünün slayt, çizim, fotoğraflarını kullanan araştırmacılar da, bu tür simülasyonların masrafsız, doğru ve güvenilir cevapları yansıttığını vurgulamışlardır. Ancak her araştırmada bu başarının sağlayacağı garanti olmadığından fotoğraflarda alınan yanıtlarla, alanda alınan yanıtlar karşılaştırılarak, simülasyonun geçerliliği test edilir (Hershberger and Cass, 1974; Shafer and Richards, 1974; Zube, Pitt, and Anderson, 1974). Stea (1988), fotoğrafla yapılan anket çalışmalarının statik simülasyon ortamları olduğunu söylemektedir. Yani fotoğraflar, peyzajın ya da manzaranın dondurulmuş ifadeleridir (Lawrence, 1988).

Fotoğrafların, peyzaj özelliklerinin değerlendirilmesindeki güvenilirliği ve geçerliliği birçok bağımsız çalışma tarafından ispatlanmıştır. Bu yapılan çalışmalar sonucunda, fotoğraf esaslı algısal kararların ve tercihlerin, temsil edilen peyzajın kendisine verilen tepkilerle uyum içinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla fotoğraflar, algısal değerlendirmeler için çevresel simge olarak kullanılabilir. Bütün bu kabullerden dolayı bu tez kapsamında, insanların tercih değerlendirmelerinin kent görünümünün fotoğrafları aracılığı ile yapılması uygun bulunmuştur.

Sanoff, bir peyzaja ya da manzaraya ait görsel özelliklerin belirli yargılara göre değerlendirilmesine karşın, karşılaştırılmalı değerlendirmelerin, bu peyzaj ya da manzaraları standart değer bağlamında (kavram veya sıfat) yargılayacağını söyler. Bu tür değerlendirmelerde çevrenin sunuluşu için dolaysız anlatımlar (fotoğraf, çizim, modeller) kullanılır (Gür, 1996). Peyzaj algısı ve çevre tercihi ile ilgili çalışmalarda değerlendirilen çevrenin özellikleri ve kalitesi ölçüm skalaları ile yapılmaktadır (Anderson ve diğ., 2003; Bitar, 2001; Daniel ve Meitner, 2001; Kalın, 2004; Yılmaz, 2007). Altman (1976) da insanın çevresinin farklı yönlerini nasıl gördüğü, algıladığı, hissettiği ve bunlara nasıl tepki verdiğinin açığa çıkarılması için yapılan çalışmalarda görsel anket, anlamsal farklılaşım skalası ve likert tutum skalası gibi değer biçme süreçlerini kullanmıştır. Bu nedenle uygulama aşamasının değerlendirilmesinde, Likert tutum skalası, anlamsal farklılaşım skalası ile sorular sorulmuş ve kapalı uçlu sorularla desteklenmiştir.

Anlamsal farklılaşım skalası:

Bu yöntem insanların belirli kavramlara karşı algılamalarını, tavırlarını ve davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Zıt sıfat çiftlerinin bulunduğu skalada deneklere uygun buldukları değerleri işaretleyerek değerlendirme yapmaları istenmektedir (Düzenli, 2010). Anlamsal farklılaşım skalası genellikle uzman gruplara yapılmaktadır. Bunun nedeni, uzman grubun kavramların ne ifade ettiğini bildikleri varsayılır. Dolayısıyla Likert tutum skalasındaki gibi tanımlamalara gidilmesine gerek duyulmamaktadır. Anlamsal farklılaşım skalasında +1, +3 değerleri arasındaki yanıtlar olumlu, -1, -3 arasındaki yanıtlar ise olumsuz değerlendirmeleri içerir. Bu çalışmada bu ölçeğin kullanılmasının amacı, uzman grubun tranzon'un eski ve yeni sahil görünümünde belirlenen görsel kalite kavramlarının derecelerini ölçmektir. Böylece görünümün uzmanların görüşlerine göre değerlendirilmiştir.

Likert tutum skalası:

Likert tutum skalasında değerlendirilmek istenen kavram bir cümle ile tanımlanır. Araştırmaya katılacak bireylerin, çevreyi tanımlayan kavramlara tepkide bulunacakları, çeşitli ifadeler yer alır. Böylelikle bireyin kavramlara ne ölçüde katılıp katılmadığı dereceler halinde belirlenmiş olur (Tavşancıl, 2005). Bu tip anketler genellikle uzman olmayan gruplara yapılır. Bunun nedeni uzman olmayan grubun kavramları anlamama ihtimalini ortadan kaldırmaktır. Likert tipi tutum ölçeğinde derecelenmeler 3, 5, 7, 9' lu olabilirler. Ancak kolay ve kullanışlı olması nedeniyle 5'li likert tipi tutum ölçeği en çok kullanılanıdır. Bu ölçeğe göre 'kesinlikle katılıyorum''dan 'kesinlikle katılmıyorum''a kadar değişen dereceler katılmayı ölçmede kullanılırlar. Katılıyorum ve derecelerini veren yanıtlar olumlu, katılmıyorum ve derecelerini veren yanıtlar olumsuz olduğunu işaret eder. Uygulamada hesaplamaların kolaylığı açısından ölçek üzerindeki değerler 1-5 değerine dönüştürülmüştür. Bu ölçeğin bu tez çalışmasında kullanılmasının amacı, Trabzon sahilinin eski görünümde var olduğu belirlenen, günümüzdeki kent görünümünde olumsuz değişim, çarpık kentleşme nedeniyle varlığını kaybeden kavramların, kullanıcılar tarafından derecelendirilmesini ölçmektir.

Kapalı uçlu sorular:

Anket formlarındaki sorulardan büyük kısmı kapalı uçludur. Bu tür sorularda alternatif cevap seçeneklerinin bir listesi verilir ve cevaplayıcılardan düşüncelerini en iyi yansıtan seçenek/seçenekleri işaretlemeleri istenir. Bu cevaplar seçenekler yukarıda

belirtildiği gibi ‘Likert Tipi’ sayısal ölçek, basit ‘Evet/Hayır’ formatı ya da çoktan seçmeli şeklinde olabilir.

Kapalı uçlu soruların, açık uçlu sorulara göre daha fazla avantajları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, alternatif cevap seçeneklerinin her bir cevaplayıcı için aynı olması ve cevaplayıcılar arasında karşılaştırma yapılmasını kolaylaştırmasıdır. Kapalı uçlu soruların diğeri bir avantajı ise cevap seçeneklerinin soruları, cevaplayıcı için daha anlaşılır bir hale getirmesidir. Aksi halde cevaplayıcıların kafasında sorularla ilgili oluşabilecek şüpheler, anketin güvenilirliğini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca cevaplayıcıların verecekleri cevapların, belirli seçeneklerle yönlendirilmesi, abartılı ya da ilgisiz cevapları önleyecektir (Baş, 2008).

Bu tez çalışmasında, tercihi etkileyen ve Trabzon sahil bandının eski görünümde var olan günümüzde varlığını yitirmiş peyzaj özellikleri, literatür taraması ve uzman grupla beraber belirlenmiştir. Belirlenen bu peyzaj özelliklerinin (kavramların), kullanıcılar tarafından algılanabilirliğini ölçmek ve bu algılanabilirlik sonucunda tercihlerini nasıl yaptıklarını saptamak için yukarıda belirlenen yöntemler kullanılacaktır.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

2.1. Araştırma Tasarımının Geliştirilmesi

Bu araştırmanın temel amacı Trabzon sahil bandının eski ve yeni kent görünümünden hangisinin, hangi peyzaj özelliklerini içerdiği için daha çok tercih edilir olduğunu saptamaktır. Araştırmanın temel varsayımı ise, görse kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallığın bir peyzajda ya da kent görünümünde varlığının buraların tercih edilirliliğini arttırdığıdır. Yani tercih edilen çevrelerde bu kavramların, tercih edilmeyen çevrelere göre daha yüksek düzeyde bulunması beklenir.

Bundan yola çıkarak, araştırmanın uygulama kısmının temelinde şu aşamaları içermesi planlanmıştır:

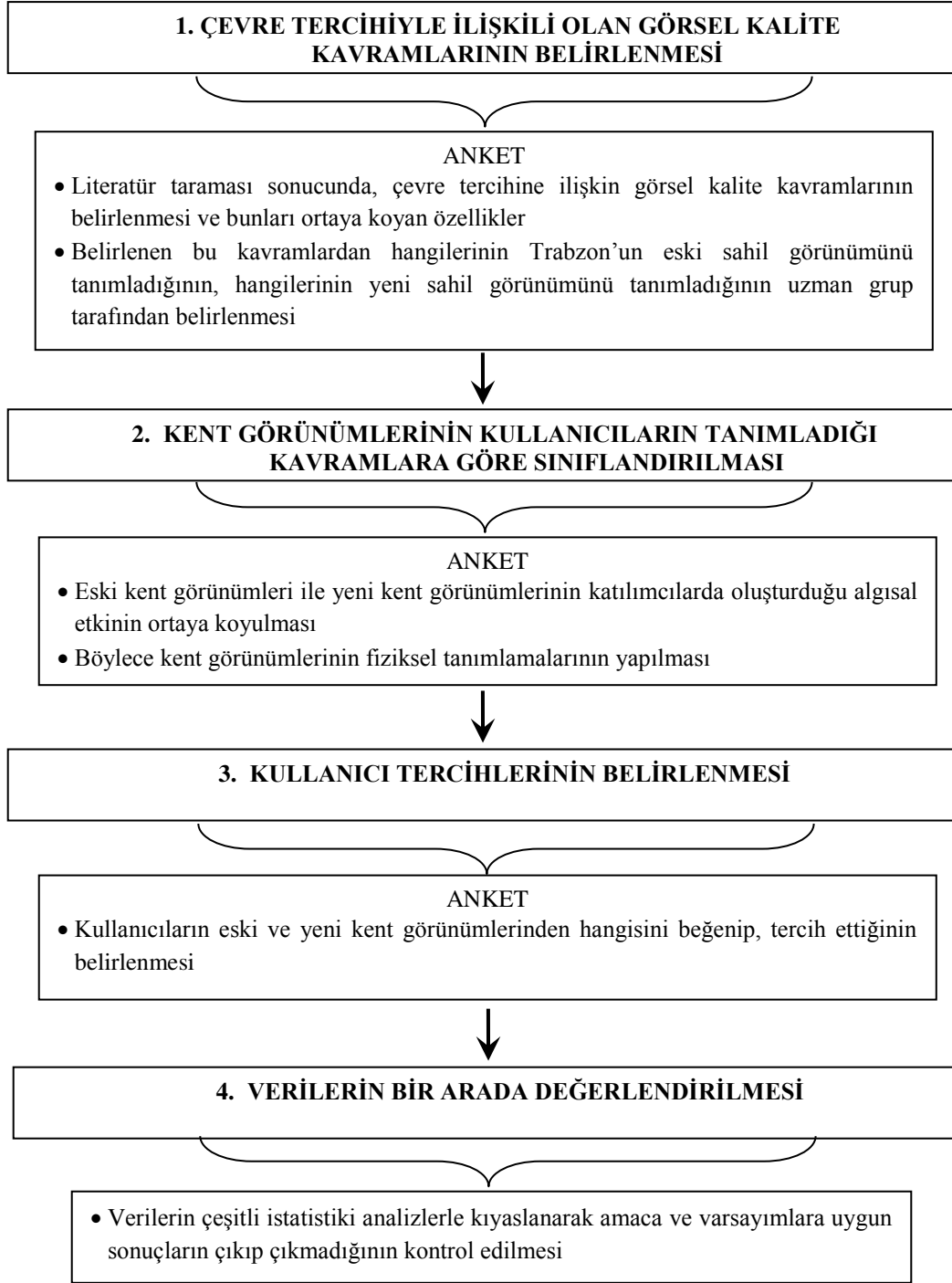
- Çevre tercihiyle ilişkili olan görsel kalite kavramlarının belirlenmesi (Literatür taraması)
- Kent görünümünün, kullanıcıların tanımladığı kavramlara göre sınıflandırılması
- Kent görünümüne ilişkin tercihlerin belirlenmesi
- Verilerin bir arada değerlendirilmesi

Bu uygulama aşamalarının her biri için, amaca en uygun veri toplama yöntemi seçilmiştir. Böylelikle kullanıcıların çevreleri hakkında ne düşündükleri ve çevrelerini nasıl değerlendirdiklerinin saptanması amaçlanmıştır. Ayrıca kullanıcıların çevrelerini nasıl deneyimledikleri de ortaya konulabilecektir.

Araştırmalarda tek bir veri toplama yönteminin kullanılması dezavantajlar yaratabilir (Lang, 1974). Zimring (1987), ve çevre – davranış araştırmalarında birden fazla tekniğin bir arada kullanılmasının çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttıracakını söyler (Mumcu, 2009). Bu nedenle bu tez çalışması kapsamında;

- Likert tutum skalası
- Anlamsal farklılaşım skalası
- Kapalı uçlu sorular uygulama aşamasında kullanılmıştır.

Bu görüşler doğrultusunda, uygulama çalışmasını oluşturan aşamalar kurgulanmıştır (Şekil 11).

Şekil 11. Uygulama kısmını oluşturan aşamalar

2.2. Çalışma Alanının Seçilmesi ve Tanımlanması

İnsanların ihtiyaçları, istekleri ve yaşamlarını kolaylaştırma amaçları, kentlerin bazı çevresel özelliklerinin değişime uğramasına neden olmaktadır. Bu değişimler, kentlerdeki

nüfus artışı, kontrolsüz büyüyen kentsel mekânlar, tarihi yapılar görmezden gelen sağlıksız yapılaşmaların kentin gelenekse dokusunu bozmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Trabzon kentinin geçmişten günümüze yaşamış olduğu bu tür olumsuz değişimler nedeniyle insanlar ile kent arasındaki ilişkiler giderek kopma noktasına gelmiş, kentin algılanabilirliği ve anlamlandırılabilirliği kaybolmaya başlamıştır.

Çalışmanın amacı, değişen kent görünümünün, kullanıcılar tarafından nasıl algılanıp, değerlendirilip, tercih edildiğine yöneliktir. Bu nedenle, Trabzon kenti için önemi ve anlamı olan, günümüzde olmasa bile geçmişteki görünümü ile insanları etkileyen, hafızalardan kolay çıkmayan görsel özellikleri içeren bir alan seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu kararlar doğrultusunda en çok değişime uğrayan, anlamını ve algılanabilirliğini kaybedip yerini kaosa ve karmaşaya bırakan Trabzon sahil bandının güney cephesi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Alan

Çalışma alanı Trabzon sahili kent merkezinde olup, kentin ana yol güzergâhı üzerinde olduğu için daima kullanılan bir yerdir ve her zaman göz önündedir. Bu alan çok geniş ve kapsamlı olduğu için sahilin geçmişte ve günümüzde en özellikli noktalarını oluşturan, Çömlekçi, Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi, Moloz ve Faroz bölgeleri uygulamanın değerlendirileceği yerler olarak belirlenmiştir. Bu belirleme, Kalın'ın 2004'te yaptığı uygulama çalışmasında, kullanıcıların değerlendirmeleri sonucu ön plana çıkan alanlarla desteklenmektedir. Bu bölgeler görünümünde, eski görsel kalitesini koruyamamıştır. Kent görünümünün geçmişteki ve günümüzdeki görsel kalitesini irdeleyerek kullanıcı tercihlerini belirlemeye çalışan bu çalışmada, bu nedenle bu bölgeler seçilmiştir.

Şekil 12. Çömlekçi bölgesinin yeni görünümü

Şekil 13. Çömlekçi bölgesinin eski görünümü, 1930 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 14. Çömlekçi bölgesinin sahilden çekilmiş eski görünümü, 1935 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 15. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerinin yeni görünümü

Şekil 16. Ganita, Kemer kaya, bölgelerinin eski görünümü, 1945 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 17. Ganita, Güzelhisar bölgelerinin eski görünümü, 1870 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 18. Kanuni Anadolu Lisesinin yeni görünümü

Şekil 19. Kanuni Anadolu Lisesini eski görünümü, 1945 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 20. Kanuni Anadolu Lisesini başka açıdan eski görünümü (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 21. Moloz bölgesinin yeni görünümü

Şekil 22. Moloz bölgesinin eski görünümü, 1930 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 23. Ganita'dan Moloza bir bakış, 1955 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 24. Faroz sahilinin yeni görünümü

Şekil 25. Faroz sahilinin denizden çekilmiş görünümü, 1940 (Bölükbaşı, 2006)

2.3. Birinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup Tarafından Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

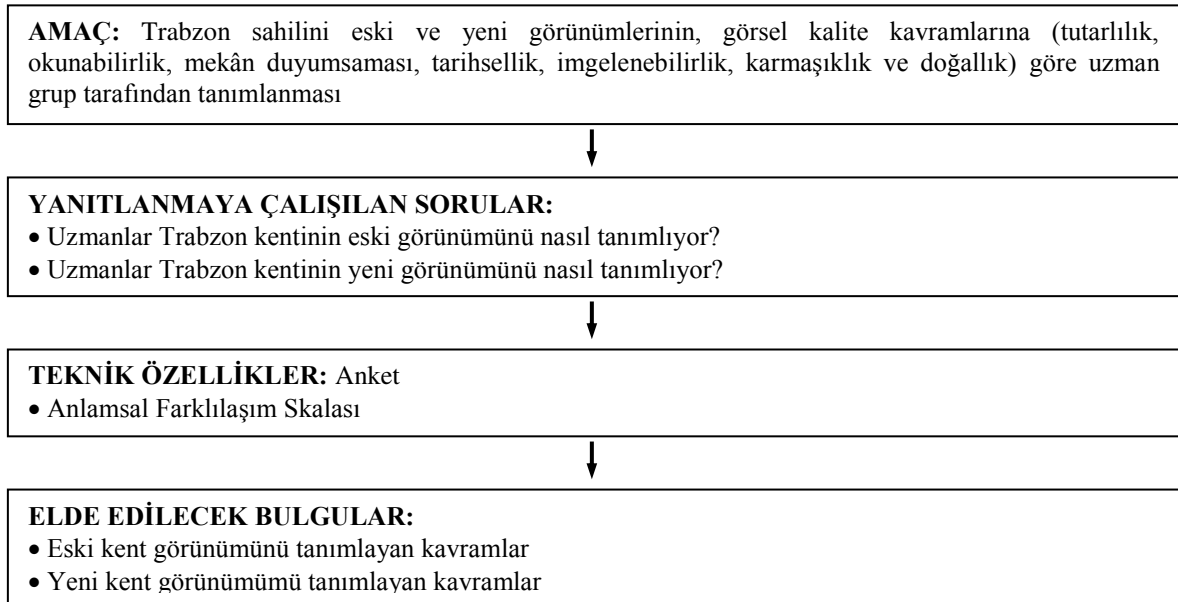
Bu aşamada Çömlekçi, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesi, Moloz ve Faroz bölgelerinin eski ve yeni görünümüleri, literatür araştırması sonucu ortaya koyulan görsel kalite kavramları (tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık) ile uzmanlar tarafından değerlendirilip, tanımlanmıştır. Bunun aşamanın en önemli amacı, uzman olmayan grubun değerlendirmelerini, bilirkişilerin yaptığı değerlendirmelerle kıyaslayıp, araştırmanın güvenilirliğini sağlamaktır.

Bu bağlamda eski kent görünümelerini ve değişen kent görünümelerini tanımlayabilmek için;

- Literatür taraması sonucunda çevre tercihi ile ilişkili bulunan görsel kalite kavramlarının (tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık) temsil ettiği, Trabzon sahil bandındaki 6 bölgenin (Çömlekçi, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi, Moloz ve Faroz) eski görünümüne ait fotoğraflarına ulaşılmıştır (Bölükbaşı, 2006). İki görünüm arasındaki farkın güvenilir bir şekilde tanımlanabilmesi için, kent görünümüne ait yeni fotoğraflar, eski fotoğraflar ile aynı yerden ve aynı açıdan çekilmiştir. Farklı özelliklerde sunulan fotoğrafların, katılımcıları etkileyeceği ve araştırmanın güvenilirliğini sarsacağı düşünüldüğünden, renkli olarak çekilen günümüze ait kent görünümü fotoğraflarının, eski fotoğraflardaki gibi siyah-beyaza dönüştürülmesi uygun bulunmuştur (Ek 3).

- Hazırlanan 12 fotoğraf ile çalışma alanına ait 6 bölgenin (Çömlekçi, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi, Moloz ve Faroz) eski ve yeni görünümünün görsel kalite kavramlarına göre değerlendirilmesi ve tanımlanması uzman grup tarafından anlamsal farklılaşım skalası ile yapılmıştır. Böylece üçüncü aşama sonucunda katılımcıların değerlendirmelerinin, uzman grubun bu aşamadaki belirlemeleriyle desteklenmesi hedeflenmiştir.

I. AŞAMA

Şekil 26. I. Aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular

2.4. İkinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması

İkinci aşamada, eski kent görünümünün ve yeni kent görünümünün kullanıcılarda uyandırdığı algısal etkinin ortaya koyulması temel amaçtır.

Bu bağlamda;

- Bir önceki aşamada kullanılan 12 fotoğraf, katılımcılara yönelik anket sorularının değerlendirilmesinde de kullanılmıştır. Katılımcılara, ilk olarak eski kent görünümünün fotoğrafları sunulurken, katılımcıların üzerinde herhangi bir etkiye bulunulmaması amaçlanmıştır.
- Belirlenen görsel kalite kavramları, katılımcıların anlayabilmesi için, Likert tutum skalası yargılarına dönüştürülerek, 16 soru ile görünümlerin değerlendirilmesi sağlanmıştır.

II. AŞAMA

AMAC: Katılımcıların, eski kent görünümünü belirlenen görsel kalite kavramlarından hangileri ile tanımlayıp, tanımlamadığının sınanması

YANITLANMAYA ÇALIŞILAN SORULAR:

- Katılımcılar Trabzon kentinin eski görünümünü nasıl tanımlıyor?
- Katılımcılar Trabzon kentinin yeni görünümünü nasıl tanımlıyor?
- Gençler ile deneyimli insanların, eski ve yeni kent görünümünü tanımlamasında ve algılamasında farklılık var mı?
- Zaman içindeki değişimler, görsel kalite kavramlarının kent görünümündeki düzeylerini nasıl etkilemiş?
- Bu elde edilen cevaplar değerlendirme verileri olarak adlandırılır.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Anket

- Likert tutum skalası

ELDE EDİLECEK BULGULAR:

- Katılımcıların değerlendirmeleri doğrultusunda, Trabzon sahilinin eski ve yeni görünümünü tanımlayan görsel kalite kavramları

Şekil 27. II. Aşamanın, amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular.

2.5. Üçüncü Aşama: Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesi

Bu aşamada, katılımcılara Trabzon sahil bandının eski ve yeni görünümüne ait aynı açıdan ve aynı yerlerden çekilmiş fotoğrafları aynı anda sunulurken hangi fotoğraftaki görüntüyü beğendiklerini belirtmeleri istenmiştir. Böylelikle;

- Katılımcıların eski kent görünümünü mi yoksa yeni kent görünümünü mi daha çok beğendiklerinin yani tercih ettiklerinin ortaya konması hedeflenmiştir.
- Bu amaçla, katılımcılara evet/hayır şeklinde yanıtlayabilecekleri kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

III. AŞAMA

AMAÇ: Trabzon sahil bandının eski görünümünün mü yoksa yeni görünümünün mü tercih edildiğini saptamak.

YANITLANMAYA ÇALIŞILAN SORULAR:

- Trabzon sahilinin değişmeden önceki hali mi daha çok beğenilip, tercih ediliyor, yeni halimi daha çok beğenilip, tercih ediliyor?
- Gençler ile deneyimli insanların arasında, eski ve yeni kent görünümünü tercih etmeleri açısından farklılık var mı?
- Bu elde edilen cevaplar tercih verileri olarak adlandırılır.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Anket

- Kapalı uçlu sorular
- İstatistiki analizler

ELDE EDİLECEK BULGULAR:

- Trabzon sahilinin hangi görünümünün tercih edildiği
- Beğenilen kent görünümünün, hangi peyzaj özelliklerini (kavramları) barındırması nedeniyle tercih edildiği

Şekil 28. III. Aşamanın, amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular

2.6. Soruların Belirlenmesi

I. Aşamada kullanılan anlamsal farklılaşım skalası, literatür taraması ile saptanan

- Tutarlılık
- Okunabilirlik
- Mekân duyumsaması
- Tarihsellik

- İmgelenebilirlik
- Karmaşıklık
- Doğallık

kavramlarının, uzman grup tarafından değerlendirilmesi için kullanıldı. Değerlendirilen cevaplara istatistiki analizler yapılarak bu kavramların peyzaj özellikleri olarak Trabzon'un eski görünümünde bulunduğu, değişimler, çarpık kentleşme, sanayileşme gibi nedenlerden dolayı ise yeni görünümde algılanabilirliğin zaman içinde kaosa dönüştüğü varsayımı sınanabilmiştir. Çalışmada ele alınan, I. aşama uzman grubu sorularını oluşturan kavramlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Uzman grubu anketinde yer alan kavramlar

KAVRAMLAR
• Tutarlı – Tutarlı değil • Okunabilir – Okunabilir değil • Mekân duyumsanabilir – Duyumsanamaz • Tarihi dokular var – Tarihi dokular yok • İmgelenebilir – İmgelenebilir değil • Karmaşık – Karmaşık değil • Doğal - Yapay

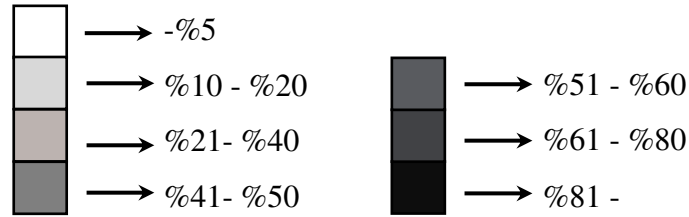
Bu kavramlara katılma dereceleri 7'li olup, +3, +1 arası yanıtlar olumlu, -3, -1 arası yanıtlar ise olumsuz kavramları içermektedir. Örnek soru; kavramlar;

	En az			En çok			
Doğal							Yapay
	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
	1	2	3	4	5	6	7

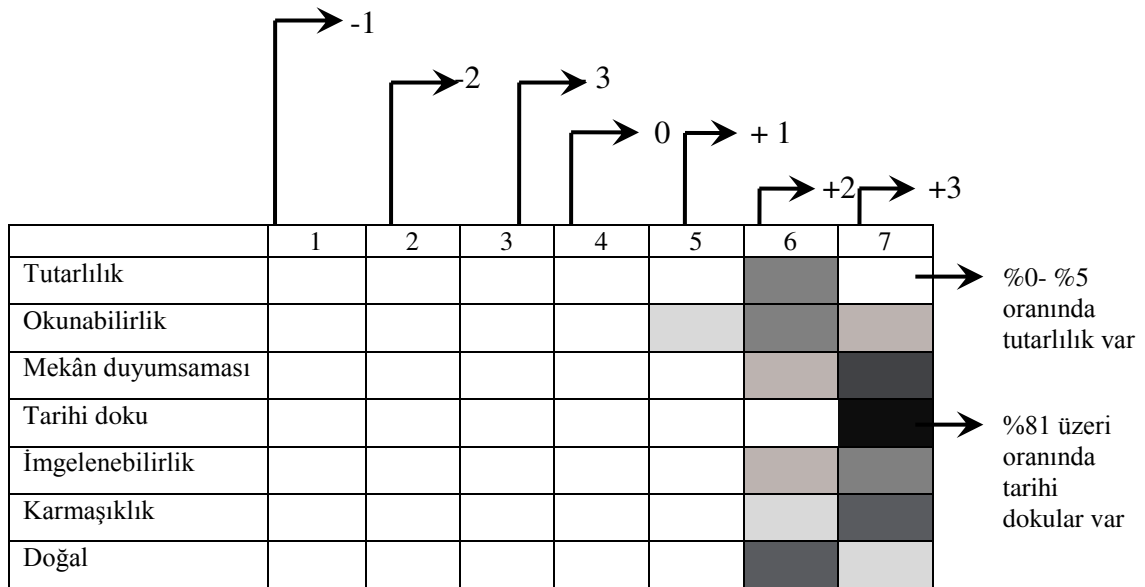
Uzmanlar tarafından anlamsal farklılaşım skalası ile yanıtlanan veriler, her görünüm ve her kavram için tablolar haline getirilmiştir. Bu tablolarda, her görünüm için her bir kavramın dağılımı ve bu dağılımların frekans değerleri verilmiştir.

Mekân Duyumsaması	1 (kişi) %5	14 (kişi) %70	5 (kişi) %25
-------------------	-------------------	---------------------	--------------------

Frekans dağılım tablolarındaki bütünlüğün sağlanabilmesi için yüzdeler şöyle gruplandırılmıştır;

Frekans dağılımının yapılmasının amacı, uzmanların eski ve yeni kent görünümünün, belirlenen kavramlarla değerlendirdiklerinde, yoğunlaşmanın daha çok hangi değerde olduğunu ortaya koymaktır. %50 ve üstündeki yoğunlaşma olan kavramlar değerlendirmeye alınmıştır. Bu yoğunlaşma aşağıda Şekil 29'da gösterilmiştir. Bu tablolar bulgular bölümünde yer almaktadır.

Şekil 29. Frekans dağılımı tablosu

II. aşamada katılımcıların Trabzon ‘un eski ve yeni görünümünü tanımlaması ve değerlendirmesi için likert tutum skalası kullanılmıştır. Daha önceden de belirtildiği gibi uzman grubun görünümünde olduğunu belirlediği kavramlar, katılımcıların anlayabileceği, bu özelliklere karşılık gelen ifadelerle dönüştürülerek, 16 soru ile katılımcılara sorulmuştur. Değerlendirmelere istatistiki analizler yapılarak, uzman grubun belirlemeleri ile katılımcıların tanımlamaları arasında anlamlı ilişkiler olduğu sınıanabilmiştir. Çalışmada ele alınan kavramlara yönelik likert tutum skalasında kullanılan katılma ifadeleri Tablo 4’ de gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcı anketinde yer alan ifadeler

Kavramlar		Kavrama Karşılık Gelen İfadeler
Tutarlılık	• Uyum • Bütünlük • Benzerlik • Düzen	• Bu fotoğrafta görünen insan yapımı çevre ve doğal çevre birbirleriyle uyumludur. • Bu fotoğrafta görünen insan yapımı çevre ve doğal çevre birbirleriyle bütünlük içindedir. • Bu fotoğraflarda görünen elemanlarda birbirine benzeyen ve/yada tekrar eden özellikler vardır. • Bu fotoğrafta manzarayı oluşturan öğelerin bir araya gelişleri bir düzen içindedir.
Okunabilirlik	• Denge • Sınırların netliği • Dikkat çeken elemanlar	• Bu fotoğrafta görünen elemanlardan (insan yapımı çevre-doğal çevre) biri diğerinden daha baskın (denge) değildir. • Bu fotoğrafta yapay ve doğal çevrenin sınırları net bir şekilde hissedilmektedir • Bu fotoğrafta diğerlerinden farklı olduğu için dikkat çeken elemanlar vardır.
Mekân duyumsaması	• Özgünlük • Ferahlık	• Bu fotoğraflarda mekâna özgünlük kazandıran elemanlar vardır. • Bu fotoğrafta doğal ve yapay çevre elemanlarının bir araya gelişleri ferahlık hissi uyandırmaktadır
Tarihsellik	• Tarihi elemanların varlığı	• Bu fotoğrafa Trabzon’u hatırlatan/yansıtan tarihi-kültürel elemanlar vardır
İmgelenebilirlik	• Odak noktası(mekân kimliği) • Vurgu (anlamlandırma)	• Bu fotoğrafta görüldüğünde hafızadan kolayca çıkmayacak(odak noktası) elemanlar vardır • Bu fotoğrafta vurgu(anlamlandırma) etkisi yaratan elemanlar vardır.
Karmaşıklık	• Hareketlilik • Keşfetme isteği	• Bu fotoğrafta monotonluğu bozarak(yatay-dikey düzlemlerdeki değişiklikler) hareketlilik etkisi veren elemanlar vardır. • Bu fotoğrafta keşfetme isteği uyandıran elemanlar var
Doğallık	• Süreklilik • Doğal	• Bu fotoğrafta elemanların yan yana gelişinde bir süreklilik vardır. • Bu fotoğrafta doğal elemanların varlığı hissedilmektedir.

Katılımcıların bu kavramlara katılma dereceleri 5’li olup ‘Kesinlikle katılıyorum’, ‘Katılıyorum’, ‘Fikrim Yok’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kesinlikle katılmıyorum’ değerlendirmelerini içerir.

Örnek soru;

Bu fotoğrafta manzarayı oluşturan öğelerin bir araya gelişleri bir düzen içindedir.

☐ Kesinlikle katılıyorum	☐ Katılıyorum	☐ Fikrim Yok	☐ Katılmıyorum	☐ Kesinlikle katılmıyorum
↓	↓	↓	↓	↓
1	2	3	4	5

III. Aşamada kullanıcıların tercihlerini belirlemeye yönelik, kapalı uçlu sorular sorulmuştur. Verilen yanıtlara istatistiki analizler yapılarak, eski görünümünün belirlenen görsel kalite kavramlarını içerdikleri için tercih edildiği, yeni görünümünün ise bu kavramları içermediği için tercih edilmedikleri varsayımı sınanabilmiştir.

Örnek soru;

Trabzon’un eski ve yeni görünümünü gördüğünüz fotoğraflardan hangisini beğendiyseniz işaretleyiniz.

1.fotoğraf grubu

☐ eski hali	☐ yeni hali
↓	↓
1	2

2.6.1. Anket Süreci

I.ve III. aşamada kullanılan anket çalışması 2011 yılının temmuz – ağustos aylarında 107 kişi ile yapılmıştır.

- Araştırmacı Trabzon kentinin yaşayan kişilere, KTÜ Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü bünyesinde yapılmakta olan bir araştırma için, Trabzon sahil görünümünün değişimiyle ilgili bir anket yapıldığını, katılmak isteyip istemediklerini sormuştur.

- Anket yapmayı kabul eden kişilere, Trabzon'da yaşıyor ya da yaşamadıkları, yaşıyorlarsa en az kaç yıldır bu şehirde bulundukları sorulmuştur.
- Trabzon'da yaşayan ya da en az 5 yıldır Trabzon'da bulunan kişilerle anket çalışması yapılmıştır. Bunun amacı anket değerlendirmelerine ilişkin daha güvenilir sonuçlar elde etmektir.
- Ayrıca katılımcıların seçiminde, yaş kriterine de önem gösterilmiştir. Alanın eski halini bilen, deneyimli kişilerle, alanı bugünkü halini bilen genç kişilerin yarı yarıya seçilmesine dikkat edilmiştir.
- Bunlar dışında katılımcılara, eğitim durumu, mesleği, cinsiyeti ve Trabzonlu olup olmadıkları da sorulmuştur.
- Deneklerin, sorulara doğru cevabı bulabilmek için yaklaşımlarını engellemek için, bu anketin sadece onların görüşlerine almaya yönelik olduğu söylenmiştir.

2.6.2. Anket Verilerinin Çözümlemler ve İstatistiksel Verilere Dönüştürülmesi

Uzman grubun değerlendirmelerini yaptığı, anlamsal farklılaşım skalası ile elde edilen yanıtlar, SPSS programına daha önceden de belirtildiği gibi +3= 1'den -3= 7'ye kadar giden puanlamalar kullanılarak tabloya girilmiştir.

Böylece Trabzon sahilinin eski ve yeni görünümünün, sorulan kavramlar bakımından sahip oldukları ortalama değerler hesaplanabilmiştir.

Katılımcıların değerlendirmelerini yaptığı, II. ve III. aşamayı oluşturan anketler, likert tutum skalası ve kapalı uçlu sorularla yapılmıştır. II. aşama sonucunda likert tutum skalası ile elde edilen yanıtlar, SPSS programına, 'kesinlikle katılıyorum'=1'den 'kesinlikle Katılmıyorum'= 5'e kadar giden puanlamalar kullanılarak tabloya girilmiştir. III. aşamada ise kapalı uçlu sorular ile elde edilen yanıtlar, SPSS programına, 'eski Hali'=1'den 'yeni hali'=2'ye giden puanlamalar kullanılarak tabloya girilmiştir.

Böylece tercih edilen ve edilmeyen görünümünün, peyzaj özellikleri bakımından sahip oldukları ortalama değerler hesaplanabilmiştir. Tercih edilen ve edilmeyen görünüm arasında istatistiksel bir fark olup olmadığı hesaplanabilmiştir. Tercih durumuna göre gençler ve deneyimli kişiler arasında istatistiksel bir fark olup olmadığı karşılaştırılabilmiştir.

Saptanan tüm bu bilgiler bulgular kısmında ele alınmış ve irdelenmiştir.

2.7. Dördüncü Aşama: Tüm Aşamalardan Elde Edilecek Verilerin Değerlendirilmesi

Bu aşama, bütün aşamalardan elde edilen verilerin kıyaslamasını içerir. Amaç, tercih edilen görünümün eski sahil görünümü olduğu ve eskinin tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık kavramlarını içerdiği varsayımını sınamanın yanında, cinsiyetin, eğitim durumunun, Trabzonlu olup olmamanın tercih etmeyle ilişkilerini saptamaktır. Ayrıca yapılan kıyaslamalarla, uzman grubun belirlemeleri ile katılımcıların tercihleri arasında istatistiki testlerin yapıldığı da bir aşamadır.

IV. Aşama

AMAÇ: Bu aşamada amaç, araştırmanın ortaya koyduğu varsayımların sınanmasıdır.

YANITLANMAYA ÇALIŞILAN SORULAR:

- I. Aşamada uzmanların eski ve yeni kent görünümleri için belirlediği kavramlar, II. aşama sonucunda katılımcıların tanımlamaları ile uygunluk gösteriyor mu?
- II. aşama ile III. aşamanın kıyaslanması sonucu, tercih edilen görünümelerde var olan kavramlar, tercih edilmeyen görünümelerde var olmayan kavramlar nelerdir?
- Tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık bu kavramlardan herhangi birinin yüksek değerde olduğu eski görünüm ile düşük değerde olduğu yeni görünüm arasında tercih farklılıkları var mı?
- Eskiye bilen deneyimli kişilerle, bilmeyen kişiler arasında tercih farklılıkları var mı?
- Hangi bölge hangi özellikleri ile ön plana çıkar?
- Kadın ya da erkek katılımcıların en yüksek tercih ettikleri görünüm hangileridir? Bu görünümelerde görsel kalite kavramlarının durumu nedir?

TEKNİK ÖZELLİKLER: Çeşitli istatistiki analizlerle kıyaslamalar yapılması

ELDE EDİLECEK BULGULAR:

- Tercih edilen görünümün içerdiği peyzaj özellikleri
- Tercih edilmeyen görünümün içerdiği peyzaj özellikleri
- Yaşa göre tercih durumları

Şekil 30. IV. Aşamanın amacı, teknik özellikleri ve elde edilecek bulgular.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup Tarafından Tanımlanması ve Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

3.1.1. Uzman Grubun Sosyo-Demografik Özellikleri

Uzmanlar 24 ile 65 yaşları arasında ve meslek olarak mimar, peyzaj mimarı ve şehir bölge planlamacılarından seçilmiştir. Uzman grubun demografik özellikleri ve dağılımları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Uzmanlara ilişkin demografik özelliklerin dağılımı

Demografik Veriler	Kişi Sayısı; N= 20	Oran (%)
Cinsiyet		
Kadın	10	50
Erkek	10	50
Yaş (Yıllar)		
24-40	15	75
40-60	4	20
60 üstü	1	,5
Eğitim		
Lisans	-	-
Yüksek Lisans	10	50
Doktora	10	50
Meslek		
Mimar	7	35
Peyzaj mimarı	9	45
Şehir bölge planlama	4	20

3.1.2. Uzman Grubun Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Değerlendirmeleri

Hangi peyzaj özelliklerini içeren çevrelerin, beğeniye buna bağlı olarak da tercihi arttıracaklarını saptamak için ilk olarak uzmanlar, Trabzon sahilinin eski ve yeni görünümünü karmaşıklık, okunabilirlik, tutarlılık, imgelenebilirlik (anlam), mekân

duyumsaması, doğallık ve tarihsellik kavramlarının bulunduğu anlamasal farklılaşım skalası ile değerlendirmişlerdir ve tanımlamışlardır.

3.1.2.1. Çömlekçi Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 31. Çömlekçi eski görünümü, 1940 (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 32. Çömlekçi yeni görünümü

1. Çömlekçi bölgesinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren uzman grubun verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir. %50 ve üstündeki yoğunlaşma olan kavramlar değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 33).

	Çömlekçi eski görünümü								Çömlekçi yeni görünüm						
Kalite kavramları	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık															
Okunabilirlik															
Mekân duyumsaması															
Tarihi doku															
İmgelenebilirlik															
Karmaşıklık															
Doğal															

Şekil 33. Çömlekçi eski – yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri

Bu analizlerde çömlekçi eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri mekân duyumsaması, tarihi dokuların varlığı, doğallık ve tutarlılık, 61-%80 oranında imgelenebilirlik ve okunabilirlik olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üzeri tarihi dokuların varlığı, doğallık, imgelenebilirlik, %61-%80 oranında okunabilirlik, mekân duyumsaması, karmaşıklık ve tutarlılık olduğu belirlenmiştir. Bu durumda uzmanlar eski görünümü mekân duyumsaması, tarihi dokuların varlığı, doğallık ve tutarlılık kavramlarıyla tanımlarken, yeni görünümü ise tarihi dokuların varlığı, doğallık, imgelenebilirlik kavramlarının zayıf düzeyde bulunması yönünde tanımlamışlardır.

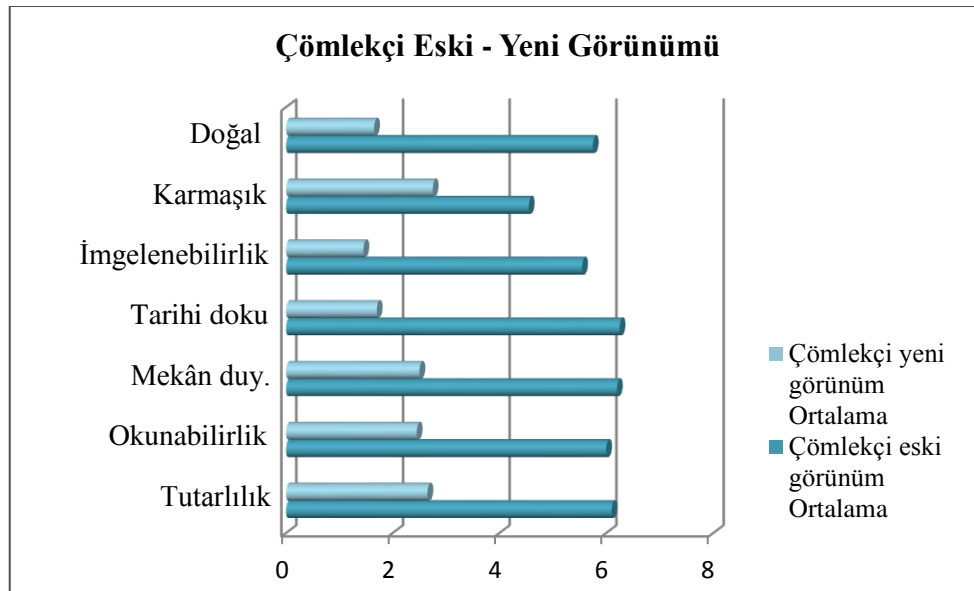
2. Çömlekçi eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular;

Çömlekçinin eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler,

eski görünümle ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.01$). Yani araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, uzmanlara göre, Çömlekçi eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür. Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Çömlekçi bölgesinin eski- yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler

	N	Çömlekçi eski görünüm		Çömlekçi yeni görünüm	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	6,10	,718	2,65	1,040
Okunabilirlik	20	6,00	,725	2,45	1,050
Mekân duyumsaması	20	6,20	,523	2,50	,761
Tarihi doku	20	6,25	,716	1,70	1,081
İmgelenebilirlik	20	5,55	,605	1,45	,686
Karmaşıklık	20	4,55	1,395	2,75	,967
Doğal	20	5,75	,716	1,65	,489

Şekil 34. Çömlekçi eski ve yeni görünüm için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Yukarıda da görüldüğü gibi, Çömlekçi bölgesinde zaman içinde en çok değişen yani en çok değer kaybeden kavramlar tarihi dokuların varlığı, doğallık ve imgelenebilirliktir.

3.1.2.2. Ganita, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini İçeren Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 35. Ganita, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesini içeren eski görünüm (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 36. Ganita, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesini içeren yeni bir görünüm

1. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün taşıdığı özellikler, uzman grubun eski ve yeni fotoğrafları değerlendirmeleri sonucunda frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir. %50 ve üstündeki yoğunlaşma olan kavramlar değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 37).

	Ganita, Kemer kaya, K.A.L. eski görünümü								Ganita, Kemer kaya, K.A.L. yeni görünümü						
Kalite kavramları	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık															
Okunabilirlik															
Mekân duyumsaması															
Tarihi doku															
İmgelenebilirlik															
Karmaşıklık															
Doğal															

Şekil 37. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerinin içeren eski – yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri

Bu analizlerde bu bölgenin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üstü imgelenebilirlik, tarihi dokuların varlığı, mekân duyumsaması ve tutarlılık, %61-%80 oranında okunabilirlik, doğallık ve karmaşıklık olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üstü doğallık, tarihi dokuların varlığı, karmaşıklık ve imgelenebilirlik, %61-%80 oranında tutarlılık, okunabilirlik ve mekân duyumsaması olduğu belirlenmiştir.

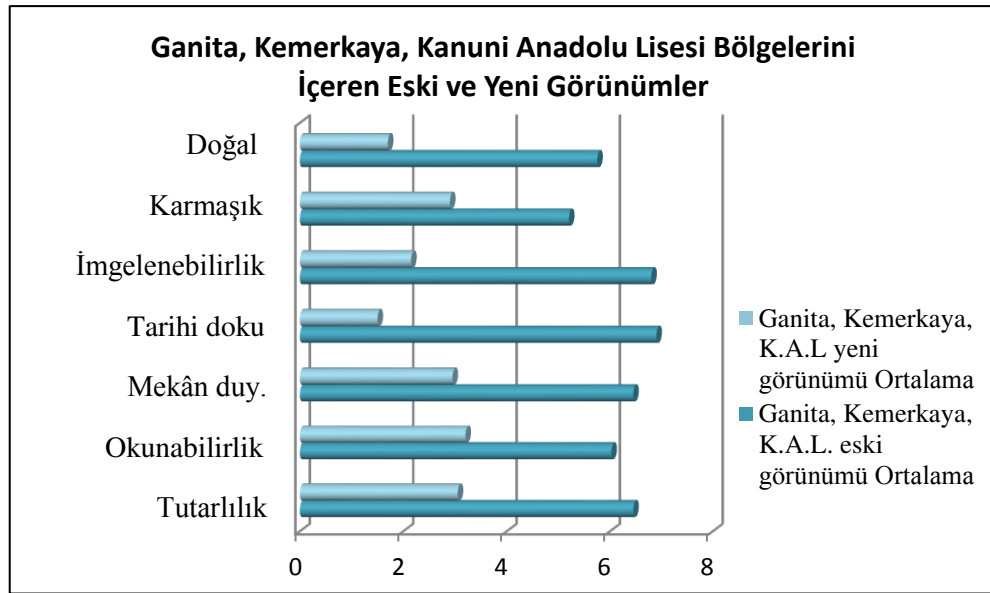
2. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular;

Bu bölümdeki eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için

algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski- yeni görünümler için algılanan çevresel özellikler

	N	Ganita, Kemer kaya, K.A.L. eski görünümü		Ganita, Kemer kaya, K.A.L. yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	6,45	,605	3,05	1,276
Okunabilirlik	20	6,02	,786	3,20	1,152
Mekân duyumsaması	20	6,45	,759	2,95	1,234
Tarihi doku	20	6,90	,308	1,50	,513
İmgelenebilirlik	20	6,80	5,23	2,15	,587
Karmaşıklık	20	5,20	1,399	2,90	1,210
Doğal	20	5,75	,716	1,70	1,129

Şekil 38. Ganita, Kemer kaya, K.A.L. bölgelerini içeren eski ve yeni görünüm için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu durumda uzmanlar eski görünümü mekân duyumsaması, tarihi dokuların varlığı, imgelenebilirlik ve tutarlılık kavramlarıyla tanımlarken, yeni görünümü ise tarihi dokuların varlığı, doğallık, imgelenebilirlik ve karmaşıklık kavramlarının zayıf düzeyde bulunması

yönünde tanımlamışlardır. Ayrıca yukarıda da görüldüğü gibi, zaman içinde en çok değişen yani en çok değer kaybeden kavramlar tarihi dokuların varlığı, doğallık ve imgelenebilirliktir.

3.1.2.3. Kanuni Anadolu Lisesi Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 39. Kanuni Anadolu Lisesinin eski görünümü (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 40. Kanuni Anadolu Lisesinin yeni görünümü

1. Kanuni Anadolu Lisesi bölgesinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular (Şekil 41)

	Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümü							Kanuni Anadolu Lisesi yeni görünümü						
Kalite kavramları	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık														
Okunabilirlik														
Mekân duyumsaması														
Tarihi doku														
İmgelenebilirlik														
Karmaşıklık														
Doğal														

Şekil 41. Kanuni Anadolu Lisesi bölgesi eski – yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri

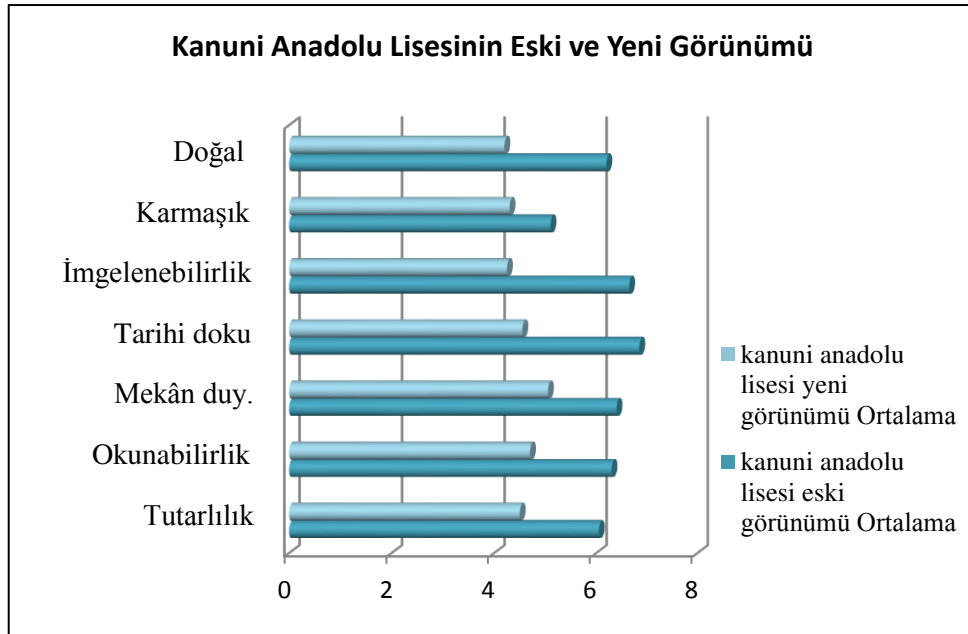
Bu analizlerde Kanuni Anadolu Lisesinin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üstü tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, okunabilirlik, mekân duyumsaması, imgelenebilirlik ve doğallık, %61-80 oranında karmaşıklık olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramı ise %51-60 oranında imgelenebilirliktir.

2. Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular;

Kanuni Anadolu Lisesi eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Yani araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, uzmanlara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür. Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Kanuni Anadolu Lisesi eski- yeni görünümüleri için algılanan çevresel özellikler

	N	Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümü		Kanuni Anadolu Lisesi yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	6,05	,224	4,50	1,192
Okunabilirlik	20	6,30	,571	4,70	,923
Mekân duyumsaması	20	6,40	,598	5,05	,826
Tarihi doku	20	6,85	,489	4,55	,686
İmgelenebilirlik	20	6,65	587	4,25	,910
Karmaşıklık	20	5,10	1,619	4,30	1,081
Doğal	20	6,20	,894	4,20	1,281

Şekil 42. Kanuni Anadolu Lisesi eski-yeni görünümüleri için uzmanlar tarafından tanımlanan algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu durumda uzmanlar eski görünümü tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, okunabilirlik, mekân duyumsaması, imgelenebilirlik ve doğallık kavramlarıyla tanımlarken, yeni görünümü ise çok düşük oranda imgelenebilirlik olmadığı yönünde tanımlamıştır. Yani Kanuni Anadolu Lisesi bölgesine ait eski ve yeni görünümle diğerleri kadar fark koymamıştır ortaya.

3.1.2.4. Moloza Doğru Sahilin Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 43. Moloza doğru sahilin eski görünümü (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 44. Moloza doğru sahilin yeni görünümü

1. Moloza doğru, eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular (Şekil 45).

	Moloza doğru giden eski sahil görünümü								Moloza doğru giden yeni sahil görünümü						
Kalite kavramları	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık															
Okunabilirlik															
Mekân duyumsaması															
Tarihi doku															
İmgelenebilirlik															
Karmaşıklık															
Doğal															

Şekil 45. Moloza doğru eski – yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri

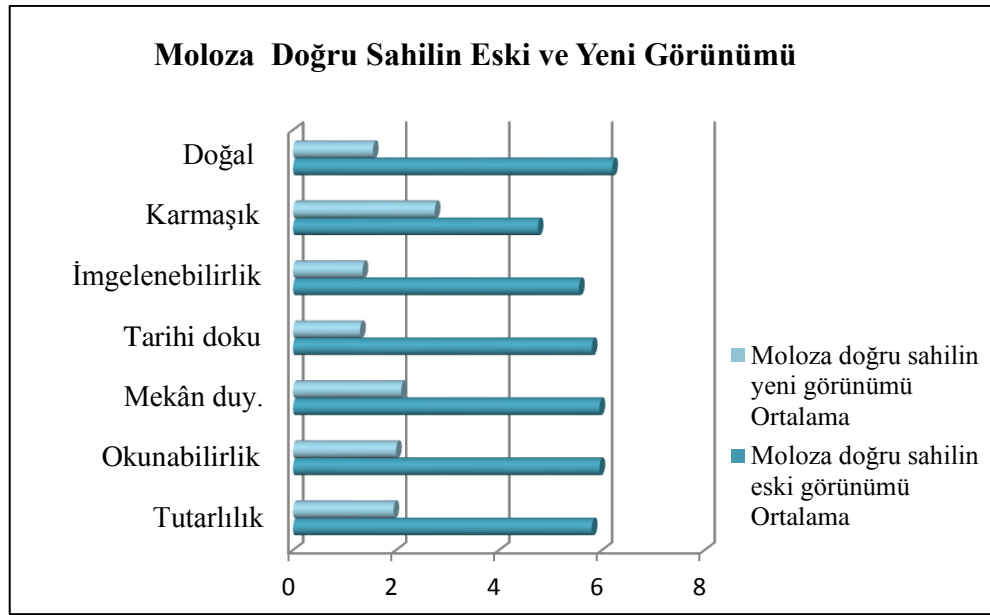
Bu analizlerde bu bölgenin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üstü, tarihi dokuların varlığı, doğallık, okunabilirlik ve tutarlılık, %61-%80 oranında mekân duyumsaması ve imgelenebilirlik, %50-%60 oranında karmaşıklık olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üstü doğallık, tarihi dokuların varlığı, tutarlılık ve imgelenebilirlik, %61-%80 oranında karmaşıklık, okunabilirlik, tarihi dokuların varlığı ve mekân duyumsaması olduğu belirlenmiştir.

2. Moloza doğru sahilin eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular;

Bu bölümdeki eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Yani araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, uzmanlara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür. Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Moloza doğru sahilin eski- yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler

	N	Moloza doğru sahilin eski görünümü		Moloza doğru sahilin yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	5,80	,410	1,95	,686
Okunabilirlik	20	5,95	,394	2,00	,562
Mekân duyumsaması	20	5,95	,510	2,10	,718
Tarihi doku	20	5,80	,523	1,30	,923
İmgelenebilirlik	20	5,55	,605	1,35	,587
Karmaşıklık	20	4,75	1,410	2,75	15521
Doğal	20	6,20	,616	1,55	1,146

Şekil 46. Moloza doğru sahilin eski ve yeni görünümü için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu durumda uzmanlar eski görünümü tarihi dokuların varlığı, doğallık, okunabilirlik ve tutarlılık kavramlarıyla tanımlarken, yeni görünümü ise doğallık, tarihi dokuların varlığı, tutarlılık ve imgelenebilirlik kavramlarının zayıf düzeyde bulunması yönünde tanımlamışlardır. Ayrıca yukarıda da görüldüğü gibi, zaman içinde en çok değişen yani en çok değer kaybeden kavramlar tarihi dokuların varlığı, doğallık ve imgelenebilirliktir.

3.1.2.5. Moloz Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 47. Moloz eski görünüm (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 48. Moloz yeni görünümü

1. Moloz bölgesinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular (Şekil 49).

Kalite kavramları	Moloz eski görünümü								Moloz yeni görünümü						
	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık															
Okunabilirlik															
Mekân duyumsaması															
Tarihi doku															
İmgelenebilirlik															
Karmaşıklık															
Doğal															

Şekil 49. Moloz bölgesinin eski – yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri

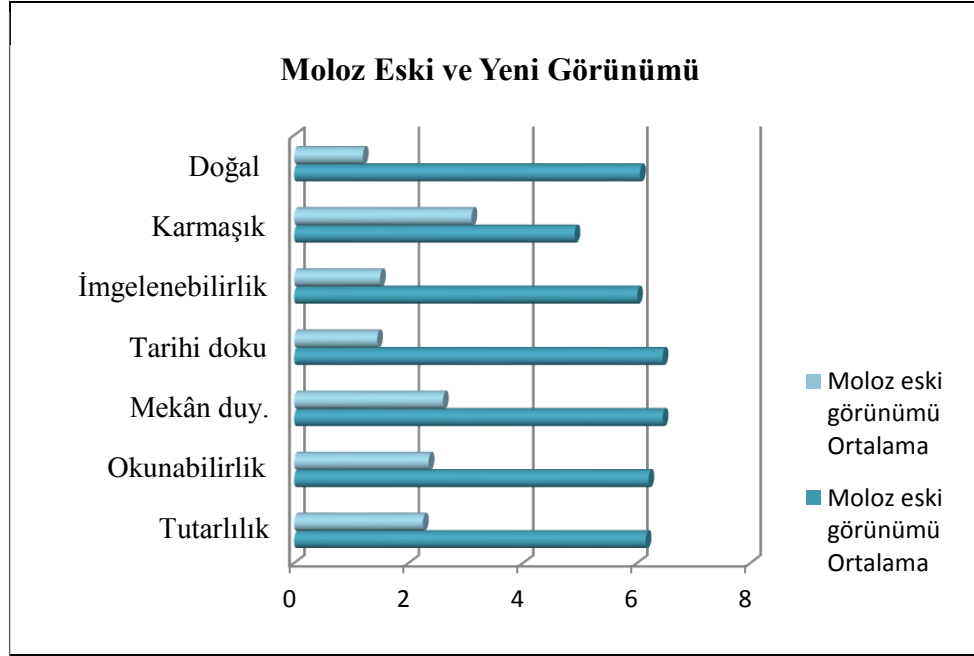
Bu analizlerde bu bölgenin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üstü okunabilirlik, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, mekan duyumsaması ve doğallık, %61-%80 imgelenebilirlik, %51-%60 oranında karmaşıklık olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üzeri doğallık, imgelenebilirlik ve tarihi dokuların varlığı, %61-%80 oranında tutarlılık, okunabilirlik ve mekân duyumsaması olduğu belirlenmiştir.

2. Moloz sahili eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular;

Bu bölümdeki eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Yani araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, uzmanlara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür. Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Moloz bölgesinin eski- yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler

	N	Moloz eski görünümü		Moloz yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	6,15	,587	2,25	,639
Okunabilirlik	20	6,20	,616	2,35	,587
Mekân duyumsaması	20	6,45	,759	2,60	,940
Tarihi doku	20	6,45	,686	1,45	,945
İmgelenebilirlik	20	6,00	,459	1,50	,688
Karmaşıklık	20	4,90	1,410	3,10	1,619
Doğal	20	6,05	,605	1,20	,410

Şekil 50. Moloz bölgesi eski ve yeni görünümü için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu durumda uzmanlar eski görünümü okunabilirlik, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, mekan duyumsaması ve doğallık kavramlarıyla tanımlarken, yeni görünümü ise doğallık, imgelenebilirlik ve tarihi dokuların varlığı kavramlarının zayıf düzeyde bulunması yönünde tanımlamışlardır. Ayrıca yukarıda da görüldüğü gibi, zaman içinde en çok değişen yani en çok değer kaybeden kavramlar tarihi dokuların varlığı, doğallık ve imgelenebilirliktir.

3.1.2.6. Faroz Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

Ankette kullanılan fotoğraflar,

Şekil 51. Faroz eski görünüm (Bölükbaşı, 2006)

Şekil 52. Faroz yeni görünüm

1. Faroz bölgesinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular (Şekil 53).

	Faroze eski görünümü								Faroze yeni görünümü						
Kalite kavramları	1	2	3	4	5	6	7		1	2	3	4	5	6	7
Tutarlılık															
Okunabilirlik															
Mekân duyumsaması															
Tarihi doku															
�mgelenebilirlik															
Karmaşıklık															
Doğal															

Şekil 53. Faroze bölgesinin eski – yeni görünümlerinin frekans dağılım değerleri

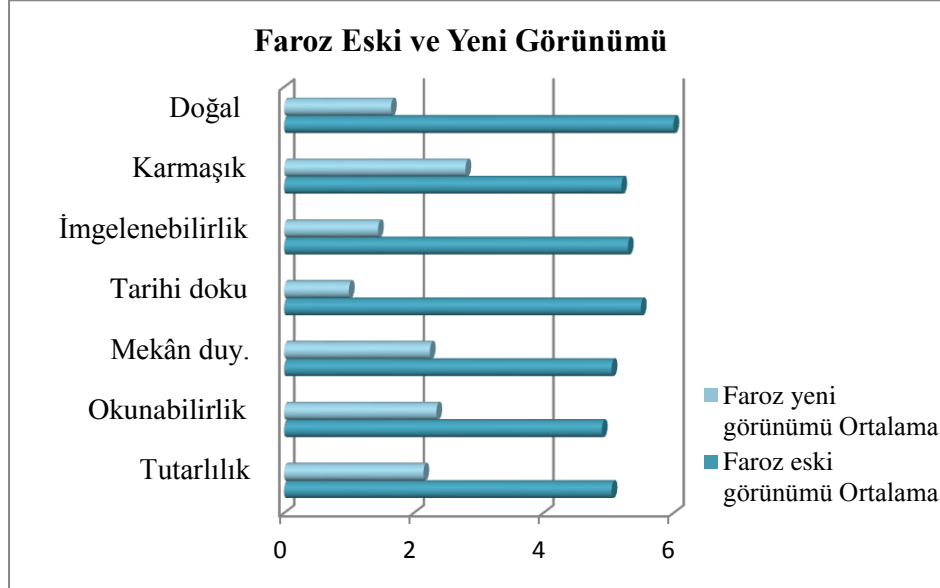
Bu analizlerde bu bölgenin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üstü, doğallık, %61-%80 oranında tutarlılık, okunabilirlik, imgelenebilirlik, mekân duyumsaması ve tarihi dokuların varlığı, %50-%61 karmaşıklık olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümlerde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üstü doğallık, imgelenebilirlik ve tarihi dokuların varlığı, %61-%80 karmaşıklık, mekân duyumsaması, okunabilirlik ve tutarlılık olduğu belirlenmiştir.

2. Faroze bölgesinin eski ve yeni görünümlerinin algılama farklılıklarının kar ıla tırılmasına ilişkin bulgular;

Bu bölümdeki eski sahil görünümleri ile yeni sahil görünümleri arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan  evresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünümler, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünümler ile mevcut sahil görünümleri arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Yani araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, uzmanlara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür. Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Faroz bölgesinin eski- yeni görünümü için algılanan çevresel özellikler

	N	Farozi eski görünümü		Farozi yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Tutarlılık	20	5,05	,685	2,15	1,599
Okunabilirlik	20	4,90	,718	2,35	1,387
Mekân duyumsaması	20	5,05	,826	2,25	1,410
Tarihi doku	20	5,50	,761	1,00	,000
İmgelenebilirlik	20	5,30	,733	1,45	,686
Karmaşıklık	20	5,20	1,576	2,80	1,056
Doğal	20	6,00	,324	1,65	1,040

Şekil 54. Faroz bölgesi eski ve yeni görünümü için uzmanlar tarafından algılanan çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu durumda uzmanlar eski görünümü doğallık kavramıyla tanımlarken, yeni görünümü ise doğallık, imgelenebilirlik ve tarihi dokuların varlığı kavramlarının zayıf düzeyde bulunması yönünde tanımlamışlardır. Ayrıca yukarıda da görüldüğü gibi, zaman içinde en çok değişen yani en çok değer kaybeden kavramlar tarihi dokuların varlığı, doğallık ve imgelenebilirliktir. Tüm bu sonuçlar doğrultusunda uzmanların eski görünümlere ait fotoğrafları, literatür araştırması sonucu bir çevrenin beğenilip tercih edilirliğini olumlu yönde etkileyen görsel kalite kavramları ile tanımladığı, yeni görünümlerin ise bu kavramları yüksek düzeyde bulundurmadıkları yönünde tanımladıkları belirlenmiştir.

3.1. İkinci Aşama: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması İlişkin Bulgular

3.2.1. Anket Katılımcılarının Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcılar 16 ile 70 yaşları arasındadırlar. Katılımcıların demografik özellikleri ve dağılımları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Katılımcıların sosyo- demografik özelliklerinin dağılımı

Demografik Veriler	Kişi Sayısı; N= 107	Oran (%)
Cinsiyet		
Kadın	51	47,7
Erkek	56	52,3
Yaş (Yıllar)		
10-18	8	7,5
19-25	36	33,6
26-40	26	24,3
41-60	25	23,4
60 üstü	12	11,2
Eğitim		
İlkokul	4	3,7
Ortaokul	2	1,9
Lise	41	38,3
Üniversite	49	45,8
Lisansüstü	11	10,3
Meslek		
Memur	23	21,5
Emekli	19	17,8
Serbest meslek	8	7,5
İşçi	4	3,7
Ev hanımı	5	4,7
Öğrenci	38	35,5
İşsiz	1	,9
Diğer	9	8,4
Trabzonlu musunuz?		
Evet	90	84,1
Hayır	17	15,9
Yaşam süresi		
5-10	15	14
10-20	22	20,6
20-30	28	26,2
30 üstü	42	39,3

3.2.2. Katılımcıların Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Değerlendirmeleri

Katılımcılar, Trabzon sahil bandına ait bölgelerin (Çömlekçi, Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi, Moloz ve Faroz) eski ve yeni görünümünü karmaşıklık, okunabilirlik, tutarlılık, imgenenebilirlik (anlam), mekân duyumsaması, doğallık ve tarihsellik kavramlarını tanımlayan 16 soruluk likert tutum skalası ile değerlendirmişlerdir. Bu aşamadaki amaç, kullanıcıların eski ve yeni görünümü nasıl algılayıp tanımladıklarını ortaya koymaktadır.

3.2.2.1. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Çömlekçi Bölgesinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

1. Çömlekçi bölgesinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün kullanıcılar tarafından nasıl tanımlandığının belirlenmesi amacıyla, bu bölgenin eski ve yeni fotoğraflarına verilen yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 55).

	Çömlekçi eski görünüm						Çömlekçi yeni görünüm				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Kalite kavramlar											
Uyum											
Bütünlük											
Benzerlik											
Denge											
Düzen											
Dikkat çeken ele.											
Sınırların netliği											
Vurgu											
Ferahlık											
Odak noktası											
Tarihi-kültürel elemanlar											
Hareketlilik											
Keşfetme isteği											
Özgünlük											
Süreklilik											
Doğallık											

Şekil 55. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu çömlekçi eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri (%)

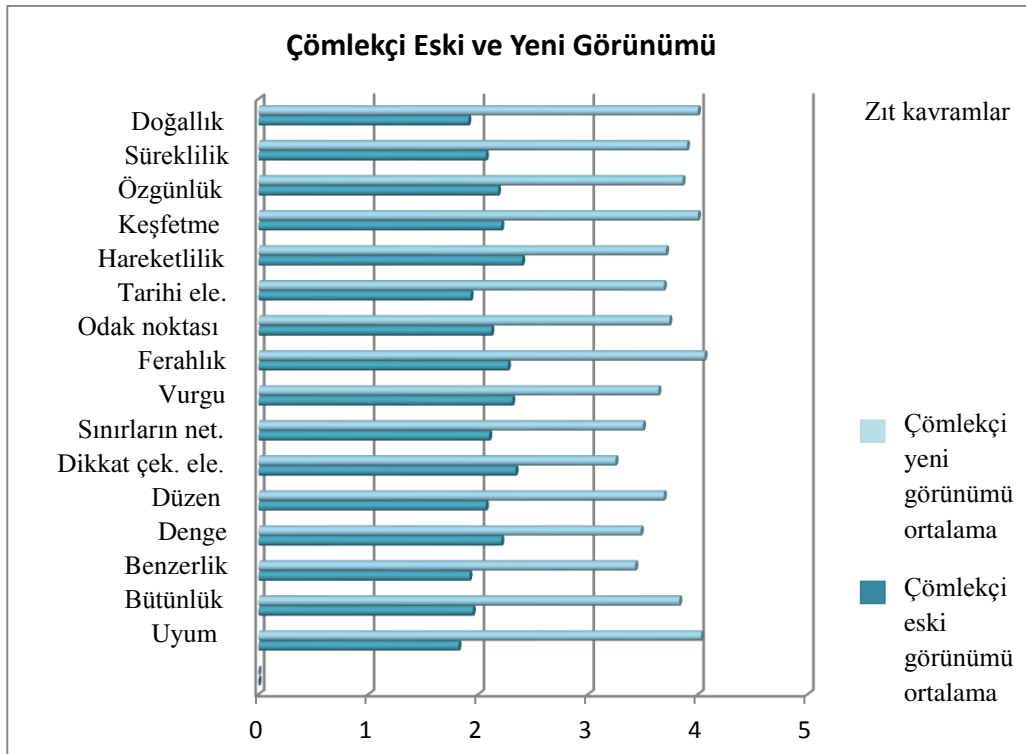
Bu analizlerde çömlekçi eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri uyum, bütünlük, benzerlik, denge, düzen, sınırların netliği, odak noktası, tarihi kültürel elemanlar, özgünlük ve doğallık, %61-%80 oranında dikkat çeken elemanlar, vurgu, ferahlık, hareketlilik, keşfetme isteği ve süreklilik olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümelerde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 doğallık ve hareketlilik, %61-80 uyum, bütünlük, denge, düzen, sınırların netliği, vurgu, ferahlık, odak noktası, tarihi kültürel elemanların varlığı, keşfetme isteği, özgünlük ve doğallık olduğu belirlenmiştir. Bu durumda katılımcılar çömlekçi bölgesinin;

	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %81 ve üzeri	Tutarlı değil %61-%80
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %60-%80	Okunabilir değil %61-%80
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %81 ve üzeri	Tarihsellik içermiyor %61-%80
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %61-%80	Mekân duyumsanamıyor %61-%80
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %81 ve üzeri	İmgelenebilir değil %61-%80
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %61-80	Karmaşık değil %81 ve üzeri
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar.	Doğal değil %81 ve üzeri olarak tanımlar.
Doğal		

2. Çömlekçi eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda çömlekçi bölgesinin eski-yeni görünümüleri için algılanan çevresel özellikler

	N	Çömlekçi eski görünümü		Çömlekçi yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	1,82	,750	4,03	,841
Bütünlük	107	1,95	,782	3,83	1,059
Benzerlik	107	1,92	,715	3,43	1,166
Denge	107	2,21	,901	3,48	1,003
Düzen	107	2,07	,944	3,69	1,216
Dikkat çeken ele.	107	2,34	,921	3,25	1,125
Sınırların netliği	107	2,10	,835	3,50	1,049
Vurgu	107	2,31	,966	3,64	1,216
Ferahlık	107	2,27	1,033	4,06	1,017
Odak noktası	107	2,12	,786	3,74	,975
Tarihi-kültürel ele.	107	1,93	,904	3,69	1,102
Hareketlilik	107	2,40	1,080	3,71	1,174
Keşfetme isteği	107	2,21	,890	4,00	1,073
Özgünlük	107	2,18	,787	3,86	1,103
Süreklilik	107	2,07	,736	3,90	1,115
Doğallık	107	1,91	,734	4,00	1,124

Şekil 56. Katılımcıların Çömlekçi bölgesi eski ve yeni görünümüleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Çömlekçinin eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 13’de verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

3.2.2.2. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Ganita, Kemer kaya, KAL Bölgelerini İçeren Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin Bulgular

1. Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi Bölgelerini içeren eski ve yeni görünümün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren katılımcıların verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 57).

	Ganita, Kemer kaya, K.A.L. eski görünüm					Ganita, Kemer kaya, K.A.L. yeni görünüm				
Kalite kavramlar	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum										
Bütünlük										
Benzerlik										
Denge										
Düzen										
Dikkat çeken ele.										
Sınırların netliği										
Vurgu										
Ferahlık										
Odak noktası										
Tarihi-kültürel elemanlar										
Hareketlilik										
Keşfetme isteği										
Özgünlük										
Süreklilik										
Doğallık										

Şekil 57. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Ganita, Kemer kaya, K.A.L. içeren eski ve yeni görünümün frekans dağılımı değerleri (%)

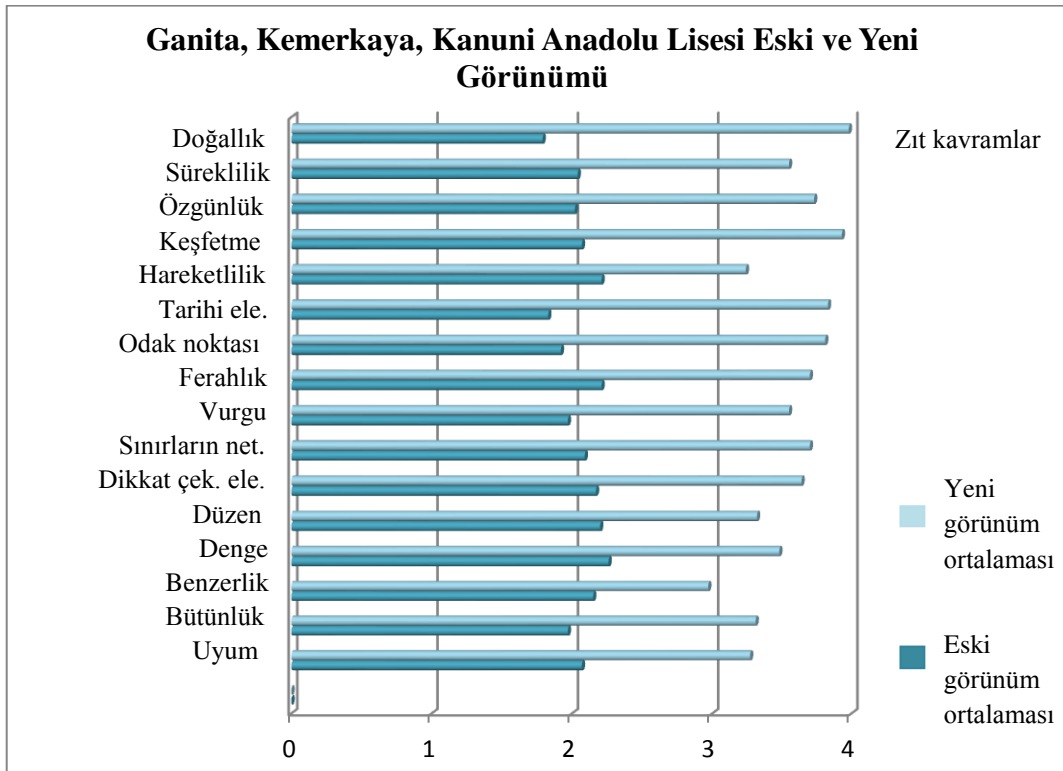
Bu analizlerde Ganita, Kemer kaya ve Kanuni Anadolu Lisesini içeren bölgelerin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri vurgu, ferahlık, odak noktası doğallık ve süreklilik ve tarihi elemanların varlığı, %61-%80 oranında uyum, bütünlük, benzerlik, denge, düzen, dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği, hareketlilik, keşfetme isteği, özgünlük, olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %61-%80 oranında dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği, doğallık, keşfetme isteği, denge, süreklilik, vurgu, ferahlık, odak noktası, tarihi kültürel elemanların varlığı, keşfetme isteği ve özgünlük, %51-%60 oranında uyum, bütünlük, benzerlik, düzen ve hareketlilik olduğu belirlenmiştir. Bu durumda katılımcılar bu bölgenin;

	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %61-%80	Tutarlı değil %51-%60
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %61-%80	Okunabilir değil %61-%80
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %81 ve üzeri	Tarihsellik içermiyor %61-%80
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %61-%80	Mekân duyumsanamıyor %61-%80
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %81 ve üzeri	İmgelenebilir değil %61-%80
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %61-80	Karmaşık değil %51-%60
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar	Doğal değil %81 ve üzeri olarak tanımlar
Doğal		

2. Ganita, Kemrekaya, Kanuni Anadolu Lisesi bölgelerini içeren eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Katılımcı değerlendirmeleri sonucunda Ganita, Kemer kaya, KAL bölgelerini içeren eski-yeni görünümeleri için algılanan çevresel özellikler

	N	Ganita, Kemer kaya, K.A.L. eski görünümü		Ganita, Kemer kaya, K.A.L. yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	2,07	,974	3,27	1,178
Bütünlük	107	1,97	,863	3,31	1,153
Benzerlik	107	2,15	,787	2,97	1,128
Denge	107	2,26	1,003	3,48	1,049
Düzen	107	2,20	1,013	3,32	1,146
Dikkat çeken ele.	107	2,17	,980	3,64	1,002
Sınırların netliği	107	2,09	,937	3,70	,973
Vurgu	107	1,97	,770	3,55	,974
Ferahlık	107	2,21	,981	3,70	1,101
Odak noktası	107	1,92	,779	3,81	,933
Tarihi-kültürel ele.	107	1,83	,852	3,83	1,041
Hareketlilik	107	2,21	,919	3,24	1,156
Keşfetme isteği	107	2,07	,887	3,93	1,049
Özgünlük	107	2,02	,879	3,73	1,078
Süreklilik	107	2,04	,941	3,55	1,143
Doğallık	107	1,79	,898	3,98	1,019

Şekil 58. Katılımcıların Ganita, Kemer kaya, K.A.L. eski ve yeni görünümeleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Bu bölgenin eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 14’de verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

3.2.2.3. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Kanuni Anadolu Lisesi Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

1. Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren katılımcıların verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 59).

	Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümü						Kanuni Anadolu Lisesi yeni görünümü				
Kalite kavramlar	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Uyum											
Bütünlük											
Benzerlik											
Denge											
Düzen											
Dikkat çeken ele.											
Sınırların netliği											
Vurgu											
Ferahlık											
Odak noktası											
Tarihi-kültürel elemanlar											
Hareketlilik											
Keşfetme isteği											
Özgünlük											
Süreklilik											
Doğallık											

Şekil 59. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri (%)

Bu analizlerde Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri uyum, bütünlük, denge, düzen, dikkat çeken elemanlar, vurgu, ferahlık, odak noktası, tarihi elemanların varlığı, doğallık, süreklilik, keşfetme isteği ve özgünlük, %61-%80 benzerlik ve sınırların netliği olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %51-%60 oranında vurgu, odak noktası, tarihi elemanların varlığı, keşfetme, %41-%60 oranında uyum, bütünlük, benzerlik, denge, düzen, dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği, ferahlık, hareketlilik, özgünlük, süreklilik ve doğallık olduğu belirlenmiştir. Bu durumda katılımcılar bu bölgenin;

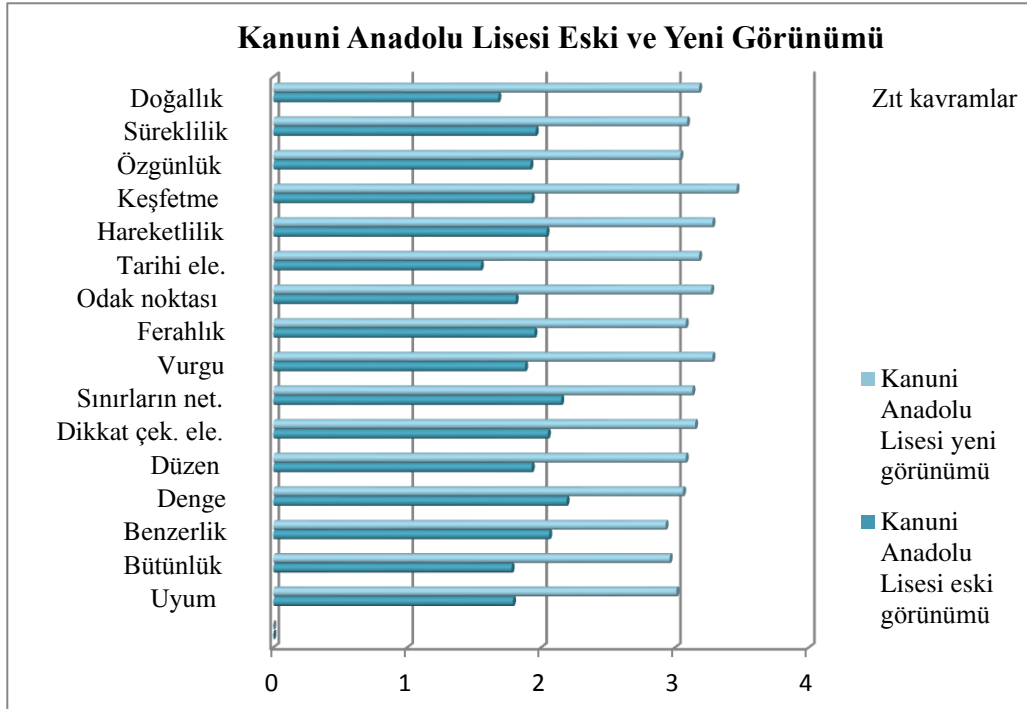
	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %81 ve üzeri	Tutarlı değil %41-%50
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %81 ve üzeri	Okunabilir değil %41-%50
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %81 ve üzeri	Tarihsellik içermiyor %51-%61 Varlığı
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %81 ve üzeri	Mekân duyumsanamıyor %41-%50
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %81 ve üzeri	İmgelenebilir değil %51-%60
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %81 ve üzeri	Karmaşık değil %51-%60
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar.	Doğal değil %41-%50 olarak tanımlar
Doğal		

Bu sonuçlar Kanuni Anadolu Lisesi bölgesine ait eski ve yeni görünümünün diğerler bölgelerin eski ve yeni görünümüne verilen algısal değerlendirmeler kadar fark koymamıştır ortaya.

2. Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Kanuni Anadolu Lisesi eski-yeni görünümeleri için algıladıkları çevresel özellikler

	N	Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümü		Kanuni Anadolu Lisesi yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	1,79	,736	3,01	1,201
Bütünlük	107	1,78	,677	2,96	1,165
Benzerlik	107	2,06	,811	2,93	1,160
Denge	107	2,19	1,117	3,06	1,089
Düzen	107	1,93	,792	3,08	1,175
Dikkat çeken ele.	107	2,05	,884	3,15	1,139
Sınırların netliği	107	2,15	1,026	3,13	1,182
Vurgu	107	1,88	,625	3,28	1,148
Ferahlık	107	1,95	,757	3,08	1,237
Odak noktası	107	1,81	,754	3,27	1,170
Tarihi-kültürel ele.	107	1,55	,676	3,18	1,272
Hareketlilik	107	2,04	,764	3,28	1,035
Keşfetme isteği	107	1,93	,780	3,46	1,152
Özgünlük	107	1,92	,616	3,04	1,197
Süreklilik	107	1,96	,776	3,09	1,178
Doğallık	107	1,68	,560	3,18	1,280

Şekil 60. Katılımcıların Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümeleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Kanuni Anadolu Lisesi eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 15’de verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

3.2.2.4. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Moloza Doğru Sahilin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

1. Moloza doğru Trabzon sahilinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren katılımcıların verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 61).

	Moloza doğru sahilin eski görünümü						Moloza doğru sahilin yeni görünümü				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Kalite kavramlar											
Uyum											
Bütünlük											
Benzerlik											
Denge											
Düzen											
Dikkat çeken ele.											
Sınırların netliği											
Vurgu											
Ferahlık											
Odak noktası											
Tarihi-kültürel elemanlar											
Hareketlilik											
Keşfetme isteği											
Özgünlük											
Süreklilik											
Doğallık											

Şekil 61. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Moloza doğru sahilin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri (%)

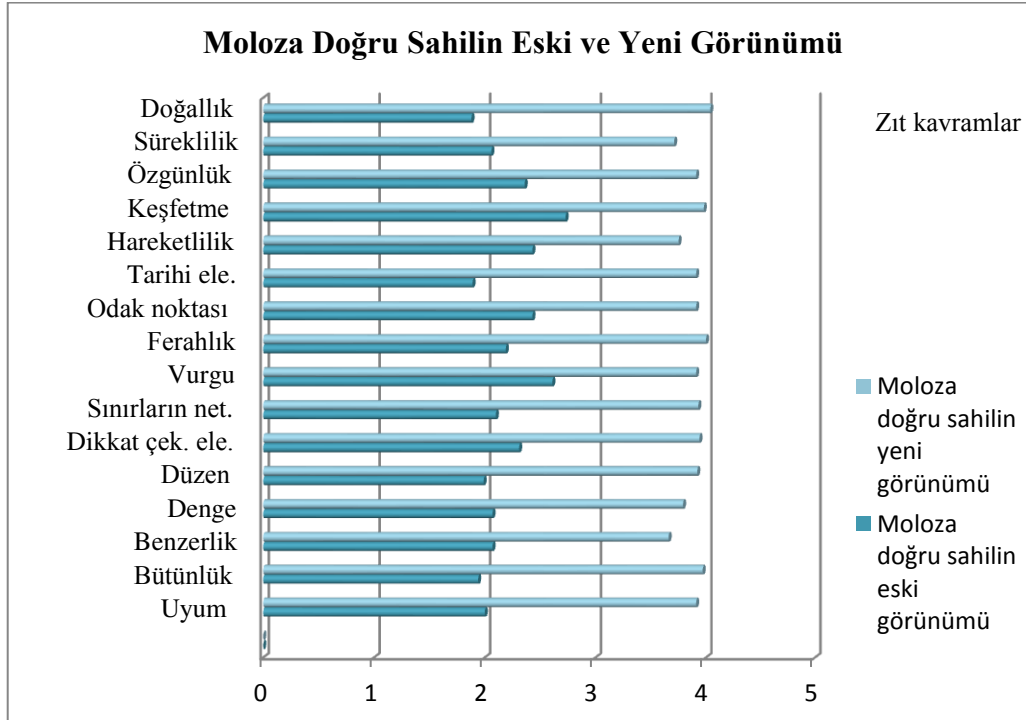
Bu analizlerde moloza doğru sahilin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri uyum, bütünlük, benzerlik, denge, düzen, tarihi elemanların varlığı, doğallık ve süreklilik, %61-%80 dikkat çeken elemanlar, ferahlık, sınırların netliği, odak noktası, vurgu ve özgünlük, %51-%60 oranında ise hareketlilik ve keşfetme isteği olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümelerde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üzeri oranında uyum, bütünlük, vurgu, ferahlık, özgünlük, doğallık, odak noktası, keşfetme ve tarihi kültürel elemanların varlığı, %61-%80 oranında benzerlik, denge, dikkat çeken elemanlar, süreklilik, sınırların netliği ve hareketlilik olduğu görülür. Bu durumda katılımcılar bu bölgenin;

	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %81 ve üzeri	Tutarlı değil %61-&80
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %81 ve üzeri	Okunabilir değil %61-%80
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %81 ve üzeri	Tarihsellik içermiyor %81 üzeri
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %61-%80	Mekân duyumsanamıyor %81 üzeri
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %61-%80	İmgelenebilir değil %81 üzeri
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %51-%60	Karmaşık değil %61-%80
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar	Doğal değil %81 üzeri olarak tanımlar
Doğal		

2. Moloza doğru sahilin eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Katılımcıların Moloza doğru sahilin eski-yeni görünümü için algıladıkları çevresel özellikler

	N	Moloza doğru sahilin eski görünümü		Moloza doğru sahilin yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	2,00	,752	3,91	,830
Bütünlük	107	1,94	,684	3,97	,818
Benzerlik	107	2,07	,761	3,66	,961
Denge	107	2,07	,743	3,79	1,082
Düzen	107	1,99	,771	3,92	1,029
Dikkat çeken ele.	107	2,31	1,068	3,94	1,045
Sınırların netliği	107	2,10	,980	3,93	1,007
Vurgu	107	2,61	1,155	3,91	,906
Ferahlık	107	2,19	,973	4,00	1,046
Odak noktası	107	2,43	1,100	3,91	,937
Tarihi-kültürel ele.	107	1,89	,872	3,91	,896
Hareketlilik	107	2,43	1,029	3,75	,933
Keşfetme isteği	107	2,73	1,162	3,98	,879
Özgünlük	107	2,36	,954	3,91	,967
Süreklilik	107	2,06	,627	3,71	1,019
Doğallık	107	1,88	,761	4,04	,931

Şekil 62. Katılımcıların Kanuni Anadolu Lisesi eski ve yeni görünümü için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Moloza doğru sahilin eski görünümü ile yeni görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 16’da verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

3.2.2.5. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Moloz Sahilinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

1. Moloz sahilinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren katılımcıların verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 63).

	Moloz sahilinin eski görünümü						Moloz sahilinin yeni görünümü				
	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Kalite kavramlar											
Uyum											
Bütünlük											
Benzerlik											
Denge											
Düzen											
Dikkat çeken ele.											
Sınırların netliği											
Vurgu											
Ferahlık											
Odak noktası											
Tarihi-kültürel elemanlar											
Hareketlilik											
Keşfetme isteği											
Özgünlük											
Süreklilik											
Doğallık											

Şekil 63. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Moloza sahilin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri (%)

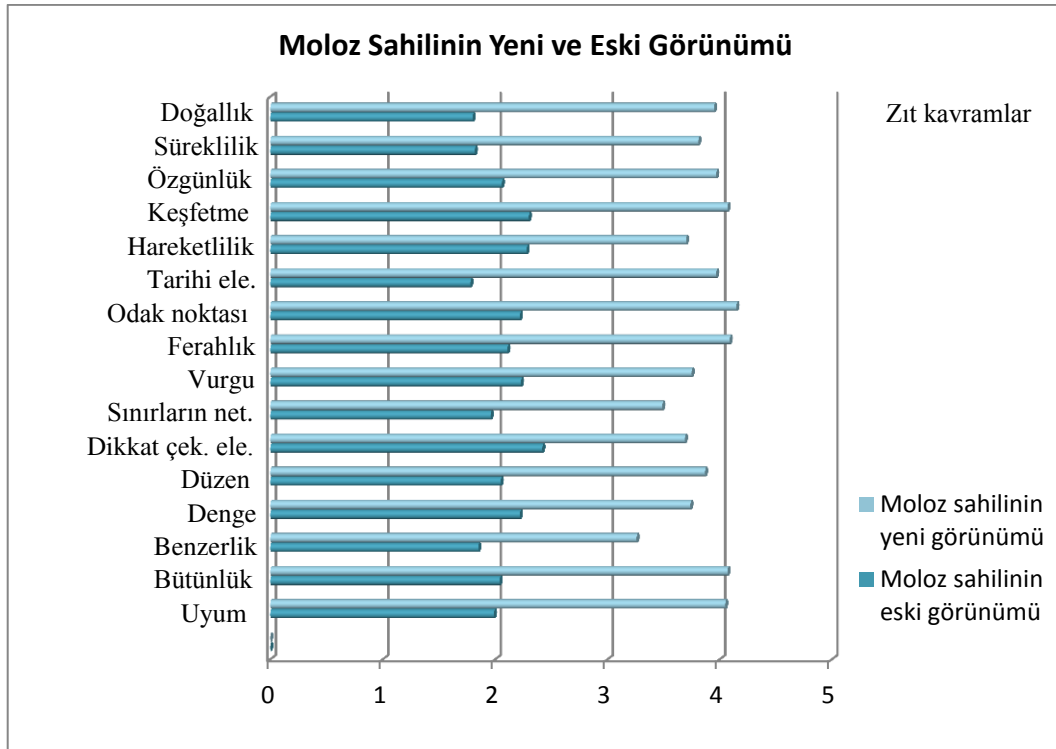
Bu analizlerde moloz sahilinin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri uyum, bütünlük, benzerlik, ferahlık, tarihi elemanların varlığı, doğallık, süreklilik ve özgünlük, %61-%80 denge, düzen, odak noktası, hareketlilik, keşfetme isteği, dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği ve vurgu olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üzeri oranında uyum, bütünlük, ferahlık, odak noktası, keşfetme ve tarihi kültürel elemanların varlığı, %61-%80 oranında denge, düzen, dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği, özgünlük, süreklilik, doğallık, vurgu ve hareketlilik, %51-%60 oranında ise benzerlik olduğu görülür. Bu durumda katılımcılar bu bölgenin;

	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %81 ve üzeri	Tutarlı değil %61-&80
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %61-%80	Okunabilir değil %61-%80
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %81 ve üzeri	Tarihsellik içermiyor %81 üzeri
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %81 üzeri	Mekân duyumsanamıyor %81 üzeri
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %61-%80	İmgelenebilir değil %81 üzeri
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %61-%80	Karmaşık değil %61-%80
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar.	Doğal değil %61-%80 üzeri olarak tanımlar
Doğal		

2. Moloz sahili eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Moloz sahili eski-yeni görünümü için algıladıkları çevresel özellikler

	N	Moloz sahilinin eski görünümü		Moloz sahilinin yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	1,99	,818	4,05	1,013
Bütünlük	107	2,04	,868	4,07	,908
Benzerlik	107	1,85	,684	3,26	1,102
Denge	107	2,22	,925	3,74	1,003
Düzen	107	2,05	,965	3,87	1,056
Dikkat çeken ele.	107	2,42	,932	3,69	1,153
Sınırların netliği	107	1,96	,868	3,49	1,254
Vurgu	107	2,23	,937	3,75	,991
Ferahlık	107	2,11	1,022	4,09	1,060
Odak noktası	107	2,22	,935	4,15	,979
Tarihi-kültürel ele.	107	1,78	,816	3,97	,985
Hareketlilik	107	2,28	1,017	3,70	1,057
Keşfetme isteği	107	2,30	,924	4,07	,959
Özgünlük	107	2,06	,822	3,97	1,041
Süreklilik	107	1,82	,775	3,81	1,038
Doğallık	107	1,80	,916	3,95	,994

Şekil 64. Katılımcıların Moloz bölgesi eski ve yeni görünümü için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Moloza sahilinin eski görünümü ile yeni görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p<0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 17’de verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

3.2.2.6. Katılımcı Değerlendirmeleri Sonucunda Faroz Sahilinin Eski ve Yeni Görünümlerine İlişkin Bulgular

1. Faroz sahilinin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri ve analizlerine ilişkin bulgular;

Eski ve yeni görünümünün taşıdığı özelliklerin belirlenmesi amacıyla bu bölgenin eski ve yeni fotoğrafları değerlendiren katılımcıların verdiği yanıtların frekans dağılımı değerleri belirlenmiştir (Şekil 65).

	Farez sahilinin eski görünümü						Farez sahilinin yeni görünümü				
Kalite kavramlar	1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
Uyum											
Bütünlük											
Benzerlik											
Denge											
Düzen											
Dikkat çeken ele.											
Sınırların netliği											
Vurgu											
Ferahlık											
Odak noktası											
Tarihi-kültürel elemanlar											
Hareketlilik											
Keşfetme isteği											
Özgünlük											
Süreklilik											
Doğallık											

Şekil 65. Katılımcı değerlendirmeleri sonucu Faroz sahilin eski ve yeni görünümünün frekans dağılımı değerleri (%)

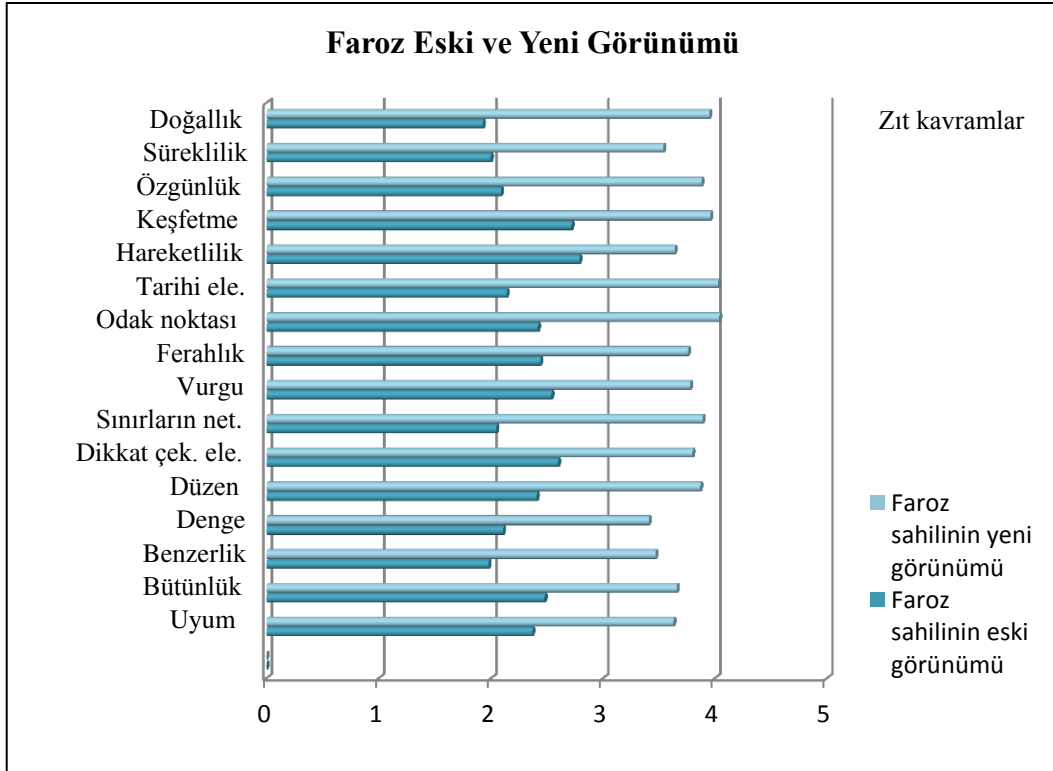
Bu analizlerde Faroz sahilinin eski görünümünü tanımlayan yani en yüksek değerlerin çıktığı görsel kavramların %81 ve üzeri benzerlik, denge, özgünlük, süreklilik ve doğallık, %61-%80 oranında uyum, bütünlük, düzen, odak noktası, tarihi kültürel elemanlar, uyum, bütünlük, düzen, sınırların netliği, vurgu ve ferahlık, %51-%60 dikkat çeken elemanlar, hareketlilik ve keşfetme isteği olduğu görülür. Bununla birlikte yeni görünümde en düşük çıkan görsel kalite kavramlarının ise %81 ve üzeri vurgu, odak noktası ve tarihi elemanların varlığı, %61-%80 oranında uyum, bütünlük, benzerlik, denge, düzen, dikkat çeken elemanlar, sınırların netliği, özgünlük, süreklilik, doğallık, ferahlık, hareketlilik ve keşfetme isteği olduğu görülür. Bu durumda katılımcılar bu bölgenin;

	Eski görünümünü	Yeni görünümü
Uyum	Tutarlı %61-%80	Tutarlı değil %61-&80
Bütünlük		
Benzerlik		
Düzen		
Denge	Okunabilir %61-%80	Okunabilir değil %61-%80
Sınırların netliği		
Dikkat çeken eleman		
Tarihi elemanların varlığı	Tarihsel %61-%80	Tarihsellik içermiyor %81 üzeri
Ferahlık	Mekân duyumsanabilir %61-%80	Mekân duyumsanamıyor %61-%80
Özgünlük		
Odak noktası	İmgelenebilir %61-%80	İmgelenebilir değil %81 üzeri
Vurgu		
Hareketlilik	Karmaşık %51-%60	Karmaşık değil %61-%80
Keşfetme		
Süreklilik	Doğal %81 ve üzeri olarak tanımlar	Doğal değil %61-%80 üzeri olarak tanımlar
Doğal		

2. Faroz sahili eski ve yeni görünümünün algılama farklılıklarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Katılımcıların Faroz sahili eski-yeni görünümeleri için algıladıkları çevresel özellikler

	N	Farez sahilinin eski görünümü		Farez sahilinin yeni görünümü	
		Ortalama	sd	Ortalama	sd
Uyum	107	2,37	1,077	3,63	,976
Bütünlük	107	2,48	1,320	3,66	,961
Benzerlik	107	1,98	,700	3,47	1,003
Denge	107	2,11	,781	3,41	1,081
Düzen	107	2,41	1,090	3,87	,753
Dikkat çeken ele.	107	2,60	1,156	3,80	,905
Sınırların netliği	107	2,05	1,102	3,89	1,003
Vurgu	107	2,54	1,110	3,78	,872
Ferahlık	107	2,44	1,222	3,76	,989
Odak noktası	107	2,42	1,141	4,04	,921
Tarihi-kültürel ele.	107	2,14	1,068	4,03	1,077
Hareketlilik	107	2,79	1,114	3,64	,946
Keşfetme isteği	107	2,72	1,131	3,96	1,045
Özgünlük	107	2,09	,842	3,88	1,105
Süreklilik	107	2,00	,777	3,54	1,075
Doğallık	107	1,93	,730	3,95	1,059

Şekil 66. Katılımcıların Faroz bölgesi eski ve yeni görünümeleri için algıladıkları çevresel özelliklere ait ortalamaların karşılaştırılması

Faroz sahili eski görünümü ile yeni görünümü arasındaki algılama farklılıklarının istatistiki açıdan önemli olup olmadığının değerlendirilmesi için Wilcoxon Signed Ranks testi yapılmıştır. Algılanan çevresel özellikler (kavramlar) açısından eski görünüm, tüm değişkenler açısından en yüksek değerleri elde etmiştir. Yapılan analizler, eski görünüm ile mevcut sahil görünümü arasındaki algılama farklılıklarının her değişken için anlamlı olduğunu göstermiştir ($p < 0.01$). Eski görünüm ve yeni görünüm için algılanan çevresel özellikler için ortalama ve standart sapma değerlerine ilişkin değerler Tablo 18’de verilmiştir. Bu araştırma kapsamında belirlenen kavramlar, katılımcılara göre, bu bölgenin eski görünümünde, yeni-mevcut haline göre daha yüksek-güçlüdür.

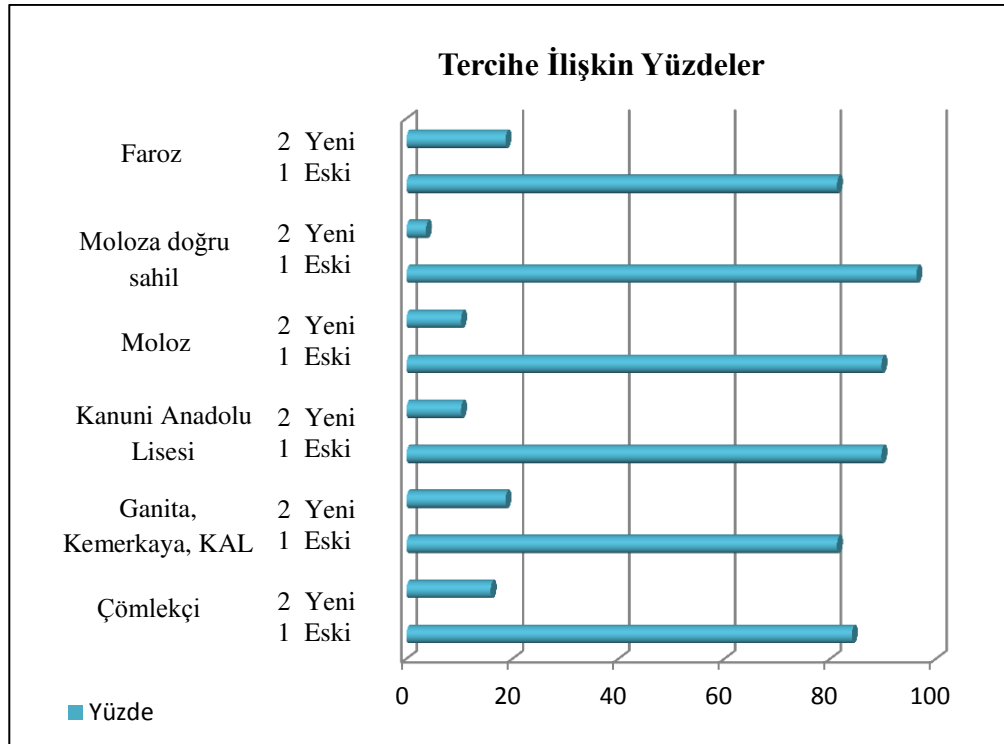
Katılımcıların değerlendirmeleri sonucu, tüm eski görünümlere ait fotoğraflar tercih edilirliği olumlu yönde etkileyen görsel kalite kavramları ile tanımlanırken, yeni görünümlere ait fotoğraflar ise bu kavramların yüksek düzeyde bulunmadığı yönünde tanımlanmıştır.

3.3. Üçüncü Aşama: Kullanıcı Tercihlerinin Belirlenmesine İlişkin Bulgular

Çalışmanın temel varsayımı, görsel kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallığın bir çevrenin beğenilip tercih edilmesinde etken faktör olduğu, bu özelliklerin daha yüksek olduğu yerlerin bu özelliklerin daha düşük olduğu yerlerden daha çok tercih edileceğidir. İkinci aşama sonucunda katılımcıların sahil görünümlerine ilişkin değerlendirmeleri ve tanımlamaları belirlenmiştir. Katılımcıların bu kavramların yüksek düzeyde tanımladığı eski görünümleri, tercih edip etmediklerinin sınanmasına yönelik olarak, katılımcılara gösterilen Trabzon’un eski ve yeni görünümlerinden hangisini beğendiklerini belirtmeleri istenmiştir. Bu soruya verilen yanıtların frekans dağılımı değerleri Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Eski ve yeni görünümlerin tercih frekans dağılım değerleri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Toplam yüzde
Çömlekçi	Eski	90	84,1	84,1	84,1
	Yeni	17	15,9	15,9	100
Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi	Eski	87	81,3	81,3	81,3
	Yeni	20	18,7	18,7	100
Kanuni Anadolu Lisesi	Eski	96	89,7	89,7	89,7
	Yeni	11	10,3	10,3	100
Moloz	Eski	96	89,7	89,7	89,7
	Yeni	11	10,3	10,3	100
Moloza doğru sahil	Eski	103	96,3	96,3	96,3
	Yeni	4	3,7	3,7	100
Faroz	Eski	87	81,3	81,3	81,3
	Yeni	20	18,7	18,7	100

Şekil 67. Tercih edilen görünümlerin frekans dağılımı değerleri(%)

Katılımcı tercihlerinin en yüksek çıktığı değerlerin, tüm bölgeler için eski görünümlere ait fotoğraflar olduğu Tablo 19’da görülmektedir. Bu altı bölge içinde en çok

tercih edilen eski görünüm Moloza doğru sahil iken en az tercih edilen eski görünümün ise Faroz olduğu tespit edilmiştir.

Tespit edilen tercih farklılıklarının istatistiki olarak anlamlı olup olmadığının belirlenmesi için χ^2 -testi yapılmıştır (Çömlekçi için $\chi^2= 49,804$; 1 df, $p<0,01$, Ganita, Kemerkaya, K.A.L. için $\chi^2= 41,943$; 1 df, $p<0,01$, Kanuni Anadolu Lisesi için $\chi^2= 67,523$; 1 df, $p<0,01$, Moloz doğru sahil için $\chi^2= 91,598$; 1 df, $p<0,01$, Moloza için $\chi^2= 67,523$; 1 df, $p<0,01$, Faroz için $\chi^2= 41,953$ 1 df, $p<0,01$). Bu sonuçlar eski ve yeni görünümünün tercih dağılımlarının istatistiki olarak anlamlı olduğunu ortaya koyulmuştur.

Bu aşamanın çalışmaya en önemli katkısı, tez çalışması kapsamında kurgulanan teorik çatıdaki görsel kalite kavramlarının, kullanıcılar ve uzmanların değerlendirmeleri sonucunda yüksek düzeyde bulunduğu belirlenen eski kent görünümünün, kullanıcılar tarafından bu kavramlarla tanımlanmayan yeni görünümlere göre daha çok tercih edilip beğenilmesidir. Böylelikle bu tez çalışmasının temel varsayımı olan görsel kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallığın bir kent görünümünde yüksek düzeyde bulunmasının orayı daha tercih edilir kılacağı saptanmıştır.

3.4. Dördüncü Aşama: Tüm Verilerin Bir Arada Değerlendirilmesi, Eski ve Yeni Sahil Görünümleri Değerlendirmelerinin ve Tercihlerinin Katılımcılar Bakımından Kıyaslanması

Bundan önceki bölümlerde, uzman grubun ve uzman olmayan katılımcıların eski ve yeni görünümlere ilişkin değerlendirmeleri tek başına analiz edilmiş ve her bölgenin eski ve yeni görünümünü tanımlayan özellikler ortaya koyulmuştur. Elde edilen bu sonuçlar değerlendirme verileri olarak adlandırılmıştır. Saptanan bu değerlendirme verilerinin hem kendi aralarındaki kıyaslanması hem de bu kıyaslamaların üçüncü aşama sonucundaki tercih verileri ile kıyaslanması bu başlık altında yer almaktadır.

Bu araştırmanın temel varsayımlarından biri olan, tercihin, yaşla, yaşanmışlıkla, deneyimle ve aşinalıkla ilişkili olmadığı saptanması, uzman grup ile uzman olmayan grubun değerlendirmelerinin birbiriyle örtüşüp örtüşmediğinin kıyaslanması ve tercih ile eski ve yeni görünümler için tanımlanan kavramlar arasında bir ilişki olup olmamasının incelenmesi bu başlık altında ele alınan üç ana başlıktır.

3.4.1. Eski ve Yeni Görünümlere İlişkin, Uzman Grup ile Uzman Olmayan Grup Değerlendirmelerinin Kıyaslanması

Bu bölümdeki amaç, ikinci aşama sonucunda uzman olmayan grubun değerlendirmeleri ile ortaya koyulan kent görünümlerinin, yüksek ve düşük düzeyde içerdiği görsel kalite kavramlarını, uzman grubun değerlendirmeleri (birinci aşama) ile desteklemektir. Böylelikle uzman olmayan grubun değerlendirmelerinin güvenilirliği ortaya koyulacaktır. Bunun için her iki grubun değerlendirmelerine χ^2 -testi yapılarak tüm bölgeler için sonuçların istatistiki önem düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir ($p<0,05$).

Tablo 20. Çömlekçi eski görünümüne ilişkin, uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Çömlekçi Uzman grup	Görsel kalite (%)	Çömlekçi Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)
Tarihi doku	% 81 -	Tarihi doku	% 81 -
Doğallık	% 81 -	Doğallık	% 81 -
Tutarlılık	% 81 -	Tutarlılık	% 81 -
Mekân duyumsaması	% 81 -	Okunabilirlik	% 81 -
İmgelenebilirlik	%61-%80	İmgelenebilirlik	%61-%80
Okunabilirlik	%61-%80	Mekân duyumsaması	%61-%80
Karmaşıklık	%50-%60	Karmaşıklık	%50-%60

Uzman grubun Çömlekçi eski görünümünü tanımladığı tarihi dokuların varlığı, doğallık ve tutarlılık kavramları uzman olmayan grup tarafından da yüksek düzeyde tanımlanmıştır.

Yeni görünümlerde en çok değişen görsel kalite kavramının ise doğallık, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı ve imgelenebilirlik olduğu ortaya koyulmuştur.

Tablo 21. Ganita, Kemer kaya ve KAL içeren eski görünümüne ilişkin uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Ganita, Kemer kaya, K.A.L Uzman grup	Görsel kalite (%)		Ganita, Kemer kaya, K.A.L. Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)	
Tarihi doku	% 81 -	Yüksek	Tarihi doku	% 81 -	Yüksek
Tutarlılık	% 81 -		Doğallık	% 81 -	
İmgelenebilirlik	% 81 -		İmgelenebilirlik	% 81 -	
Mekan duyumsaması	% 81 -		Mekan duyumsaması	%61-%80	Orta
Doğallık	%61-%80	Orta	Tutarlılık	%61-%80	
Karmaşıklık	%61-%80		Karmaşıklık	%61-%80	
Okunabilirlik	%61-%80		Okunabilirlik	%61-%80	

Uzman grubun bu bölgenin eski görünümünü tanımladığı tarihi dokuların varlığı, imgelenebilirlik ve tutarlılık kavramları uzman olmayan grup tarafından da tanımlanmıştır.

Tablo 22. Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümüne ilişkin, uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Kanuni Anadolu Lisesi Uzman grup	Görsel kalite (%)		Kanuni Anadolu Lisesi Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)	
Tarihi doku	% 81 -	Yüksek	Tarihi doku	% 81 -	Yüksek
Doğallık	% 81 -		Doğallık	% 81 -	
İmgelenebilirlik	% 81 -		İmgelenebilirlik	% 81 -	
Tutarlılık	% 81 -		Tutarlılık	% 81 -	
Mekân duyumsaması	% 81 -		Mekân duyumsaması	% 81 -	
Okunabilirlik	% 81 -		Karmaşıklık	% 81 -	Orta
Karmaşıklık	%61-%80	Orta	Okunabilirlik	%61-%80	

Uzman grubun Kanuni Anadolu Lisesi eski görünümünü tanımladığı tarihi dokuların varlığı, doğallık, imgelenebilirlik ve tutarlılık kavramları uzman olmayan grup tarafından da tanımlanmıştır.

Tablo 23. Moloza doğru sahilin eski görünümüne ilişkin, uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Moloza doğru Uzman grup	Görsel kalite (%)		Moloza doğru Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)	
Tarihi doku	% 81 -	Yüksek	Tarihi doku	% 81 -	Yüksek
Doğallık	% 81 -		Doğallık	% 81 -	
Tutarlılık	% 81 -		Tutarlılık	% 81 -	
Okunabilirlik	% 81 -		Okunabilirlik	%61-%80	Orta
İmgelenebilirlik	%61-%80	Orta	İmgelenebilirlik	%61-%80	
Mekân duyumsaması	%61-%80		Mekân duyumsaması	%61-%80	
Karmaşıklık	%50-%60	Düşük	Karmaşıklık	%50-%60	Düşük

Uzman grubun bu bölgenin eski görünümünü tanımladığı tarihi dokuların varlığı, doğallık ve tutarlılık kavramları uzman olmayan grup tarafından da tanımlanmıştır.

Tablo 24. Moloz eski görünümüne ilişkin, uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Moloz Uzman grup	Görsel kalite (%)		Moloz Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)	
Tarihi doku	% 81 -	Yüksek	Tarihi doku	% 81 -	Yüksek
Doğallık	% 81 -		Doğallık	% 81 -	
Tutarlılık	% 81 -		Tutarlılık	% 81 -	
Mekân duyumsaması	% 81 -		Mekân duyumsaması	% 81 -	Orta
Okunabilirlik	% 81 -	Orta	Okunabilirlik	%61-%80	
İmgelenebilirlik	%61-%80		İmgelenebilirlik	%61-%80	
Karmaşıklık	%61-%80		Karmaşıklık	%61-%80	

Uzman grubun Moloz eski görünümünü tanımladığı tarihi dokuların varlığı, doğallık, mekân duyumsaması ve tutarlılık kavramları uzman olmayan grup tarafından da tanımlanmıştır.

Tablo 25. Faroz eski görünümüne ilişkin, uzman grup ile uzman olmayan grup değerlendirmelerinin kıyaslanması

Faroz Uzman grup	Görsel kalite (%)		Faroz Uzman olmayan grup	Görsel kalite (%)	
Doğallık	% 81 -	} Yüksek	Doğallık	% 81 -	} Yüksek
Okunabilirlik	%61-%80		Okunabilirlik	%61-%80	
Tarihi doku	%61-%80	} Orta	Tarihi doku	%61-%80	} Orta
Mekân duyumsaması	%61-%80		Mekân duyumsaması	%61-%80	
İmgelenebilirlik	%61-%80		İmgelenebilirlik	%61-%80	
Tutarlılık	%61-%80	} Düşük	Tutarlılık	%61-%80	} Düşük
Karmaşıklık	%51-%60		Karmaşıklık	%51-%60	

Uzman grubun Faroz eski görünümünü tanımladığı doğallık kavramı uzman olmayan grup tarafından da tanımlanmıştır.

Bu sonuçlar tüm bölgelerde eski görünümünün, en yüksek değerde çıktığı kavramların doğallık, tutarlılık ve tarihi dokularının varlığı olduğunu ortaya koymuştur.

3.4.2. Katılımcıların Eski ve Yeni Görünümler İçin Tanımladığı Kavramların, Tercih ile Olan İlişkisinin Kıyaslanması

Katılımcıların eski görünümünü yüksek düzeyde görsel kalite kavramları ile tanımladıkları, yeni görünümünü ise bu kavramlar ile tanımlamadıkları ikinci aşama sonucunda ortaya koyulmuştur. Eski görünümün yeni görünüme göre daha çok tercih edilmesinin (Şekil 67) bu kavramlar ile olan ilişkisinin, istatistiki önem düzeyine sahip oldukları χ^2 -testi ile belirlenmiştir ($p < 0,05$). Bu da bir çevrenin görünümündeki özelliklerin tercihi etkilediğini göstermektedir (Tablo 26).

Tablo 26. Katılımcıların görsel kalite kavramları ile tanımladığı eski ve yeni görünümünün tercih ile olan ilişkisi

		Tutarlılık	Okunabilirlik	Tarihsellik	Mekan duy.	İmgelenebilirlik	Karmaşıklık	Doğallık	Tercih %
Çömlekçi	Eski	1,94	2,15	1,93	2,25	2,21	2,3	1,99	84,1%
	Yeni	3,87	3,49	3,69	3,96	3,69	5,71	3,95	15,9%
Ganita Kemerkaya, Kanuni Anadolu L.	Eski	2,13	2,17	1,83	2,1	1,94	2,14	1,9	81,3%
	Yeni	3,2	3,59	3,83	3,71	3,71	3,54	3,76	18,7%
Kanuni Anadolu Lisesi	Eski	1,89	2,17	1,55	1,93	1,84	1,98	1,82	89,7%
	Yeni	2,99	3,09	3,18	3,06	3,27	3,37	3,13	10,3%
Moloza doğru	Eski	2	2,08	1,89	2,27	2,24	2,78	1,97	96,3%
	Yeni	3,86	3,86	3,91	3,95	3,91	3,86	3,87	3,7%
Moloz	Eski	1,98	2,12	1,78	2,08	2,,22	2,29	1,81	89,7
	Yeni	3,81	3,61	3,97	4,03	3,95	3,88	3,88	10,3
Faro	Eski	2,31	2,08	2,14	2,26	2,31	2,48	1,9	81,3%
	Yeni	3,65	3,6	4,03	3,82	3,65	3,9	3,74	18,7%

Bu istatistiki analizler sonucunda en çok beğenilen ve tercih edilen Moloz’a doğru eski sahil görünümünde, en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite kavramları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Moloza doğru eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Moloz’a doğru eski sahil	Görsel kalite değerleri
Tarihi doku	1,89
Doğallık	1,97
Tutarlılık	2,0
Okunabilirlik	2,08
İmgelenebilirlik	2,27
Mekân duyumsaması	2,24
Karmaşıklık	2,78

Bu sonuçlar doğrultusunda eski moloza doğru sahil görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerlerinin;

- Tarihi doku
- Doğallık
- Tutarlılık

- Okunabilirlik olduğu ortaya koyulmuştur.

İstatistiki analizler sonucunda, Kanuni Anadolu Lisesi ve Moloz bölgelerinin eski görünümüleri ikinci en çok tercih edilen bölgeler olarak belirlenmiştir (Tablo 26). Bu bölgelerin görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite kavramları Tablo 28 (Kanuni Anadolu Lisesi) ve Tablo 29’da (Moloz) verilmiştir.

Tablo 28. Kanuni Anadolu Lisesi eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Kanuni Anadolu Lisesi	Görsel kalite değerleri	
Tarihi doku	1,55	Yüksek
Doğallık	1,82	
İmgelenebilirlik	1,84	
Tutarlılık	1,89	
Mekân duyumsaması	1,93	
Karmaşıklık	1,98	Orta
Okunabilirlik	2,17	

Bu sonuçlar doğrultusunda eski Kanuni Anadolu Lisesi görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerlerinin;

- Tarihi doku
- Doğallık
- Tutarlılık
- İmgelenebilirlik
- Mekân duyumsaması
- Karmaşıklık olduğu ortaya konmuştur

Tablo 29. Moloz eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Moloz	Görsel kalite değerleri	
Tarihi doku	1,78	Yüksek
Doğallık	1,81	
Tutarlılık	1,98	
Mekan duyumsaması	2,08	
Okunabilirlik	2,12	Orta
İmgelenebilirlik	2,22	
Karmaşıklık	2,29	

Bu sonuçlar doğrultusunda eski Kanuni Anadolu Lisesi görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerlerinin;

- Tarihi doku
- Doğallık
- Tutarlılık
- Mekan duyumsaması olduğu ortaya koyulmuştur.

İstatistiki analizler sonucunda, Kanuni Anadolu Lisesi ve Moloz bölgelerinin eski görünümünden sonra tercih edilen bölge Çömlekçidir (Tablo 26). Bu bölgenin görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite kavramları tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30. Çömlekçi eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Çömlekçi	Görsel kalite değerleri	
Tarihi doku	1,93	Yüksek
Tutarlılık	1,94	
Doğallık	1,99	
Okunabilirlik	2,15	
İmgelenebilirlik	2,21	Orta
Mekan duyumsaması	2,25	
Karmaşıklık	2,3	

Bu sonuçlar doğrultusunda eski Çömlekçi görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerlerinin;

- Tarihi doku
- Doğallık
- Tutarlılık
- Okunabilirlik olduğu ortaya koyulmuştur.

Eski görünüm arasında en az tercih edilen görünüm Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesini içeren bölge ve Faroz bölgesidir (tablo 26). Bu bölgelerin görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite kavramları Tablo 31 (Ganita, Kemer kaya, Kanuni Anadolu Lisesi) ve Tablo 32’de (Faro) verilmiştir.

Tablo 31. Ganita, Kemer kaya, KAL içeren eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Ganita, Kemer kaya ve K.A.L.	Görsel kalite değerleri	
Tarihi doku	1,83	Yüksek
Doğallık	1,9	
İmgelenebilirlik	1,94	
Mekan duyumsaması	2,1	
Tutarlılık	2,13	Orta
Karmaşıklık	2,14	
Okunabilirlik	2,17	

Bu sonuçlar doğrultusunda bu bölgenin eski görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerlerinin;

- Tarihi doku
- Doğallık
- İmgelenebilirlik olduğu ortaya konulmuştur.

Tablo 32. Faroz eski sahil görünümünde en yüksek ve en düşük düzeyde bulunan görsel kalite değerleri

Faroz	Görsel kalite değerleri	
Doğallık	1,9	Yüksek
Okunabilirlik	2,08	
Tarihi doku	2,14	
Mekan duyumsaması	2,26	Orta
İmgelenebilirlik	2,31	
Tutarlılık	2,31	
Karmaşıklık	2,48	Düşük

Bu sonuçlar doğrultusunda Faroz bölgesinin eski görünümünün tercih edilmesindeki en yüksek görsel kalite değerinin;

- Doğallık olduğu ortaya konulmuştur.

Yeni görünümlere oranla daha çok tercih edilen eski görünümlerin tümünde en yüksek düzeyde bulunan görsel kalite kavramlarının tarihi doku, doğallık ve tutarlılık olduğu bu analizler sonucunda belirlenmiştir. Bu belirlemeler sonucunda tercihi en çok etkileyen çevresel özelliklerin bu kavramların olduğu ortaya konulmuştur (Tablo 27, 28, 29, 30, 31, 32).

Tercih edilme oranı düştükçe bu kavramların görünümelerde bulunma oranlarının da düştüğü görülmektedir. Örneğin Faroz bölgesi eski görünümeler arasında en az tercih edilen bölgedir ve kullanıcılar tarafından bu bölge sadece doğallık kavramıyla yüksek düzeyde değerlendirilmiştir (Tablo 32).

Bunlara ek olarak tercih edilmeyen bütün yeni görünümelerde tarihi doku, doğallık, tutarlılık ve imgelenebilirlik kavramlarının %81 ve üzeri oranında yani yüksek düzeyde bulunmadığı saptanmıştır (Tablo 26). Eski görünümelerin tümünde yüksek düzeyde bulunan çevresel özelliklerin (doğallık, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı), yeni görünümelerin tümünde yüksek düzeyde bulunmaması, tercihi en çok etkileyen görsel kalite kavramlarının doğallık, tarihi doku ve tutarlılık olduğunu ortaya koymuştur.

3.4.3. Eski ve Yeni Sahil Görünümlerinin Tercih Edilirliğinin Katılımcıların Yaşları Bakımından Kıyaslanması

Araştırmaya toplam 107 katılmıştır. Bunların,

- %41,1'i genç
- %58,9' u deneyimli kullanıcılardır.

Gençler ile deneyimli insanların, eski ve yeni görünümlere ilişkin tercih farklılıklarının oranı crosstab analizi ile yapılmıştır. Bu değerler irdelenirken, bölgelerin tercih edilme oranları (üçüncü aşamada sonucunda elde edilen bulgular) katılımcıların yaş aralıkları ile ele alınmıştır. Görsel kalite kavramlarının bakımından farklı düzeylere sahip olan (birinci ve ikinci aşama sonucunda elde edilen bulgular) eski ve yeni sahil görünümleri tercihlerinin, kullanıcıların yaşları bakımından farklılık sergileyip sergilemedikleri böylece irdelenmiştir (Tablo 33).

Tablo 33. Ankete katılan katılımcıların yaşları bakımından eski ve yeni görünümeleri tercih etme dağılımları

		YAŞ		Toplam
		Genç	Deneyimli	
	Sayı	44	63	107
Çömlekçi	Eski (%)	79,5%	87,3%	84,1%
	Yeni (%)	20,5%	12,7%	15,9%
Ganita, Kemer kaya, K.A.L.	Eski (%)	79,5%	87,3%	89,7%
	Yeni (%)	20,5%	12,7%	10,3%
Kanuni Anadolu Lisesi	Eski (%)	86,3%	92%	89,7%
	Yeni (%)	13,7%	8%	10,3%
Moloza doğru	Eski (%)	97,7%	95,2%	96,3%
	Yeni (%)	2,3%	4,8%	3,7%
Moloz	Eski (%)	90,9%	88,8%	89,7%
	Yeni (%)	9,1%	11,2%	10,3%
Faroz	Eski (%)	88,6%	76,1	89,7%
	Yeni (%)	11,4%	23,9	10,3%

Yapılan χ^2 -testi, Tablo 33’de gösterilen dağılımların istatistiki önem düzeyine sahip olmadıklarını göstermiştir. Bu da araştırmanın temel varsayımı olan yaş faktörünün eski ve yeni görünümeleri tercih etmede etkili olmadığını ortaya koyar. Başka bir deyişle katılımcıların görünümlere ilişkin değerlendirmeleri, yaş faktörüne bağlı farklılaşmalar sergilememiştir.

- Eski ve yeni görünümelerin tercih edilme oranlarına göre, genç katılımcıların en yüksek düzeyde beğendikleri ve tercih ettikleri görünüm %97,7 ile moloza doğru sahil görünümünün olduğu eski Trabzon sahilidir.

- Deneyimli katılımcıların da en yüksek düzeyde beğendikleri ve tercih ettikleri görünüm %95,2 ile moloza doğru sahil görünümüdür. Bu sonuçlar gençler ile deneyimli katılımcılar arasında eski ve yeni görünümlere ilişkin beğeni ve tercih ile ilgili farklılık olmadığını göstermektedir.

- Aynı zamanda katılımcıların eğitim durumlarının, Trabzonlu olup olmadıklarının tercihi etkileyip etkilemediği crosstab analizi ile yapılmıştır. Ve bu faktörlerin istatistiki olarak anlamlı olmadığı yani tercihi etkilemediği belirlenmiştir.

4. TARTIŞMA

Çevre tercihine ilişkin çalışmalar, çevrenin görünümünde görsel kalite kavramlarından bazılarının (tutarlılık, okunabilirlik, doğallık, tarihi dokuların varlığı, mekan duyumsaması, imgelenebilirlik ve karmaşıklık) yüksek düzeyde bulunması gerektiğinin önemine işaret eder (Berlyne, 1974; Hagerhall, 2001; Kaplan, 1987; Ode ve diğ., 2008; Wohlwill, 1968). Bu tez çalışmasında zamanla değişen kent görünümünün tercih edilirliliği, insan-çevre etkileşiminden doğan insanın algısal-bilişsel modeli bağlamında ele alınarak teorik bir yapıya oturtulmuş ve görsel kalite kavramlarına göre kriterler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın en önemli yanı, beğenilip tercih edilen çevre özelliklerinin içermesi gereken, görsel kalite kavramlarını tanımlama yaklaşımıdır. Bu bağlamda araştırmanın temel varsayımı şöyle ortaya koyulmuştur:

- Görsel kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, doğallık, tarihi dokuların varlığı, mekân duyumsaması, imgelenebilirlik ve karmaşıklığın yüksek düzeyde bulunduğu çevreler, o çevrenin beğenilip tercih edilmesinde etkili faktörlerdendir. Yani bu kavramları görünümünde bulunduran çevreler, diğerlerine göre daha başarılıdırlar dolayısıyla kullanıcılar tarafından daha çok tercih edilirler.
- Çevrenin görünümünde bulundurduğu ya da bulundurmadığı özellikler o çevrenin beğenilmesini artırır ya da azaltır. Yani bir çevrenin beğenilip tercih edilmesi, deneyime, aşinalığa, alışkanlığa dolayısıyla yaşa ve yaşanmışlığa bağlı faktörler ile ilişkili değildir. Tercih etme çevrenin özelliklerinin insanlarda yarattığı algısal bir tepkidir.

4.1. Birinci ve İkinci Aşamaya İlişkin Bulguların Tartışılması: Trabzon Sahil Bandının Eski ve Yeni Görünümlerinin Uzman Grup ve Uzman Olmayan Grup Tarafından Tanımlanması ve Değerlendirilmesi

Araştırmanın ilk aşaması olan uzmanlara yönelik ankette, literatür araştırması ile ortaya koyulan görsel kalite kavramları ile tanımlanan ve tanımlanmayan görünüm belirlenmiştir. Böylelikle araştırmanın temel varsayımlarından biri olan Trabzon eski sahilinin görsel kalite kavramlarını görünümünde yüksek düzeyde bulundurduğu, yeni görünümde ise bu kavramların giderek etkisini kaybettiği sınanmıştır.

Trabzon eski sahil görünümü ile yeni sahil görünümünün içerdikleri özellikler bakımından farklılıklar gösterdikleri birinci aşama sonucunda saptanmıştır. Eski sahil görünümü tüm bölgelerde doğal, tarihi dokuların varlığı ve tutarlılık yönünden yüksek düzeyde tanımlanırken, yeni görünüm ise bu kavramların yüksek düzeyde bulunmadığı yönünde tanımlanmıştır.

Eski görünümüleri yüksek ve orta düzeyde tanımlayan görsel kalite kavramları;

1. Doğallık	}	Yüksek
2. Tarihi dokuların varlığı		
3. Tutarlılık		
4. Okunabilirlik	}	Orta
5. İmgelenebilirlik		

Yeni görünümüleri yüksek ve orta düzeyde tanımlamayan görsel kalite kavramları;

1. Doğal değil	}	Yüksek düzeyde yok
2. Tarihi dokular yok		
3. Tutarlı değil		
4. Okunabilir değil	}	Orta düzeyde yok
5. İmgelenebilir değil		

Bu nedenle çevre tercihi etkileyen faktörlerin belirlenmesinde, uzman grubun belirlediği farklı görsel kalite kavramları düzeylerine sahip eski ve yeni görünümünün kıyaslanması, bu araştırmanın amacına uygun en iyi çözüm olacaktır.

Bu kabuller doğrultusunda uzman olmayan gruba Trabzon sahilinin eski ve yeni görünümüleri gösterilerek, bu görünümüleri tanımladıkları kavramları istedikleri değerde işaretlemeleri istenmiştir. Böylelikle kullanıcıların çevrelerini nasıl algılayıp değerlendirdikleri ortaya koyulmuştur. Katılımcıların değerlendirmeleri sonucunda eski sahil görünümünün tümü yüksek düzeyde doğallık, tarihi dokuların varlığı ve tutarlılık kavramları ile tanımlanmıştır. Yeni görünüm ise doğallık, tarihi dokuların varlığı ve tutarlılık kavramlarının yüksek düzeyde bulunmadığı yönünde tanımlanmıştır. Bu da uzman grup ile uzman olmayan grubun değerlendirmelerinin birbirleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Yani uzman grup ile uzman olmayan grubun değerlendirmeleri kıyaslanarak kullanıcıların çevrenin özelliklerini algılayıp algılayamadıkları belirlenmiştir. Böylelikle kullanıcı değerlendirmelerinin güvenilirliği sağlanmış olup, araştırma kullanıcı değerlendirmelerinin kabulü ile yürütülmüştür. Bu kabuller Trabzon eski sahilinin görsel

kalite kavramlarını görünümünde yüksek düzeyde bulundurduğu, yeni görünümünün ise bu kavramları görünümünde düşük düzeyde ya da hiç bulundurmadığı yönündedir.

4.2. Üçüncü ve Dördüncü Aşamaya İlişkin Bulguların Tartışılması: Eski ve Yeni Görünümlerin Tercih Edilirliğinin Kullanıcılar Bakımından Kıyaslanması

Üçüncü aşamanın temel amacı tercih edilen görünümün eski görünüm mü yoksa yeni görünüm mü olduğunu saptamaya yöneliktir. Böylelikle çalışmanın temel varsayımı olan, bir çevrenin tercih edilmesinde orada tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallık kavramlarının bulunması doğrudan ilişkilidirin doğrulanması hedeflenmiştir.

- Daha çok tercih edilen görünümlerin kullanıcılar tarafından gerçekten görsel kalite kavramlarından tutarlılık, okunabilirlik, mekân duyumsaması, tarihsellik, imgelenebilirlik, karmaşıklık ve doğallıkla yüksek düzeyde tanımlanıp tanımlanmadığının belirlenmesi amacıyla istatistiki analizler yapılmıştır. Ve en çok tercih edilen görünümlerin, bu kavramlarla yüksek düzeyde tanımlandığı, tercih edilme oranı düşüp tercih edilmeme oranı arttıkça yüksek düzeyde tanımlanan görsel kalite kavramlarının da düştüğü ortaya konulmuştur.

Görsel kalite kavramlarının görünümlerde yüksek düzeyde bulunması

(+)

Tercih

(-)

Görsel kalite kavramlarının görünümlerde düşük düzeyde bulunması

- Doğallık
 - Tarihi dokuların varlığı
 - Tutarlılık
 - Okunabilirlik
- } Görünümde yüksek düzeyde var

En çok tercih edilen görünüm, Moloz’a doğru eski sahil (Tablo 26)

- Doğallık
 - Tarihi dokuların varlığı
 - Tutarlılık
 - İmgelenebilirlik
 - Mekân duyumsaması
- } Görünümde yüksek düzeyde yok

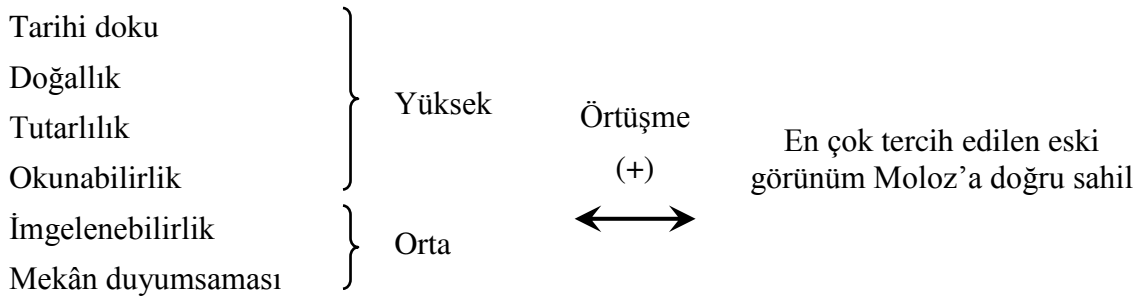
En az tercih edilen görünüm, Moloz’a doğru yeni sahil (Tablo 26)

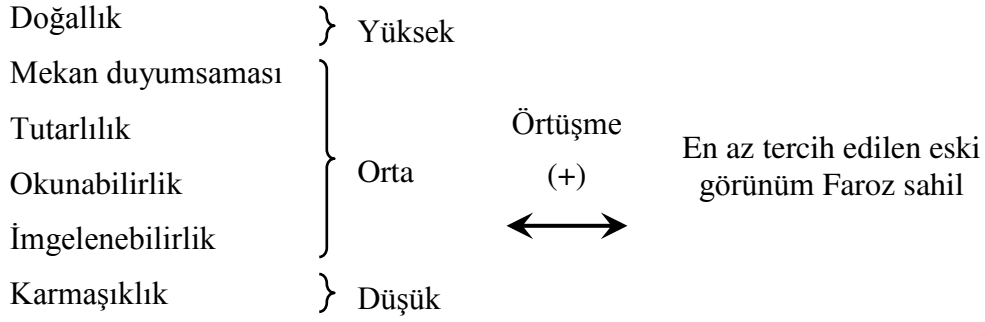
- Tercih edilen görünümünün yüksek düzeyde içerdiği çevresel özellikler ile tercih edilmeyen görünümünün yüksek düzeyde içermediği çevresel özelliklerin aynılıklar göstermesi bu kavramlar ile tercih arasındaki olumlu ilişkiyi yansıtır. Ve bu kavramların tercih üzerinde etkin olduğu varsayımını doğrular.
- Yapılan analizler sonucunda Kanuni Anadolu Lisesinin bulunduğu görünümlere ait tercih ile ilişkili değerlendirmelerde, bu bölgenin yeni görünümünün diğer bölgelerin yeni görünümüne göre en çok tercih edilen bölgelerden olduğu tespit edilmiştir. Bunun nedeni katılımcıların Kanuni Anadolu Lisesinin eski görünümünü yüksek düzeyde tanımladıkları görsel kalite kavramlarının, yeni görünümde en az düzeyde düşmesidir (Şekil 60). Yani eski ile yeni görünümler arasında en az değişime uğrayan bölge Kanuni Anadolu Lisesi olduğu için katılımcılar bu bölgenin yeni halini diğer bölgelerin yeni haline göre daha çok beğenip tercih etmişlerdir.

Kanuni Anadolu Lisesi Eski Görünümü		Kanuni Anadolu Lisesi Yeni Görünümü	
Tarihi dokuların varlığı	Yüksek	Tarihi dokuların yokluğu	Orta
İmgelenebilirlik		İmgelenebilir değil	
Doğallık		Karmaşık değil	
Okunabilirlik		Okunabilir değil	
Tutarlılık	Orta	Tutarlı değil	Düşük
Mekân duyumsaması		Mekân duyumsaması yok	
Karmaşıklık		Doğal değil	

Bu sonuçlar ile Kanuni Anadolu Lisesi bölgesi yeni görünümünün, bu kavramları düşük ve orta düzeyde bulundurmaması nedeniyle daha çok tercih edildiği saptanmıştır. Yani tercihin bu kavramlarla olan ilişkisi sadece eski görünümünün bu kavramları yüksek düzeyde bulundurmasıyla ilişkili kılınmayarak, yeni görünüm arasında da daha çok tercih edilen bölgenin bu kavramları diğerlerine oranla daha yüksek düzeyde bulundurduğu saptanmıştır.

- Eski görünümünün yeni görünümlere oranla çok daha fazla tercih edildikleri ve eski görünümlere karşılık gelen kavramların bu görünümlerde yüksek düzeyde bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında eski görünüm kendi aralarında kıyaslandığında da tercihler arasında farklılıklar olduğu saptanmıştır. Yani eski görünümlerde de bu görsel kalite kavramlarını görünümünde yüksek düzeyde bulunduranlar daha çok tercih edilirken, bu kavramları görünümünde bulundurma oranları düştükçe tercih edilme oranları da düşmüştür.

Eski görünümünün kendi aralarında kıyaslanmasına ait bu farklılıklar, insanların tercih yapma aşamasında görsel kalite kavramlarını dikkate aldığını gösterir. Böylelikle görsel kalite kavramlarının bir çevrenin tercih edilmesinde o çevrenin görünümünde olması gereken özellikler olduğu belirlenmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında ele alınan tüm bölgelere ait eski görünümüne yeni görünümlere oranla daha çok beğenilip tercih edilmişlerdir (Şekil 67). Aynı zamanda tüm eski görünümler yüksek düzeyde doğallık, tutarlılık ve tarihi dokuların varlığı ile tanımlanırken, yeni görünümler ise bu üç kavramın bulunmadığı yönünde tanımlanmışlardır. Böylelikle bu tez çalışması kapsamında ele alınan 7 kavramdan en çok tercihi etkileyenlerin doğallık, tutarlılık ve tarihi dokuların varlığı olduğu saptanmıştır.

Nasar (1988)'da yerleşim yerlerinin algılanması ve tercih edilmesi ile ilgili yaptığı çalışmada yenilik, çeşitlilik, gizem, fotoğraftaki elemanların birbirlerine uyumu, benzerliği, doğallık, görünümde dikkat çekici elemanların varlığı gibi kavramları irdelemiş ve görünümlerin tercih edilmesinde üç tane algısal ve bilişsel tercih boyutu ortaya koymuştur. Bunlar doğallık/açıklık, tutarlılık ve çeşitliliktir.

Kaplan ve arkadaşları (1972), Gallegher (1977) de bir çevrenin tercih edilmesinin en önemli belirleyicileri olarak doğallık kavramını ele almışlar ve insanlar tarafından doğal olarak tanımlanan yerlerin daha çok tercih edildiğini saptamışlardır. Aynı zamanda Herzog'un (1984) yaptığı araştırmasında bir çevrenin tercih edilmesi için oranın, tarihi dokuların varlığı ile dikkat çekici bir çevre olması gerektiğini yani tanımlanabilirlik kavramını içermesi gerektiğini saptamıştır.

Bu tez çalışmasında elde edilen bulgularda bütün bu araştırmacıların elde ettiği sonuçlarla örtüşmektedir.

4.2.1. Tercih ile Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bir çevrenin tercih edilmesinde o çevrenin özelliklerinin insanlarda uyandırdığı etkinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Yani çevrenin belirli özellikleri taşıması oranın insanlar tarafından fikir birliği sağlanarak ortak tercihlerde bulunmasını sağlar (Kaplan, 1983). Bu tez çalışmasının temel varsayımlarından biride bu düşünceden yola çıkılarak ortaya koyulmuştur.

- Deneyimli ve genç insanların görsel kalite kavramları bakımından farklı düzeylerdeki görünümlere ilişkin tercihleri arasında istatistiki açıdan önem düzeyine sahip farklılıklar olmadığı saptanmıştır.

Bu bulgu görsel kalite kavramlarının insanların tercih yapmaları üzerinde etkin olduğunu gösterir.

- Eskiye bilip, onu deneyimlemiş, eski görünümün farkında olup onu özleyen insanların zaten eskiyi tercih etmeleri beklenen bir sonuçtur. Ancak eski görünümü bilmeyip, yeni görünüme aşina olan ve görünümdeki olumsuz değişimin farkında olmayan genç insanların da eskiyi beğenip tercih etmelerinin çevrenin içinde barındırdığı özellikler ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bir çevrenin beğenilip tercih edilmesini ele alan bu araştırmanın en önemli yönlerinden biri, tercihi çevrenin özelliklerinin insanlarda yarattığı ortak algısal ve bilişsel süreçlerle ilişkilendirmesidir. Genellikle çevre tercihi araştırmalarında, ya çevreye ait biçimsel niteliklerin, ya da çevrenin fiziksel unsurlarını ele almadan insanların bireysel değerlendirmeleri ile çevrenin görsel kalitesi belirlenmeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın özgün yanını, çevre tercihinin incelemek amacıyla yukarıda bahsedilen yaklaşımları bir arada kullanarak, görsel kalite ve tercihi ilişkilendirmesi oluşturur. Araştırmanın başında bir çevrenin özelliklerinde görsel kalite kavramlarını yüksek düzeyde bulundurması, o çevrenin insanlar tarafından ortak tercihte bulunulmasını sağlayacağı kabul edilmiştir. Böylece görsel kalite kavramları bir çevrenin beğenilip tercih edilmesinde, gerekli özellikler olarak tanımlanmıştır.

• Bu doğrultuda ilk olarak literatür araştırması ile çevre tercihinde öne çıkan yedi görsel kalite kavramı belirlenmiştir. Bunlar;

- Doğallık
- Tutarlılık
- Tarihi dokuların varlığı
- Okunabilirlik
- İmgelenebilirlik
- Mekân duyumsaması
- Karmaşıklığıdır.
- Daha sonraki aşamada, anketten elde edilen veriler ile bu kavramların tanımladığı ve tanımlamadığı görünüm belirlenerek, bu verilerin tercihle ilişkisi ortaya koyulmuş, çalışmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Yani görsel kalite kavramlarının bu çalışma kapsamındaki çevre görünümüyle tercih arasındaki ilişkinin net bir şekilde ortaya koyulması sağlanmıştır.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu en önemli sonuçlar şunlardır:

- Görsel kalite kavramlarının çevre tercihinde yüksek düzeyde etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

- Bu araştırma kapsamında ele alınan eski ve yeni görünümlerden, beğenilip tercih edilen eski görünümünün yeni görünümlere göre belirlenen görsel kalite kavramlarını daha yüksek düzeyde içerdiği saptanmıştır. Böylece görsel kalite kavramlarının görünümünün tercihinde etken olduğu belirlenmiştir.
- Eski görünüm arasında en çok tercih edilenlerin bu kavramlardan doğallık, tutarlılık ve tarihi dokuların varlığını yüksek düzeyde, imgelenebilirlik, mekân duyumsaması ve okunabilirliği orta düzeyde içerdiği görülmektedir. Tercih edilme oranı düştükçe bu kavramların görünümünün özelliklerinde bulunma düzeylerinin de düştüğü tespit edilmiştir.
- Yeni görünümde de bu kavramlardan doğallık, tutarlılık ve tarihi dokuların varlığının yüksek düzeyde bulunmadığı belirlenmiştir. Yeni görünüm arasında en çok beğenilip tercih edilen Kanuni Anadolu Lisesi bölgesinin bu kavramları görünümünde diğerlerine göre daha yüksek düzeyde bulundurduğu belirlenmiştir. Yani en çok beğenilip tercih edilen çevreler bu üç kavramı özelliklerinde yüksek düzeyde bulunduranlardır.
- Karmaşıklık kavramının ise tercih edilen görünümde orta düzeyde bulunduğu, tercih edilmeyen görünümde yüksek ve düşük düzeyde bulunduğu saptanmıştır. Bu durumda tercih edilen çevreler karmaşıklık kavramını görünümünde orta düzeyde bulunduranlardır.
- Eski görünümü bilip, tanıyan deneyimli insanlarla, yeni görünümün olumsuzluklarına aşina olan, eski görünümün çevresel özelliklerini bilmeyen genç insanların tercihleri arasında bir farklılık bulunmamıştır. Bu da belirli çevresel özelliklerin görünümde bulunmasının insanların ortak tercihlerde bulunmasını sağlayacağını göstermektedir.

Bu bulgular doğrultusunda bir kentin, çevrenin görünümünü değiştirecek tasarımlar yapılırken şu kriterlerin göz önünde bulundurulmasıyla kullanıcıların beğenilerini ve beklentilerini karşılayabilecek çevreler tasarlanabilir:

- Çevre tasarımı yapılırken önceden var olan elemanlara uyum sağlayan, benzerlik gösteren, çevre içinde dengeli bir dağılım gösteren tasarımlar yapılmalı, birbirinden kopuk, anlamlandırılması güç çevreler yaratmaktan uzak durulmalıdır.
- Tarihi yapıların kaybolmasına neden olan sağlıksız yapılaşmalardan, kentin dokusunu bozarak kentin algılanabilirliğini kaybetmesine neden olan çarpık

kentleşmeden vazgeçilmeli, bunun yerine çevreye anlam kazandıran insanların hafızasından kolayca çıkmayan yapıların göz önünde tutulması sağlanmalıdır.

- Bir çevre tasarlarırken, orada bulunan insan yapımı ürünler ile doğal elemanlar arasında dengeli bir dağılım sağlanmalıdır. Yani binalar, yollar, köprüler gibi yapay elemanların, deniz, kaya, bitki gibi doğal elemanlara göre daha baskın bir konuma gelmemesine dikkat ederek tasarımlar yapılmalıdır.
- Çevrede bulunan tüm elemanlar bir çeşitlilik ve farklılık göstermelidir. Ancak bu farklılık ne karışıklığa dönüşecek kadar yoğun ne de monotonluğa neden olacak kadar düşük düzeyde olmalıdır. Elemanlar arasında uyumu bozmayacak kadar düzen, karmaşıklık bozmayacak kadar farklılık olmalıdır.

İnsanların beğenilerinin ve tercihlerini etkileyen faktörler düşünüldüğünde, bu çalışmada tanımlanan görsel kalite kavramlarının bir çevrenin tercih edilmesinde sahip olması gerektiği tüm kavramları ortaya koyduğu iddia edilemez. Bu doğrultuda çalışmanın eksik yönleri olduğu bir gerçektir;

- Görsel kalite kavramlarından sadece doğallık, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, okunabilirlik, imgelenebilirlik, mekân duyumsaması, karmaşıklığa odaklanarak diğer tercihi etkileyen özelliklerin göz ardı edilmesi bu araştırmanın temel eksiği olarak gösterilebilir.

Bu nedenle, bu eksikliklere bağlı olarak araştırmanın ilerideki aşamalarına ilişkin şu önerilerde bulunulabilir;

- Bir çevrenin beğenilip, tercih edilmesi için başka ne gibi özellikler görünümde ne düzeyde bulunmalıdır?
- İmgelenebilirlik, okunabilirlik ve mekân duyumsaması kavramlarına ilişkin bazı bölgelerde uzmanlarla uzman olmayan katılımcılar arasında farklı değerlendirmelerin çıkması, bu kavramların uzman olmayan gruba soruluş biçiminden kaynaklanabilir. Bu nedenle ileriki aşamalarda bu kavramlarla ilgili soruların nasıl sorulacağı belirlenmelidir.

Böylelikle bir çevrenin tercih edilmesi için gerekli olan özellikler daha geniş ve derinlemesine tanımlanabilir, tercihte etkili olan görsel kalite kavramları daha net bir şekilde ortaya koyulabilir. Doğallık, tutarlılık, tarihi dokuların varlığı, okunabilirlik, imgelenebilirlik, mekân duyumsaması, karmaşıklığın bir çevrenin tercih edilmesinde etkili faktörler olup olmadığının saptanması bu yolda ilk adımdır.

6. KAYNAKLAR

- Aksoy, E., 1975. Mimarlıkta Tasarım ve Denetim, K.T.Ü. Yayınları, Trabzon.
- Altman, I., 1976. Some Perspectives on the Study of Man-Environment Phenomena. In H. M. Proshansky, W. H. Ittelson, L. G. Rivlin (Eds.), Environmental Psychology: People and Their Physical Settings, Holt, Rinehart and Winston, Inc. Second Edition, 27-36.
- Anderson, U. S., Kelling, A., Pressley-Keough, R., Mollie, A. Bloomsith, M. A. ve Maple, T. J., 2003. Enhancing the Zoo visitor' s Experience by Public Animal Training and Oral Interpretation at an Otter Exhibit, Environment and Behavior, Sage Publications, 35, 6, 826-841.
- Appleton, J., 1975. The experience of Landscape. John Wiley & Sons Inc., Surrey.
- Appleton, J., 1984. Prospects and Refuges Revisited. Landscape Journal 8, 91-103.
- Appleyard, D., Lynch, K. ve Meyer, J., 1967. The View from the Road, D. Lowenthal (der.), Environmental Perception and Behavior, The University of Chicago, Dept. of Geography, Research Paper, 109, 75-88.
- Aydınlı, S., 1992. Mekansal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baş, T., 2008. Anket Nasıl Uygulanır, Hazırlanır, Değerlendirilir? Ankara, 5. Basım.
- Beck, R., 1967. Spatial Meaning and the Properties of the Environment, D. Lowenthal (der.), Environmental Perception and Behavior, The University of Chicago, Dept. of Geography, Research Paper, 109, 18-42.
- Bell, S., 1999. Landscape: Pattern, Perception and Process. E & FN Span. London.
- Berlyne, D. E., 1974. Studies in the New Experimental Aesthetics. New York. Wiley.
- Bitar, H., 2004. Public Aesthetic Preference and Efficient Water Use in Urban Parks, Doctor of Philosophy, The University of Melbourne.
- Bourassa, S. C., 1990. A Paradigm for Landscape Aesthetics. Environment and Behavior 22, 787 – 812.
- Bölükbaşı, A., 2006. Anılarda Trabzon, Serander Yayınları, Cilt 1-2.
- Brown, T., Keane, T. ve Kaplan, S., 1986. 'Aesthetics and Management: Bridging the Gap'. Landscape and Urban Planning, 13, 1-10.

- Burt, M. E., 1978. A Survey of Quality and Value in Building. Building Research Establishment, Watford, UK.
- Campbell, B. G., 1982. Evolution and Information, Humanscape: Environments for People, Ulrich's Books, USA.
- Clay, G. R. ve Smidt, R. D., 2004. Assessing the Validity and Reliability of Descriptor Variables Used in Scenic Highway analysis. Landscape and Urban Planning, 66, 239-255.
- Cohen, N., 2001. Urban Planning Conservation and Preservation, McGraw-Hill Companies, New York.
- Cold, B., 1993. Quality in Architecture. In: B.Farmer and H. Louw (eds), Companion to contemporary architectural thought. Routledge, London.
- Crosby, P. B., 1996. Quality is still free: Making quality certain in uncertain times, McGraw Hill, New York.
- Craik, K. H., 1970. New Directions in Psychology, Environmental Psychology, 4, 21.
- Daniel, T.C., 2001. Whither Scenic Beauty? Visual Landscape Quality Assessment in the 21st Century, Landscape and Urban Planning, 54, 267-281.
- Daniel, T. C. ve Meitner, M., 2001. Representational Validity of Landscape Visualizations: The Effects of Graphical Realism on Perceived Scenic Beauty of Forest Vistas, Journal of Environmental Psychology, 21, 61-72.
- Denel, B., 1970. Temel Tasarı ve Yaratıcılık, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Düzenli, T., 2009. Kampüs Açık Mekan Olanaklarının Gençlerin Psikososyal Yapısına Bağlı Olarak İncelenmesi: K.T.Ü Kanuni Kampüsü Örneği, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Erkman, U., 1973. Mimaride Etki ve Görsel İdrak İlişkileri, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ertürk, S., 1984. Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Doktora Tezi, K.T.Ü, Trabzon.
- Flachsbart, P. G. ve Peterson, G. L., 1973. Dynamics of Preference for Visual Attributes of Housing Environments, W.F.E. Preiser (der.), Environmental Design Research, Dowden Hutchinson Ross, Inc., Stroudsburg, Pennsylvania, 98-108.
- Forest Service, 1994. Visual Landscape Design Training Manual, Recreation Branch Publication 2, Canada.

- Fuante de Val, G., Atauri, A. J. ve Lucio, J. V., 2006. Relationship Between Landscape Visual Attributes and Spatial Pattern Indicates: A Test Study in Mediterranean-Climate Landscape. Landscape and Planning, 77, 4, 393-407.
- Garling, T. J., 1976. Multidimensional Scaling and Semantic Ditterential Scaling Technique Study of the Perception of Environmental Settings. Scandinavian Journal of Psychology, 17, 323-332.
- Garvin, D.A., 1996. Competing On the Eight Dimensions of Quality, IEEE Engineering Management Review, Spring, 15-23.
- Gault, G. J., 1997. Predictor Variables of Public Perceptions and Preferences for Landscape Planning and Management. ProQuest Dissertations and Theses, ProQuest Dissertations & Theses (PQDT).
- Gibson, J. J., 1950. The Perception of the Visual World, Boston: Houghton Mifflin.
- Gobster, P. H., 1999. An Ecological Aesthetic for Forest Landscape Management, Landscape Journal, 18, 54-64.
- Groat, L. N., 1988. Contextual Compatibility in Architecture; an Issue of Personal Taste, J. Nasar (der.), Environmental Aesthetics, 228-257.
- Gür, Ş. Ö., 1996. Mekan Örgütlenmesi, Birinci Baskı, Trabzon.
- Hagerhall. C. M., 2001. Consensus in Landscape Preference Judgments. Journal of Environmental Psychology, 21, 83-92.
- Hershberger, R. G. ve Cass, R. 1974. Predicting User Responses to Buildings. In D. Carson (Ed.), Man-Environmental Interactions: Evaluations and Applications (Part 2), Stroudsburg, Pa: Dowden, Hutchinson & Ross.
- Herzog, T. R., 1984. 'A Cognitive Analysis of Preference for Field and Forest Environments, Landscape Research, 9, 1, 10-16.
- Herzog, T. R., 1985. 'A Cognitive Analysis of Waterscape.' Journal of Environmental Psychology, 5, 3, 225-241.
- Herzog, T. R., 1987. 'A Cognitive Analysis of Preference for Naturel Environments: Mountains, Canyons and Deserts.' Landscape Journal, 6, 29, 140-152.
- Herzog, T. R., 1989. 'A Cognitive Analysis of Preference for Urban Nature', Journal of Environmental Psychology, 9, 27-43.
- Hoffman, E. R., 1997. Testing the Validity and Reliability of Slides as Representations of Nothern Hardwood Forest Condition, Doctoral dissertation, SUNNY College of Environmental Science and Forestry, Syracuse, NY.

- Horayangkura, Y., 1976. Semantic Dimensional Structures: A Methodological Approach. Environment and Behavior, 10, 555-583.
- Ittelson, W. H., 1960. Some factors influencing the design and function of psychiatric facilities, Brooklyn.
- Ittelson, W. H., 1976. Some Issues Facing the Theory of Environment and Behavior. In Proshansky, H.M., Ittelson, W. H., Rivlin, L.G. (Eds.) Environmental Psychology: People and Their Physical Settings, Holt Rinehart and Winston, Inc. Second Edition, 141 – 154.
- Ittelson, W. H., Proshansky, H. M. ve Rivlin, L.G., 1970. The Use of Behavioral Maps in Environmental Psychology. In Proshansky, H.M., Ittelson, W. H., Rivlin, L.G. (Eds.) Environmental Psychology: Man and His Physical Setting, 658-668. New York, ABD: Holt, Rinehart & Winston.
- İnceoğlu, M., 2007. Kentsel Açık Mekanların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalın, A., 2004. Çevre Tercih ve Değerlendirilmesinde Görsel Kalitenin Belirlenmesi ve Geliştirilmesi: Trabzon Sahil Bandı Örneği. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kaplan, R., 1977. Down by the Riverside. Information Factors in Waterscape Preference, in: USDA Forest (Ed.) Symposium on River Recreation Management and Research, 285-289.
- Kaplan S., 1975. An Informal Model for the Prediction of Preference. In E. H. Zube, R. O. Brush, and J. C. Fabos(Eds), Landscape Assessment: Values, Perceptions and Resources, 92-101. Stroudsbition and Evironment : Stroudsburg, Pa.: Dowden, Hutchinson and Ross.
- Kaplan, S., 1978. On Knowing the Environment. Ed.; S. Kaplan, R. Kaplan. Humanscape: Environments for People. Belmont, CA: Duxbury.
- Kaplan, S., 1983. A Model of Person – Environment Compatibility. Environment and Behavior, 15, 3, 311-332.
- Kaplan, S., 1987. Aesthetics, Affect and Cognition: Environmental Preference from an Evolutionary Perspective. Environment and Behavior, 19, 3-32.
- Kaplan, S. ve Kaplan, R., 1982. Cognition and Environment: Coping in an Uncertain World. New York: Praeger.
- Kaplan, R., Kaplan, S. ve Brown, T., 1989a. Environmental Preference: A Comparison of Four Domainsa of Predictors. Environment and Behavior, 21, 509 – 530.

- Kaplan, R. ve Kaplan, S., 1989b. *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*, Cambridge University, Cambridge.
- Kaplan, R., S. Kaplan ve Ryan, R. L., 1998. *With People in Mind*. Island Press, USA.
- Küller, R., 1975. Beyond Semantic Measurement. In B. Honikman(Ed.), *Responding to Social Change*, 181-197. Stroudsburg, Pa: Dowden, Hutchinson and Ross.
- Lamb, R.J. ve Purcell, A. T., 1990. 'Perception of Naturalness in Landscape and its Relationship to Vegetation Structure.' Landscape and Urban Planning, 19, 3, 333-352.
- Lang, J., 1974. Obtaining and Using Behavioral Information. In J. Lang (Ed.), *Designing for Human Behavior*. Dowden, Hutchinson & Ross Inc., 223-223.
- Lang, J., 1987. *Creating Architectural Theory, the Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design*. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Lawrence, A., 1988. 'Simulation Models as a Medium for Participatory Design', *Proceedings of the DRS Conference at Portsmouth*, 147-157.
- Lawton, M. P., 1970. In *Spatial Behavior of Older People*, Ann Arbor: University of Michigan. Ecology and Aging, 40-67.
- Litton, R. B., 1972. Aesthetic Dimensions of the Landscape, in: J. V. Krutilla (Ed.) *Natural Environments: Studies in Theoretical and Applied Analysis*, 262-291.
- Lothian, A., 1999. Landscape and Philosophy of Aesthetics: is Landscape Quality Inherent in the Landscape or in the Beholder?, Landscape and Urban Planning, 44, 177-198.
- Lynch, K., 1960. *The Image of The City*, Twenty First Printing, The Mit Press, USA.
- Lynch, J. A. ve Gimblett, R. H., 1992. 'Perceptual Values in the Cultural Landscape: A Computer Model for Assessing and Mapping Perceived Mystery in Rural Environments.' Computers, Environment and Urban Systems, 16, 5, 453-471.
- McAndrew, T. F., 1993. *Environmental Psychology*, Wardworth, Inc., California.
- Mumcu, S., 2009. Açık Mekanlarda Davranış Konumları: Oturma Davranışının Değişiminin İncelenmesi. Doktora Tezi K.T.Ü. Fen bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Murphy, D. M., 2005. *Landscape Architecture Theory*, Waveland Press, Illinois.
- Nasar, J. L., 1988. *Environmental Aesthetics Theory, Research, and Applications*. Jack L. Nasar, *Perception and Evaluation of Residential Street Scenes*, 275 Cambridge University Press.
- Nasar, J. L., 1994. Urban Design Aesthetics. The Evaluative Qualities of Building Exteriors. Environment and Behavior, 26, 377-401.

- Nasar, J. L., 1997. New Developments in Aesthetics for Urban Design. In G. T. Moore & R. W. Marans (Eds.), *Advances in environment, behavior, and design*, 4, 149–193 New York: Plenum Press.
- Ode, A. K. ve Fry, G. L., 2002. Visual Aspects in Urban Woodland Management, Urban Forestry and Urban Greening, 1, 15-25.
- Ode, A., Tveit, M. S. and Fry, G., 2008. Capturing Landscape Visual Character Using Indicators: Touching Base with Landscape Aesthetic Theory. Landscape Research, 33, 1, 89-117.
- Onur, B. E., 2009. Çevre Kalitesinin Yükseltilmesinde Katılımcı Yaklaşım:İ.Ü. Avcılar Kampüsü Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Oosyendorp, A. ve Berlyne, D. E., 1978. (reprinted this collection). Dimensions in the Perception of Architecture: Identification and Interpretation of Dimensions of Similarity. Scandinavian Journal of Psychology, 19, 73-82.
- Özbilen, A., 1982. Meryemana Kırsal Yöresinde Yapay Doğal İmgelem Öğelerinin Araştırılması, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Peron, E., Purcell, A. T., Staats, H., Falchero, S. ve Lamb R. J., 1998. Models of Preference for Outdoor Scenes: Some Experimental Evidence, Environment and Behavior, 30, 282-305.
- Peterson, G. L. 1967. A Model of Preference: Qualitative Analysis of the Perception of Visual Appearance of Residential Neighborhoods. Journal of Regional Science, 7, 19-31.
- Porteous, J. D., 1996. *Environmental Aesthetics: Ideas, Politics and Planning*. Routledge, London.
- Prak, N. L. 1977. *The Visual Perception of the Built Environment*, Delft University Press.
- Proshansky, H. M., 1970. *Environmental Psychology: Man and his Physical Environment*, edited by William H. Ittelson and Leanne G. Rivlin, Holt, Rinehart and Winston, New York.
- Ramanujan, P., 2006. Prospect-Refuge Theory. Revisited: A Search for Safety in Dynamic Public Spaces with a Reference to Design.
- Rapaport D. ve Gill, M. M., 1959. *The Points of View and Assumptions of Metapsychology, the Collected Papers of David Rapaport* (Ed. M. M. Gill), New York.
- Rapoport, A., 1977. *Human Aspects of Urban Form*, Pergamon Press, Oxford., New York.
- Rapoport, A., 2004. *Kültür. Mimarlık, Tasarım* (Selçuk Batur. Çev.) İstanbul: Yapı Yayın.

- Roth, L. M., 2000. Mimarlığın Öyküsü, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Roth, L. M., 2006. Validating the Use of Internet Survey Techniques in Visual Landscape Assessment – An Empirical Study from Germany. Landscape and Urban Planning, 78, 3, 179-192.
- Russell, J. A. ve Snodgrass, J., 1987. Emotion and the Environment. In D. Stokols & I. Altman, (Eds.), *Handbook of Environmental Psychology*, 1 New York: John Wiley and Sons, 245 – 280.
- Schroeder, H. ve Daniel, T. C., 1981. Progress in Predicting the Perceived Scenic Beauty of Forest Landscapes, Forest Science, 27, 71-80.
- Shafer, E. L. Jr. ve Richards, T. A., 1974. A Comparison of Viewer Reaction to Outdoor Scenes and Photographs of those Scenes (Forest Service Research Paper NE -302). Upper Darby, Pa: U.S. Department of Agriculture Northeast Forest Experiment Station.
- Sonnenfeld, J., 1967. Environmental Perception and Adaptation Level in the Arctic, D.Lowenthal (der.), *Environmental Perception and Behavior*, The University of Chicago, Department of Geography, 109, 54-60.
- Stamps, A. E., 2004. Mystery, Complexity, Legibility and Coherence: A Meta – Analysis. Journal of Environmental Psychology, 24, 1-16.
- Stea, D., 1988. ‘Participatory Planning and Design in Intercultural and International Practice’, *New Directions in Environmental Participation*, D. Canter, M. Krampen and D. Stea, (der.), *Ethnoscapes*, 3, 50- 67.
- Şentürer. A., 1995. Mimaride Estetik Olgusu, Birinci Baskı, İ.T.Ü., Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Tavşancıl, E., 2005. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2. Basım.
- Townsend, R., 1997. Çeviri; Pelin Sıral, Öğrenme Zenginliği, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Tüfekçioğlu, H. K., 2008. Tarihsel Çevrede Görsel Peyzaj Kalite Değerlendirmesi, İstanbul Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türkoğlu, H. D., 2002. Kentsel İmge; İstanbul’dan bulgular. *İstanbul Teknik Üniversite Dergisi*, 1, 1, 57-64.
- Tweit, M., Ode, A. and Fry, G., 2006. Key Concepts in a Framework for Analysing Visual Landscape Character. Landscape Research, 31, 3, 229-255.
- Ulrich, R. S., 1983. Aesthetic and Affective Response to Natural Environment. In I. Altman and J. F. Wohlwill (Eds.), Human Behavior and Environment, 6, 88-125.

- Ungar, S. 1999. Environmental Perception, Cognition and Appraisal. Glasgow Caledonian University, Environmental Psychology 4 lecture notes. Scotland.
- Ünlü, A., 1998. Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Val, G. F., Atauri, A. J. ve Lucio, J., 2006. Relationship Between Landscape Visual Attributes and Spatial Pattern Indices: A Test Study in Mediterranean-Climate Landscape and Urban Planning, 77, 393-407.
- Ward, L. M. ve Russell, J. A., 1981. The Psychological Representation of Molar Physical Environments. Journal of Experimental Psychology, 110, 121-152.
- Wherreth, J.R., 1996. Visualization Techniques for Landscape Evaluation, Doctoral dissertation.
- Winchombe, J. ve Revell G., 2004. Farm Forestry and Landscape Architecture. An Austalian Government Initiative.
- Wohlwill, J. F., 1968. Amount of Stimulus Exploration and Preference as Differential Functions of Stimulus Complexity. Perception and Psychophysics, 4, 307-312.
- Yılmaz S., 2007. Hayvanat Bahçesi Sergi Alanlarındaki Genişlik Etkisinin Arttırılmasına Yönelik Algısal Yanılsamalara Dayalı Bir Tasarım Yaklaşımı. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Zhang, Y. A., 2006. Landscape Preference Study of Campus Open Space, Master of Landscape Architecture, The University of Mississippi State.
- Zube, E. H., 1974. Cross- Disciplinary and Inter Mode Agreement on The Description and Evaluation of Landscape Resourcea, Environmental Behavior, 6, 69-89.
- Zube, E. H., Pitt, D. G. ve Anderson, T. W., 1974. Perception and Measurement of Scenic Resources in the Southern Connecticut River Valley (Publication No. R-74-1). Amherst: University of Massachusetts, Institute for Man and Environment.

7. EKLER

Ek 1. Uzman grup anketi

BU ANKET KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜNDE YÜRÜTÜLMEKTE OLAN BİR ARAŞTIRMAYA YÖNELİK OLARAK YAPILMAKTADIR. KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Uzmanlara yönelik anket formu,

Yaşınız: ☐ 24-40 ☐ 41-60 ☐ 61 ve üstü

Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek

Mesleğiniz : ☐ Mimar ☐ Peyzaj mimarı ☐ Şehir bölge plancısı

Eğitim durumunuz: ☐ Lisans ☐ Y.Lisans ☐ Doktora

Aşağıda bulunan kavramları değerlendirmeye yönelik tablo örneği, Trabzon'un eski ve yeni görünümüne ait 12 fotoğrafın her biri için uzmanlara yapılmıştır.

1. Fotoğrafta görünen peyzaj özellikleri;

	En az				En çok			
	-3	-2	-1	0	+1	+2	+3	
Tutarlı								
Okunabilir								
Algılanabilir								
Tarihi dokular var								
İmgelenebilir								
Karmaşık								
Doğal								

Ek 2. Uzman olmayan gruba yapılan anket

BU ANKET KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ, PEYZAJ MİMARLIĞI BÖLÜMÜNDE YÜRÜTÜLMÜKTE OLAN BİR ARAŞTIRMAYA YÖNELİK OLARAK YAPILMAKTADIR. KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

Yaşınız: ☐ 10-18 ☐ 19-25 ☐ 26-40 ☐ 41-60 ☐ 61 ve üstü

Cinsiyetiniz: ☐ Kız ☐ Erkek

Mesleğiniz : ☐ Memur ☐ Emekli ☐ Serbest meslek ☐ İşçi ☐ Ev hanımı
☐ Öğrenci ☐ İşsiz ☐ Diğer

Eğitim durumunuz: ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü

Trabzon' lumanusunuz: ☐ Evet ☐ Hayır

Kaç yıldır Trabzon'da yaşıyorsunuz ?: ☐ 5-10 ☐ 10-20 ☐ 20-30 ☐ 30 ve üstü

Bu ankette karşılaşacağınız insan yapımı çevre; yolları, binaları, duvarları vb; doğal çevre ise; su, kaya, bitki örtüsü vb. içermektedir.

1.fotoğraf

1. **Bu fotoğrafta görünen insan yapımı çevre ve doğal çevre birbirleriyle UYUMLUDUR.**
☐ Kesinlikle katılıyorum , ☐ Katılıyorum, ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum
2. **Bu fotoğrafta görünen insan yapımı çevre ve doğal çevre birbirleriyle BÜTÜNLÜK içindedir.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
3. **Bu fotoğraflarda görünen elemanlarda birbirine benzeyen ve/yada tekrar eden özellikler vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
4. **Bu fotoğrafta görünen elemanlardan (insan yapımı çevre-doğal çevre) biri diğerinden daha baskın değildir.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum
5. **Bu fotoğrafta manzarayı oluşturan öğelerin bir araya gelişleri bir düzen içindedir.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
6. **Bu fotoğrafta diğerlerinden farklı olduğu için dikkat çeken elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
7. **Bu fotoğrafta yapay ve doğal çevrenin sınırları net bir şekilde hissedilmektedir.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
8. **Bu fotoğrafta vurgu etkisi yaratan elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
9. **Bu fotoğrafta doğal ve yapay çevre elemanlarının bir araya gelişleri ferahlık hissi uyandırmaktadır..**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
10. **Bu fotoğrafta görüldüğünde hafızadan kolayca çıkmayacak elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
11. **Bu fotoğrafa Trabzon'u hatırlatan/yansıtan tarihi-kültürel elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
12. **Bu fotoğrafta monotonluğu bozarak (yatay-dikey düzlemlerdeki değişiklikler) HAREKETLİLİK etkisi veren elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
13. **Bu fotoğrafta keşfetme isteği uyandıran elemanlar var.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
14. **Bu fotoğraflarda mekana özgünlük kazandıran elemanlar vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
15. **Bu fotoğrafta elemanların yan yana gelişinde bir SÜREKLİLİK vardır.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
16. **Bu fotoğrafta doğal elemanların varlığı hissedilmektedir.**
☐ Kesinlikle katılıyorum ☐ Katılıyorum ☐ Fikrim Yok ☐ Katılmıyorum ☐ Kesinlikle katılmıyorum

Trabzon'un eski ve yeni görünümlerini gördüğünüz fotoğraflardan hangisini beğendiyseniz işaretleyiniz.

1.fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

2. fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

3.fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

4.fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

5.fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

6.fotoğraf grubu

☐ eski hali ☐ yeni hali

Ek 3. Ankette kullanılan fotoğraflar

Çömlekçi

Eski

Yeni

Ganita, Kemerkaya, Kanuni Anadolu Lisesi

Eski

Yeni

Kanuni Anadolu Lisesi

Eski

Yeni

Moloza doğru sahil

Eski

Yeni

Moloz

Eski

Yeni

Faroz

Eski

Yeni

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Gaziantep’ de doğdu. İlk, orta ve lise tahsili Trabzon’ da yaptı. 2004 yılında başladığı K.T.Ü. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümündeki öğretimini 2008 yılında tamamladı. Aynı yıl K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında yüksek lisan eğitime başladı.

Aralık 2009’ da Fen Bilimleri Enstitüsü araştırma görevlisi kadrosuna atandı. Halen aynı bölümde çalışmalarını sürdürmektedir. Bekar olup, orta derece İngilizce bilmektedir.